

Perheterapeuttien rooli ja anti sosiaalityölle lastensuojelun systemisessä
toimintamallissa

Iiro Pälve
Pro gradu -tutkielma
Sosiaalityö
2019

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Perheterapeuttien rooli ja anti sosiaalityölle lastensuojelun systeemissä toimintamallissa

Tekijä: Iiro Pälve

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -työ X Sivulaudaturtyö__ Lisensiaatintyö__

Sivumäärä: 75 + 1 liite

Vuosi: 2019

Tiivistelmä:

Tutkimus tarkasteli perheterapeuttien roolia ja antia sosiaalityölle lastensuojelun systeemissä toimintamallissa. Lastensuojelun systeeminen toimintamalli on valtakunnallisesti pilotoitu hallituksen kärkihanke, jolle on Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen ohjeistukset. Aihe on yhteiskunnallisesti ajankohtainen, ja etenkin perheterapeuttien roolia kyseisessä mallissa on tutkittu tähän mennessä vähänlaisesti. Tutkimus oli tapaustutkimus yhden systeemistä toimintamallia pilotoineen tiimin kokemuksista perheterapeuttien roolista, siihen liittyvistä tehtävistä sekä niiden annista sosiaalityölle. Tutkimuksen pääasiallinen aineistonkeruumenetelmä oli kaksi ryhmähaastattelua, joista toinen oli perheterapeuteille ja toinen tiimin lastensuojelun sosiaalityöntekijöille.

Perheterapeuttien tehtävät systeemissä toimintamallissa voidaan jakaa kolmeen päätehtävään, jotka ovat systeemisen ajattelutavan ylläpitäminen, asiakastyön edistäminen sekä lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden työssäjaksamisen parantuminen. Perheterapeutit olivat tiimin jäseninä konsultoivassa roolissa ja he osallistuivat viikoittaisiin tiimikokouksiin. Perheterapeutin tehtävät konkretisoituivat viikkokokouksessa, ja sen isoimmaksi anniksi miellettiin viikkokokouksen refleктоiva keskustelu. Perheterapeutit auttoivat tiimin sosiaalityöntekijöitä ylläpitämään systeemistä ajattelutapaa muun muassa muistuttamalla työn huomion kohdentumisesta vuorovaikutussuhteisiin, ohjeistamalla sukupuumenetelmän käyttöä sekä mallintamalla hypoteesien luontia perheestä. Asiakastyön edistämiseen kuuluivat puolestaan olennaisesti perheterapeuttien toteuttama tunteiden mallintaminen, sekä asioiden uudelleen nimeäminen, jota edesauttaa positiivisen konnotaation menetelmä. Sosiaalityöntekijöiden työssäjaksamisen tukemiseen kuuluivat perheterapeuttien tuomat uuden näkökulmat ja lähestymistavat perheen tilannetta kohtaan sekä tunne vastuun jakautumisesta.

Haastatellun pilottitiimin kokemukset systeemisestä toimintamallista olivat hyvin positiiviset, ja on joiltain osin oletettava, että tulokset voisivat olla erilaiset, mikäli pilotointia ei olisi koettu myönteisesti. Tapaustutkimuksessa on aina kyse yksittäisestä kokemuksesta ja tapauksesta, vaikka tulokset olisivat joissain määrin yleistettävissä ja hyödynnettävissä.

Avainsanat: Lastensuojelu, systeeminen ajattelu, systeeminen toimintamalli, perheterapia, Hackneyn malli, RSW (reclaiming social work), systeemitheoria

Sisällys

1 Johdanto.....	1
2 Systemisen lastensuojelun toimintamallin taustat	5
2.1 Systemiteorian historia ja ydinajatuksat	5
2.2 Perheterapian keskeiset käsitteet ja hyödynnettävyys systemisessä toimintamallissa.....	8
2.3 Hackneyn malli.....	11
2.4 Systeminen toimintamalli Suomessa	17
3 Tutkimuksen toteutus	22
3.1 Tutkimustehtävä ja sitä tarkentavat tutkimuskysymykset	22
3.2 Kunnan pilottitiimin kokoonpano ja toimintamalli	24
3.3 Aineiston keruu.....	25
3.4 Aineiston analyysi.....	30
3.5 Tutkimuseettiset näkökulmat.....	35
4 Perheterapeutin rooli ja siihen liittyvät tehtävät.....	37
4.1 Perheterapeutin rooli.....	37
4.2 Systemisen ajattelutavan ylläpitäminen	43
4.3 Sosiaalityöntekijöiden työssäjaksamisen tukeminen	50
4.4 Asiakastyön edistäminen	54
4.5 Muita yleisiä huomioita systemisestä toimintamallista	59
5 Yhteenvetoa ja pohdintaa	65
Lähteet	69
Liitteet.....	73

1 Johdanto

Halusin tehdä Pro gradu -tutkielmani *lastensuojelun systeemisestä toimintamallista*, sillä se on tällä hetkellä hyvin ajankohtainen ja puhuttava aihe. Systeeminen lastensuojelun toimintamalli on yksi hallituksen kärkihankkeista (THL 2018) ja valtakunnallisesti pilotoitu useassa kunnassa Suomessa. Aihe kiinnostaa minua erityisen paljon myös siksi, että olen itse työskennellyt koordinaattorin roolissa tutkimukseni kohteena olevan kunnan systeemisen lastensuojelunmallin pilotoineessa tiimissä. Tutkimusta tehtäessä tulee kunnioittaa haastateltavien yksityisyyttä (Kuula 2006, 64). Toisin sanoen on eettisesti tärkeää häivyttää tunnistettavuus sekä kunnasta että työntekijöistä, joita haastattelen. Jatkossa siten viitataan tutkimuskohteena olevan kuntaan pelkästään Kuntana.

Systeemisyyden hyödyntäminen ja *systeeminen ajattelumalli* ovat sosiaalityön käytännöissä hyvin ajankohtaisia ilmiöitä, vaikka ne eivät uusia ilmiöitä olekaan. Lastensuojelun systeemisestä toimintamallista tehtiin valtakunnallinen vaikuttavuustutkimus (Aaltio & Isokuorti 2019) pilotointien aikaan, joten teorian toimivuutta käytännössä myös arvioidaan. Ja sen lisäksi, että systeeminen malli on yksi hallituksen kärkihankkeista, on siihen Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen antamat ohjeistukset (ks. THL 2017; Fagerström 2016; Lahtinen, Männistö & Raivio 2017). Voidaan sanoa, että systeemisen lastensuojelun toimintamallille on yhteiskunnallinen tilaus ja intressi.

Tutkimukseni koskee Kunnassa suoritettua systeemisen lastensuojelun toimintamallin pilotointia vuoden 2018 ajalta. Tämä pilotointi oli osa laajempaa valtakunnallista pilotointia, josta on tehty Elina Aaltion ja Nanne Isokuortin (2019) vaikuttavuustutkimus ”Systeemisen lastensuojelun toimintamallin pilotointi: Valtakunnallinen arviointi”. Kunnassa systeemisen mallin osalta pilotointia päädyttiin jatkamaan pilotista saatujen hyvien kokemusten ja tulosten vuoksi. Tämän lisäksi Kunta laajentaa systeemisen mallin muihinkin muutostiimeihinsä, ja kouluttaa kaikki sosiaalityöntekijät ja sosiaalihojaajat 2019 vuoden alussa systeemisen lastensuojelun toimintamalliin. Kuitenkaan en ole tutkimustani laajentanut muihin kuin pilotoineeseen tiimiin. Vaikka tutkimukseni tulokset perustuvat yhden tiimin kokemuksiin, ne voivat olla joiltain osin yleistettävissä ja ainakin yhtä hyvin myös muiden tiimien sekä muidenkin kuntien hyödynnettävissä.

Lastensuojelun sosiaalityö on saanut rinnalleen perhesosiaalityön vuonna 2014 lakiuudistuksessa (Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301). Tämä on mahdollistanut työn uudelleenjärjestelyn siten, että lastensuojelun asiakkaina olisivat vain ne, jotka oikeasti tarvitsevat lastensuojelua ja tukevampia tukitoimia. Suurin osa perheistä tulisi autetuksi sosiaalihuoltolain mukaisissa yleisissä perhepalveluissa. (STM 2017, 17, 20–21.) Lastensuojelun sosiaalityöllä on Suomessakin pitkä historia, ja se on edelleen pääosin julkishallinnollisesti toteutettavaa (Juhila 2015, 12, 19). Sosiaalityön painopiste on historian saatossa ollut kontrolloivassa ja byrokraattisessa työskentelyssä, vaikka sillä on aina ollut sosiaalisen oikeudenmukaisuuden arvomaailmaan nojaava ideologia. Sosiaalityötä ja sitä ohjaavia lakeja on kuitenkin muokattu vuosien varrella holhoavasta, kontrolloivasta ja byrokraattisesta hallinnoinnista ja päätösten tekemisestä asiakaslähtöisemmäksi, kohtavammaksi ja yhteistyöhön perustuvammaksi työskentelyksi. (Ferguson 2008, 18–19.) Myös Suomessa sosiaalityössä ja lastensuojelussa keskiöön on noussut asiakaslähtöisyys (STM 2017, 16).

Perhesosiaalityön tuleminen onnistui vähentämään lastensuojelun avohuollon asiakasmääriä. Lastensuojelun avohuollon asiakkaina oli kaikkiaan 55 884 lasta ja nuorta vuonna 2017, eli noin viisi prosenttia väestön 0–20-vuotiaista, jolloin lastensuojelun asiakasmäärät vähenivät kaksi prosenttia edellisestä vuodesta (Kuoppala & Säkkinen 2017). Lastensuojelun avohuollon asiakkuudessa oli siis ennen sosiaalihuoltolain (30.12.2014/1301) voimaantumista enemmän lapsia ja nuoria. Esimerkiksi edeltävänä vuonna 2013 Lastensuojelun avohuollon asiakkaina oli 88 795 lasta ja nuorta, ja vuonna 2012 asiakkaina oli noin 87 200 lasta ja nuorta (THL n.d.). Tämä ei kuitenkaan välttämättä näy lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokonaisasiakasmäärässä, koska perhesosiaalityötä ei esimerkiksi ole eriytetty eri työntekijöille tai kunnat eivät ole rekrytoineet lisää työntekijöitä (ks. esim. Jaakkola 2018; Aaltio & Isokuortti 2019, 7).

Lastensuojelun kehittämisestä huolimatta voidaan sanoa, että lastensuojelulla on edelleen Suomessa huono imago. Varsinkin mediassa nostetaan sille paljon lastensuojelun sosiaalityön negatiivisia ilmiöitä ja ongelmia. Suomessa isoimpia ongelmia sosiaalityössä ovat työntekijöiden suuri vaihtuvuus sekä epäpätevyys. Erityisesti juuri lastensuojelussa sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus on ollut suuri jo pitkään. (ks. esim. Matela 2009, 5.) Vaikka päteviä sosiaalityöntekijöitä olisikin alueella riittävästi, he hakeutuvat mieluummin helpompiin työtehtäviin kuin lastensuojeluun. Merkittävänä vaikuttimena tähän on liian suuri asiakasmäärä suhteessa sosiaalityöntekijöihin. Valviran selvityksen mukaan yksi

ihminen hoitaa keskimäärin 50 lapsen asioita, ja pahimmillaan lapsia voi olla 140. Näin ollen sosiaalityöntekijän ja lapsen välille ei pysty muodostumaan luottamuksellista suhdetta ja eteenpäin kantavaa työskentelyä. Myöskään konkreettiseen, kasvokkaiseen kohtaavaan asiakastyöhön ei ole aikaa. (Kasurinen 2017.)

Vielä valtakunnallisten lastensuojelun systemisen toimintamallin pilotoitien alettua, käytännössä oli ongelmia juuri korkeiden asiakasmäärien vuoksi. Suomessa lastensuojelun sosiaalityöntekijöillä on kansainvälisesti verrattuna jopa kaksi kertaa suuremmat asiakasmäärät kuin monissa muissa maissa. Systemisen lastensuojelun toimintamallin ohjeissa suosituksena on ollut, että pilotoinneissa asiakasmäärien tulisi olla noin kaksikymmentä asiakasta työntekijää kohden, mutta monissa kunnissa asiakasmäärät ovat käytännössä silti olleet jopa yli neljäkymmentä. (Tillaeus 2019.) Kunnan pilotoineessa tiimissä asiakasmäärät ennen pilotoinnin alkua madallettiin 20–25 välille työntekijää kohti muun muassa työntekijäresursseja lisäämällä.

Lastensuojelun systemisessä toimintamallissa tehdään töitä *moniammatillisena tiiminä*. Tämä on ratkaisuyritys keventää sosiaalityöntekijöiden kokemaa vastuun taakkaa sekä sujuvoittamaan työn siirtämistä työntekijävaihdosten aikana. Asiakkaat ovat kokeneet luottamuspulaa lastensuojelun sosiaalityöntekijöihin työntekijävaihtuvuuden vuoksi ja näin luottamustakaan ei tarvitsisi rakentaa ihan tyhjästä, kun tiimi olisi tuttu. Keskeisen muutoksen lastensuojelun työhön tuo myös tiimikokoonpanossa mukana oleva perheterapeutti, joka tuo omaa näkökulmaansa asioiden käsittelyyn sekä auttaa etsimään ratkaisuja ja käsittelemään perheen tilannetta monipuolisemmin. (Tillaeus 2019.)

Tarkensin tutkimuskysymystäni *perheterapeuttien rooliin ja antiin* lastensuojelun systemisessä toimintamallissa. Tällä tavoin sain itse etäisyyttä aiheeseen, koska on otettava kuitenkin huomioon, että työskentelin kyseisen mallin pilotoineessa tiimissä. Lisäksi systemisessä toimintamallissa mielenkiintoista on mielestäni juuri perheterapian yhdistäminen lastensuojelun työhön. Perheterapiaa ja sen menetelmiä on aiemminkin hyödynnetty sosiaalityössä ja lastensuojelun työssä, mutta ei aivan tällä tavoin (ks. esim. Varilo, Lounasvaara-Rintala, Vuornos, Wahlbeck & Varilo 1999, 50–58; Fagerström 2016, 40; Helinko 2016). Itseäni kiinnosti myös, kuinka merkittävänä lastensuojelun sosiaalityöntekijät ja perheterapeutit itse kokevat tavan, jolla lastensuojelun systemisessä toimintamallissa perheterapeutteja hyödynnetään. Koin myös perheterapeuttien konsultoinnin yhtenä isoimpana muutoksena niin kutsuttuun perinteiseen lastensuojelutyöhön, joten se on

siten olennainen osa lastensuojelun systeemistä toimintamallia. Myös Aaltion ja Isokuor-tin (2019, 6) vaikuttavuusarvioinnissa nousi esille, että sosiaalityöntekijät ovat hyötynet etenkin klinikkona toimineiden perheterapeuttien läsnäolosta viikkokokouksissa sekä asiakastapausten yhteisestä tiimikäsittelystä.

Systeemisen lastensuojelun mallin tutkimisen voidaan ajatella olevan suoraan hyödylli-nen sosiaalityön käytännön kannalta. Systeemisen lastensuojelun mallia kehitettiin sa-maan aikaan kuin sitä alettiin pilotoida, ja oletettavaa on, että kehittämistyö yhä jatkuu toimintamallin laajetessa käyttöön yhä useammassa kunnissa (ks. Petrelius & Aaltio 2018; Tillaeus 2019). Systeemistä lastensuojelun toimintamallia varten useissa kunnissa resur-soidaan työntekijöin ja toimintamallin koulutuksin. Toimintamallista tehty vaikuttavuus-arviointi (Aaltio & Isokuortti 2019) ja oma tutkimukseni voivat auttaa selkeyttämään ai-nakin paikallisesti Kunnan systeemisen lastensuojelun toimintamallia sekä niitä suuntia, joihin sitä on hyödyllisintä kehittää. Sosiaalityö on Suomessa julkishallinnollista ja lain säätelemää toimintaa, jota ohjaavat yhteiskunnalliset arvot. Täten myös työn painopiste ja toimintamenetelmät muokkautuvat sen mukaan.

Lähden tutkielmassani liikkeelle esittelemällä ensin keskeisimmät teoriat systeemisen lastensuojelun toimintamallin taustalta. Malli hyödyntää pääasiassa perheterapian teori-
oita sekä osia systeemiteoriasta. Tämän jälkeen käyn läpi systeemisen lastensuojelun taustat, jotka tulevat Lontoon Hackneyn mallista ja suomalaisen systeemisen toiminta-mallin ohjeistuksia, joita Terveystieteiden tutkimuskeskuksen ja Hyvinvoinnin tutkimuskeskuksen (THL) on muokannut. Kolmas lukuni käsittelee tutkimuksen toteutusta ja sen metodologisia valintoja sekä tutkimuseet-tisiä näkökulmia. Neljännessä luvussa kerron tutkimukseni keskeiset tulokset ja peilaan niitä joiltain osin sekä aiempaan tutkimukseen että teoriaan. Viimeisessä viidennessä lu-vussa päätän tutkielmani lyhyeen yhteenvetävään lukuun ja pohdintaan.

2 Systemisen lastensuojelun toimintamallin taustat

2.1 Systemiteorian historia ja ydinajatuksat

Lastensuojelun systeminen malli pohjautuu osaltaan *systemiteoriaan*. Systemiteorian hyödyntäminen sosiaalityössä alkoi jo 1930-luvulla, mutta vasta 1960-luvulta se vakiintui paremmin sosiaalityön käytäntöön. Yleisen systemiteorian voidaan ajatella olevan Ludvig von Bertalanffyn kehittämä. Von Bertalanffy oli biologi, joka alkoi tutkia biologisen systemiteorian hyödynnettävyyttä sosiaaliseen maailmaan. Von Bertalanffy argumentoi systemisen lähestymistavan olevan lineaariseen kausaliteettiin pohjaavia teorioita soveltuvampi, kun tutkitaan kompleksisia kanssakäymisiä ja systeemejä, niin biologiassa kuin järjestelmissä ja sosiaalisuudessa. (Healy 2005, 134.)

1900-luvun alussa syntyi case-pohjainen sosiaalityö, jossa työskenneltiin pääasiassa yksilökeskeisesti. Case-pohjaisen työskentelyn yksi merkittävä kehittäjä Mary Richmond (1917) onnistui luomaan hyvän menetelmän yksilölliseen työskentelyyn, joka tunnetaan nimellä ”social diagnosis” (Toikko 1999). Kuitenkin tästä mallista jäi vähäisemmälle huomiolle ympäristön vaikutus yksilön tilanteeseen. Sosiaalityön historiassa on ollut myös monenlaisia ryhmätyön ja setlementityön vaihteita, jolloin on kohdistettu työskentely yksilöstä ryhmään tai ympäristöön (ks. esim. Germain & Gitterman 1980, 343–368). Kuitenkin systemiteoria tai Carel Germainin & Alex Gittermanin (1980, 28–29) kehittämä *’life model’* oli uudenlainen lähestymistapa, joka ei keskity yksilöön, syyhyn tai seuraukseen, vaan niiden vuorovaikutukseen ja suhteeseen.

Myös von Bertalanffy (1968) näki systemiteorian olevan hyödyllinen ja tärkeä nimenomaan palvelualoilla, psykologiassa ja psykiatriassa. Von Bertalanffy haastoi psykiatreja uudenlaiseen lähestymistapaan, ja menneiden läpikäymisen sijaan hän ehdotti keskittymistä nykytilanteeseen ja potilaan uudelleen integroimista oman elämänsä systeemiin sekä integroitumista tukevien asioiden suunnitteluun. Sosiaalityössä ja psykiatriassa oli tätä ennen ollut vallalla yksilökeskeinen lähestymistapa, ja systemiteoria puolestaan kohdensi huomion systeemeihin eli rakenteisiin, joissa yksilöt elävät sekä ihmissuhteisiin, joissa yksilöt ovat, sekä niiden väliseen vuorovaikutukseen. (Healy 2005, 134–135.)

Sosiaalityön identiteetin rakentumisen aikaan 1970-luvulla systeemiteoria tarjosi sille hoollisen viitekehyksen, ja sosiaalityö profiloitui entistä enemmän professiona, joka tunnistaa ihmisten ja heidän ympäristönsä vaikutuksia toisiinsa kehämäisinä reaktiona (Walker 2012, 3). Fred H. Besthorn (2013, 173) on tähdentänyt sosiaalityön erottuvan muista palvelualoista juuri systeemiteorian viitekehjensä vuoksi. Uskomus, että ihmiset olivat itse moraalisesti vastuussa omista olosuhteistaan, on yksiselitteinen. Toisaalta myöskään pelkästään elinympäristöön vaikuttamalla ei ratkaista yksilön omia ongelmia. Sosiaalityön painopiste onkin saannut yksilössä ja ympäristössä koko sen ensimmäiset vuosikymmenet.

Systeemiteoriassa tutkitaan siis vuorovaikutusta. Yhteiskuntajärjestelmän kannalta se tarkoittaa sitä, että systeemin vaikutus ympäristölleen ilmenee vaikutteina, joita kutsutaan outputeiksi, kun taas ympäristön vaikutusta systeemiin kutsutaan inputiksi. Outputit voidaan nähdä yhteiskunnallisina tavoitteina. Outputit voivat muuttaa yhteiskunnan rakennetta. Toisin sanoen systeemit ja ympäristö muokkaavat toisiaan ja vaikuttavat toisiinsa. (Allardt 1971, 3.) Perheen oman systeemin lisäksi perhe ja perheenjäsenet ovat siis vuorovaikutuksessa muiden ulkoisten systeemien, kuten terveydenhuollon ja hyvinvointijärjestelmän, koulujen sekä yleisesti yhteiskunnan ja sen lakien ja normien kanssa (Goldberg, Stanton & Goldberg 2016, 99).

Systeemiteoria ja systeeminen lähestymistapa kohdentavat siis huomion vuorovaikutukseen ja siihen, kuinka ihmiset ovat suhteissa toisiinsa. Perhe on yksi osasysteemi, jossa perheenjäsenet vaikuttavat kaikki toisiinsa. Systeemisessä lähestymistavassa ajatellaan, että lapsi on osa perhesysteemiä, ja muutos pitää saada aikaan koko systeemissä eikä yhdessä perheenjäsenessä. Systeemiteoriassa ajatellaan systeemien, kuten perheen, pyrkivän homeostaasiin. Perheterapian pioneeri Don Jackson (1957) toi homeostaasin käsitteen myös perheterapiaan. Homeostaasi eli asioiden tasapaino on tila, johon systeemi pyrkii. (Doherty & McDaniel 2010, 10–11.) Voidaan siis ajatella perheen ylläpitävän yhdessä jonkinlaista tilaa, homeostaasia, oli se sitten hyvä tai huono asia. (Fagerström 2016, 14; Goldberg, Stanton & Goldberg 2016, 92–93.) Esimerkiksi päihdeperheissä perheenjäsenet omilla rooleillaan voivat pitää päihdeongelmaa yllä, kun perheen sanomattomat säännöt vaikuttavat perheenjäsenten väliseen vuorovaikutukseen ja käyttäytymiseen, ja näin ollen ylläpitävät homeostaasia omilla toimintatavoillaan. Perheen sisäisessä vuorovaikutuksessa on löydettävissä myös tietynlaiset toistuvat kaavat, kun esimerkiksi isän ja

pojan välisessä riitatilanteessa voi äiti alkaa reagoida tietyllä tavalla. Tässä näkyy vuorovaikutuksen kehämäinen syy-seuraussuhde, jossa useat perheenjäsenet pyrkivät sisäiseen järjestykseen suhteessa toisiinsa, ja perheenjäsenten reaktiot nähdään myös vastareaktioidina toisilleen eikä vain yksilön omina haasteina. (Pendry 2012, 28–29.) Systeemiteoriaa on siis hyödynnetty varsinkin perheterapiassa, mutta myös sosiaalityössä. Sosiaalityön käytännölle se on tuonut holistisen viitekehyksen ja muun muassa kiintymyssuhdeteorian lisäksi ohjenuoran työskentelemiseksi useamman perheenjäsenen sekä muiden asiakkaan elämässä merkittävien henkilöiden kanssa. (Walker 2012, 15.)

Urie Bonfenbrenner (1979) on laatinut ihmisen toimintaympäristöjen välisiä suhteita kuvaavan ekologisen systeemiteorian, jonka mukaan ihmisen ympäristö koostuu viidestä erisäkkäisestä systeemistä, joita ovat mikro-, meso-, ekso-, makro- ja kronosysteemi. (Besthorn 2013, 175.) Mikrotasolla puhutaan systeemeistä, joissa ihminen on suoraan vuorovaikutuksessa arjessaan ja elämässään toisten kanssa. Mikrotason suhteiksi ymmärretään sosiaaliset suhteet kuten perhe, työkaverit, ystävät ja naapurit. Mikrotason suhteissa siis vallitsevat tavat toimia tietyllä lailla, sosiaaliset roolit ja ihmisten keskinäinen vuorovaikutus. (Bonfenbrenner 1979, 22.) Mesosysteemi on puolestaan mikrosysteemeistä koostuva systeemi, jolloin huomio kiinnittyy esimerkiksi koulun ja kodin väliseen suhteeseen ja vuorovaikutukseen. Eksosysteemeillä tarkoitetaan taas yhden tai kahden mikrosysteemin tuomia välillisiä vaikutuksia yksilölle. (Mt., 25.) Käytännössä eksosysteemiä voisi kuvata esimerkiksi äidin työpaikka ja sen olosuhteet lapsen näkökulmasta. Makrotasolla tarkastellaan edellä mainittuja asioita yhteiskunnallisella ja yleisemmällä tasolla (mt., 26).

Kronosysteemi on systeemiteorian uloin kehä, ja se kuvaa sitä ajassa tapahtuvaa kehitystä, joka tapahtuu ulkoisissa ympäristöissä. Kronotasolla voidaan siis seurata muun muassa arvojen ja asenteiden pitkällä aikavälillä tapahtuvia muutoksia. Kronosysteemi mahdollistaa myös yksilön henkilökohtaisen elämänkaaren tarkastelun. Tämä tarkoittaa käytännössä sen havainnointia, miten yksilö on ajan kuluessa kehittynyt ja mitä muutoksia ihmisen elämässä on tapahtunut. Niin kuin muutkin systeemijärjestelmät, myös kronosysteemi pitää sisällään roolit ja säännöt, sekä niiden lisäksi elämäntapahtumat, jotka voivat vaikuttaa kehitykseen. Samalla tavalla voidaan myös miettiä, miten yksilö vaikuttaa rooleihin, sääntöihin ja yhteiskunnan kehitykseen. (Bonfenbrenner 1997, 235–236.)

Systeemiteoriaa voi pitää varsin luotettavana teoriana, koska kaiken voi katsoa koostuvan systeemeistä. Systeemiteoria sai alkunsa suljetuista systeemeistä, joita ovat lähinnä matematiikkaan liittyvät systeemit. Jokainen elävä organismi on puolestaan osa avointa systeemiä. Avoin systeemi tarkoittaa sitä, että se muuttuu jatkuvasti ja ottaa vaikutteita ulkopuoleltaan. (Von Bertalanffy 1968, 38–39.) Käytännönläheisemmin perheterapiassa on tulkittu systeemeitä siten, etteivät ne ole täysin avoimia tai suljettuja, vaan systeemit muuttuvat, ja myös niiden rajat muuttuvat. Toiset systeemit ovat kuitenkin avoimempia kuin toiset. Perhe omana systeeminään noudattaa tiettyjä sääntöjä, mikä auttaa perhettä toimimaan yhdessä. Tällä on hyviä ja huonoja vaikutuksia, kuten myös homeostaasilla. Suurin osa perheen säännöistä on sanomattomia, ja ne näkyvät perheenjäsenten käyttäytymisessä, rooleissa ja suhteessa toisiinsa. Perheterapiassa *systeemistä ajattelua* hyödynnetään juuri perheen sanomattomien sääntöjen huomaamisessa ja vuorovaikutuksen sääntöjen näkyväksi tekemisessä. (Goldberg, Stanton & Goldberg 2016, 89–91, 97.) Systeemiteoria ja systeeminen ajattelu ovatkin hyvin keskeisiä elementtejä perheterapiassa, jota käsittelen seuraavaksi tarkemmin.

2.2 Perheterapian keskeiset käsitteet ja hyödynnettävyys systeemissä toimintamallissa

Perheterapia on suhteellisen uusi käsite tieteessä, sillä sen syntymä paikantuu noin 50 – luvun alkupuolelle. Perheterapian ensimmäisiä innoittajia voidaan ajatella olevan Gregory Bateson ja hänen vuonna 1952 perustamansa tutkimusryhmänsä Palo Alto. Bateson löysi vuorovaikutuksen tutkimisen tutkiessaan Iatmul-yhteisöjä Uudessa Guineassa. Batesonin kehämäisen vuorovaikutuksen prosessista tuli perheterapian kulmakivi. (Doherty & McDaniel 2010, 5, 7–9.) Bateson ei itse harjoittanut perheterapiaa tai ollut pelkästään perheen sisäisestä käyttäytymisestä kiinnostunut, vaan halusi tutkia laajemmin vuorovaikutusta ja sen vaikutusta yksilöiden käyttäytymiseen (Carr 2015, 62). Käytännön perheterapian isänä voitaneen pitää Nathan Ackermania (1937), joka työskenteli koko perheen kanssa terapiaistunnoillaan ainakin vuosikymmenen ennen kuin muut terapeutit ottivat käyttöön vastaavanlaisen lähestymistavan. Myös John Bellille (1975) voidaan antaa tunnustusta nykyaikaisen perheterapian luoja. Perheterapia on muilta osin kehittynyt lähinnä psykoterapeuttisesta skitsofreniaa sairastaneiden perhehoidosta, mutta sekä Bell

että Ackerman sen sijaan sovelsivat systeemistä perheterapeuttista lähestymistapaa perheisiin, joissa ei sairastettu skitsofreniaa. (Goldberg, Stanton & Goldberg 2016, 121–122.)

Kuten jo edellä olen tuonut esille, systeemiteoria on yksi merkittävimmistä taustateorioista perheterapiassa. Systeemiteorian liittäminen ja soveltaminen perheterapiassa ja vuorovaikutuksen tutkimuksessa on niin ikään Batesonin aikaansaannosta. Bateson oli tutustunut yleiseen systeemiteoriaan, ja kiinnostui sen soveltamisesta ihmistieteissä. Bateson tulikin tulokseen, että perhe on systeemi, jolla on rajat ja joka koostuu osasysteemeistä. Yhtä lailla perhe itsessään on isomman systeemin osasysteemi, osa yhteiskuntaa ja monia muita järjestelmiä. Bateson myös löysi kaavamaisuuden perheen toimintatavoissa, mikä käytännössä tarkoittaa sitä, että yhden perheenjäsenen käytöksen muuttuminen muuttaa myös muiden käyttäytymistä. (Carr 2015, 65–66.)

Don Jackson (1957) puolestaan toi perheterapiaan perheen sisäisten sääntöjen ja homeostaasin käsitteen. Jackson huomasi, että mikäli hänen onnistui parantaa yhden perheenjäsenen oirehdintaa terapiaistunnoillaan, alkoi usein toinen perheenjäsen oireilla. Tutkiessaan perheen sisäisiä sääntöjä ja homeostaasia toi se Jacksonille ymmärrystä ja lisää keinoja terapiaan. (Doherty & McDaniel 2010, 10–11.) Pian perheterapian huomattiinkin johtavan tehokkaammin hyviin tuloksiin perinteisen yksilöterapian sijaan. Hoidettaessa perheen systeemiä, vuorovaikutusta ja perheen sisäisiä sääntöjä sekä rooleja saatiin yksilön oirehdintaan enemmän muutoksia kuin pelkästään yksilön oireita hoitamalla. (Walker 2012, 48.) Myös ihmisen elämänkaari ja sen kehitysvaiheet ovat keskeisesti huomioituja perheterapiassa. Eri elämänkaaren vaiheissa on erilaisia haasteita tai uusia tilanteita, joista perheen tulee yhdessä selvitä. Esimerkiksi uuden lapsen syntyminen perheeseen laukaisee kaikissa perheenjäsenissä jonkinlaisen kriisin, emotionaalisen prosessin, joka on käytävä läpi sopeutuakseen uuteen tilanteeseen. (Mt., 9–10.)

Perheterapia ja systeeminen ajattelu tarjoavat keinoja suuntaamaan huomion pois yhdestä tietystä ongelmasta tai oireilevasta perheenjäsenestä. Yleensä taustalla on paljon muutakin, mikä vaikuttaa perheen tilanteeseen, eikä yhden asian korjaaminen olisi juurikaan muuttanut kokonaistilannetta. Perheen taustat ja ympäristön vaikutukset huomioon ottava asetelma ei myöskään ole ollenkaan syyttävä, vaan pikemminkin asioille haetaan ymmärrystä. (Walker 2012, 12.) Perheterapeutin on ennen kaikkea tärkeää oppia ajattelemaan systeemisesti. Tärkeää ei ole siis pelkästään ymmärtää keskeisiä systeemisiä periaatteita

ja huomata niitä, vaan muovata oma ajattelumallinsa kokonaan systeemiseksi. (Goldberg, Stanton & Goldberg 2016, 103.)

Systeemisen ajattelun lisäksi perheterapiassa on keskeistä sen erilaiset menetelmät. Merkittäviä menetelmiä, joita perheterapia hyödyntää, ovat esimerkiksi *positiivinen konnotaatio*, *hypoteesit*, *sirkulaariset kysymykset*, *sukupuun*, *reflektio* sekä pienet saavutettavissa olevat tavoitteet. Positiivinen konnotaatio eli merkityksen anto on yksi ydinajatuksista perheterapiassa. Sitä vastoin, että asioille etsitään syyllistä, etsitään selitystä käytökselle. Perheenjäsenille sanoitetaan järkisyillä ja positiivisella merkityksellä selitys siihen, miksi perheenjäsen käyttäytyy, kuten käyttäytyy. Hypoteeseja asettamalla voidaan puolestaan tarkastella eri vaihtoehtoja ja näkökulmia siitä, mikä perheessä aiheuttaa ongelmia. (Walker 2012, 48.) Hypoteesien asettamisella voidaan pyrkiä myös siihen, että jäsennetään erilaisia lopputulemia, joita kohti mahdollisesti perhe on tai voisi olla etenemässä. Niiden tekemisessä vaaditaan myös avoimuutta perheen suuntaan. Olettamusten osoittautuessa vääräksi niistä pitää pystyä myös luopumaan. Sirkulaarisia kysymyksiä voidaan käyttää apuna hypoteesien tekemisessä sekä sen kartoittamisessa, millä tavalla ongelmat vaikuttavat perheenjäseniin. Sirkulaarisilla kysymyksillä kysytään vastaajan oman näkemyksen selvittämisen sijaan, mitä tämä arvelee muiden ajattelevan kysytystä asiasta. Tällä tavoin sirkulaariset kysymykset laajentavat keskustelua ja tuottavat lisäkysymyksiä. (Fagerström 2016, 15, 18.)

Sukupuun on yksi perheterapien keskeisimmistä menetelmistä, jolla saadaan havainnollistettua ja jäsenettyä monimutkaisia perhesuhteita. Sukupuun laatiminen auttaa asiakasta myös huomaamaan suvun tapahtumissa tietynlaista kaavamaisuutta tai ilmiöitä, jotka yhä vaikuttavat tai selittävät nykytilaa. Esimerkiksi perheelle voisi olla havainnollistavaa huomata sukupuuta tarkastelemalla, kuinka väkivaltainen käyttäytyminen on toistunut suvun historiassa. (Doherty & McDaniel 2010, 43, 60–61.)

Reflektion käyttö perheterapiassa liittyi alun perin siihen, että perheterapeutin ja perheen työskentelyä tarkkailtiin ulkopuolelta, esimerkiksi lasin takaa. Perheterapeutti sai palautetta, ehdotuksia ja uutta näkökulmaa tarkastelevalta kollegalta terapiaistunnon puolelta välissä. (Walker 2012, 11.) Reflektiivistä tiimiä on sittemmin norjalainen perheterapeutti Tom Andersen kokeillut myös siten, että tiimi on terapiaistunnolla paikan päällä eikä lasin takana. Tämän kaltainen reflektiivisen tiimin työskentelytapa jäi käyttöön perheterapiassa. Tiimin tehtävä on reflektoida kuulemaansa terapiaistuntoa eli pohtia kuulemaansa

ja kertoa omia ajatuksiaan ja havaintojaan esittämättä mitään suoria totuuksia. (Seikkula 1999, 86; Fagerström 2016, 16.) Perheterapian hyödynnettävyys lastensuojelussa on Helingon (2016) mukaan kiinnostanut lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä. Monet sosiaalityöntekijät kouluttautuvat perheterapeuteiksi, ja myös Kunnan tiimin kokoonpanossa olevat perheterapeutit ovat pohjakoulutukseltaan sosiaalityöntekijöitä. Sosiaalityöntekijä lastensuojelun työssään ei tosin voi rakentaa täysin terapeutista suhdetta asiakkaaseen, vaan ennemminkin käyttää hyödykseen eri menetelmiä perheterapiasta (Helinko 2016). Lastensuojelun systeemisessä toimintamallissa on tarkoitus nimenomaan hyödyntää perheterapian menetelmiä ja osaamista, kuten esimerkiksi tätä reflektiivistä keskustelua.

Perheterapian teoriapohjaan kuuluu olennaisena osana lapsi- ja perhepsykiatri John Bowlbyn (1907-1990) kehittämä kiintymyssuhdeteoria, jota voidaan hyödyntää myös lastensuojelussa. Sosiaalityön perustehtävään on aina liittynyt lasten oikeuksien toteutumisen turvaaminen ja hyvinvoinnista huolehtiminen. Lasten ja heidän vanhempiensa välille muodostuu Bowlbyn mukaan kiintymyssuhde, joka vaikuttaa yhä aikuisuudessa muihin ihmissuhteisiin, joita elämän varrella muodostuu. Sosiaalityössä käytännön arvioivaan työhön on aina liittynyt myös kiintymyssuhteen arvioiminen. Kiintymyssuhdeteoria on siten yksi merkittävä huomioon otettava teoria sosiaalityön käytännöissä, ja josta perheterapeuteilla on lisää annettavaa sosiaalityön käytäntöihin. (Howe 2013, 75–77, 83–84.) Perheterapia soveltuu kaiken kaikkiaan hyvin lastensuojelussa hyödynnettäväksi, sillä ne sisältävät hyvin samankaltaisia elementtejä ja jopa samaa teoriapohjaa. Sosiaalityön ollessa käytännönläheisempää, mutta kuitenkin lakisääteisempää jää perheterapialle osakseen antaa panostuksensa vuorovaikutukseen ja perhedynamiikkaan. (Fagerström 2016, 35.) Perheterapian hyvän lastensuojelun kontekstiin soveltuvuutensa vuoksi Hackneyn mallin kulmakiviksi otettiin systeemiteorian rinnalle perheterapia ja sen keskeiset menetelmät.

2.3 Hackneyn malli

Systeemisen lastensuojelun malli tulee Lontoon Hackneystä. Hackneyn malli luotiin ratkaisuksi kriisiytyneeseen lastensuojelun tilanteeseen Britanniassa. (Bostock, Forrester, Patrizo, Godfrey, Zonouzi, Antonopoulou, Bird & Moreblessing 2017, 21.) Sen kehittivät kaksi sosiaalityöntekijää, jotka huolestuivat lastensuojelun sen hetkisestä tilanteesta ja halusivat luoda toimintamallin, joka auttaisi tehokkaammin perheitä (Munro 2012, 9).

Malli on yleisesti ja Suomessakin tunnettu Hackneyn mallina, mutta sitä on kutsuttu myös nimillä *'systemic unit-model'* sekä RSW (reclaiming social work) (Fagerström 2016, 11). Käytän tässä tutkielmassani sekä Hackneyn mallin käsitettä, että reclaiming social workin käsitettä niiden tunnettuuden vuoksi, vaikka lastensuojelun systeeminen malli onkin kuin suora käänös systemic unit modelista.

Hackneyn mallin taustalla olivat Iso-Britannian mittavat haasteet lastensuojelussa. Sosiaalityöntekijät olivat Fergusonin (2008) mukaan itsekin tyytymättömiä tilanteeseen. Suurin osa sosiaalityöntekijöistä oli hakeutunut alalle auttaakseen muita sekä haastaakseen sosiaalista epäoikeudenmukaisuutta. Sosiaalityöntekijät olisivat halunneet työskennellä luovasti perheiden kanssa, auttaa perheitä muutoksen saavuttamisessa, ja mahdollisesti muuttaa yhteiskuntaa oikeudenmukaisemmaksi ja tasa-arvoisemmaksi. Sosiaalityöntekijät arvostivat työssään mahdollisuutta työskennellä mahdollisimman paljon asiakkaiden kanssa, ja että pystyivät muodostamaan suhteen asiakkaisiinsa. Myös asiakkaat toivoivat työntekijöitä, jotka kuuntelisivat ja kohtelisivat heitä kunnioittavasti sekä näkisivät heidät osana perhettään ja yhteisöään, eli ottaisivat paremmin myös ympäristön vaikutukset huomioon. (Ferguson 2008, 117–118.)

Lastensuojelun sosiaalityö on saanut paljon kritiikkiä osakseen kykenemättömyydestään ehkäistä perheväkivallasta seuranneita lasten kuolemia. Hackneyn mallilta odotetaan muutosta perhearvioinnin tehostamiseen ja sitä kautta parempaan perheväkivaltatilanteiden ja etenkin lasten kuolemien ehkäisyyn. (Akister 2006.) Alfandarin (2017) mukaan aiemmin on epäonnistuttu luottamuksellisen yhteistyö- sekä kasvatuskumppanuussuhteen luomisessa vanhempien kanssa. Luottamuksen ja kumppanuuden puuttuessa vanhemmuuden haasteita ei ole päästy työstämään, koska vanhemmat eivät ole kertoneet niistä sosiaalityöntekijöille, jolloin ongelmat perheessä ovat kasautuneet. Vanhemmat ovat voineet kokea lastensuojelun uhkana, ja heillä on voinut olla mielikuva, että jos he kertovat ongelmistaan, lapset otetaan huostaan. Vanhemmat ovat olleet epätietoisia esimerkiksi oikeuksistaan, sosiaalityöntekijöiden tapaamisten luonteesta ja sisällöistä sekä siitä, miten tiettyihin päätöksiin tai lopputulemiin on päädytty. Systeemisen toimintamallin läpinäkyvyys ja avoin keskustelu ovat ratkaisuyritys tähän ongelmaan. (Alfandari 2017, 1063–1065.)

Asiakkaiden on voinut olla hankala ymmärtää myös sosiaalityöntekijöiden kirjauksia tai muita päätöstekstejä, ja se on osaltaan aiheuttanut myös luottamuspulaa ja epävarmuutta.

Teksteistä ei välttämättä ole käynyt ilmi, miksi mihinkin johtopäätöksiin on päädytty. Systemisen toimintamallin tiimikokouksen ja etenkin reflektion kirjaamisen edistykse- lisyttä on juuri asiakkaalle sen läpinäkyväksi tekeminen, mitä työntekijät ajattelevat ja miksi. Asiakkaalle on haluttu saada näkyväksi myös keskustelun moniäänisyys ja se, että asiakkaan tilanne ja ongelmat huomioidaan osana laajempaa kokonaisuutta. (Rooke 2012, 60–62, 64.) Hackneyn mallin käynnistämisen vaiheessa kiinnitettiin huomiota siihen, miksi ja miten kirjataan. Sen sijaan, että pelkästään raportoitaisiin työskentelystä esimie- hille, alettiin suunnata kirjauksia myös asiakkaille. (Fagerström 2016, 30.) Tiimikokouk- sen reflektiivinen keskustelu tuodaan siten asiakkaalle julkiseksi kirjauksen kautta. Seik- kula (1999, 87) puolestaan painottaa asiakkaan läsnäolon tärkeyttä keskustelun läpinäky- väksi saamisessa. Tämä onkin lisäyksenä suomalaisessa systemisessä lastensuojelun toi- mintamallissa, että asiakas on itse mukana kuulemassa tiimikeskustelun reflektiivisen kes- kustelun. Lisäksi tärkeää on, että keskustelulla pyritään mahdollisimman dialogiseen ja asiakasta hyödyttävään keskusteluun. Tämän voidaan ajatella olevan yksi merkittävistä syistä tiimikokousten keskeisyydelle suomalaisessa lastensuojelun systemisessä toimin- tamallissa.

Forrester ym. (2013) ovat koostaneet arvioinnissaan ”Reclaiming Social Work? An eva- luation of Systemic Units as an Approach to Delivering Children’s Services” yhteen sys- teemisen toimintamallin keskeisiä elementtejä, joilla ne eroavat perinteisestä lastensuo- jelun sosiaalityöstä ja joihin myös Hackneyn malli perustuu. Näitä ovat kuusi ydinasiaa; jaettu työ, tiimikokoukset ja niiden reflektiivinen työote, jaettu systeminen ajattelumalli, erityiset roolit tiimin sisällä, taitojen kehittyminen sekä matalat asiakasmäärät. Jaetulla työllä tarkoitetaan tässä mallissa sitä, että asiakkaita ei jaeta työntekijäkohtaisesti, vaan kaikki hoitavat asiakkaat yhdessä tiiminä. Vastuu asiakkaista on tiimin konsultoivalla so- siaalityöntekijällä. (Forrester, Westlake, McCann, Thurnham, Shefer, Glynn & Killian 2013, 88.) Tämä eroaa suomalaisesta systemisestä toimintamallista, koska Suomessa jo lain mukaan lapsella on oltava oma vastuusosiaalityöntekijä, joka tapaa lasta ja huolehtii hänen asiakasprosessistaan.

Koska systemisessä toimintamallissa koko tiimi vastaa asiakkuuksista yhdessä, täytyy sen keskustella asiakastapauksista perinpohjaisesti yhdessä ja jakaa tietoa. Viikoittaiset systemiset tiimikokoukset ovat yksi väylä, jonka tarkoitus on tutustuttaa tiimi asiakkaai- siinsa. Tarkoitus on, että ennen pitkää kaikki asiakkaat ovat tulleet käsitellyiksi tiimiko- kouksissa. Tiimikokous on rakenteeltaan erilainen kuin aiemmat sosiaalityöntekijöiden

pitämät keskustelut. Tiimikokouksissa hyödynnetään perheterapian menetelmiä sekä tiimin kokoonpanossa olevaa perheterapeuttia. Ollakseen systeeminen yksikkö täytyy koko tiimin toimia ja ajatella systeemisesti. Tämä tarkoittaa huomion pitämistä vuorovaikutussuhteissa ja ajatuksessa, että perhe on osa omaa verkostoaan, joka myös vaikuttaa perheen tilanteeseen. (Forrester ym. 2013, 91–93.)

Tiimin jäsenten erityiset roolit ovat myös yksi keskeinen elementti systeemisessä yksikössä. Roolit ovat siis konsultoiva sosiaalityöntekijä, klinikko (perheterapeutti), koordinaattori, lapsen työntekijä sekä sosiaalityöntekijä. Systeemisen yksikön työskentely eroaa perinteisestä lastensuojelun sosiaalityöstä vielä taitojen kehittämisessä sekä asiakasmäärissä. Asiakasmäärät on yksi merkittävimmistä eroista. Tutkimus näytti yhtäältä osoittavan systeemisen työskentelyn vaativan matalampaa asiakasmäärää ja toisaalta sen tuottavan matalampia asiakasmääriä itsessään. (Mt., 95, 99–101.)

Yksi Hackneyn malliin liittyvistä ajattelutavoista on sekä–että -näkökulma. Systeemisessä lastensuojelussa pyritään sekä toimimaan vuorovaikutuksen tasolla että samanaikaisesti tekemään konkreettisia ratkaisuja lapsen kasvuolosuhteiden turvaamiseksi. Tämän toteutumiseksi tarvitaan tiimin tukea, reflektiivisyyttä ja avoimuutta asiakkaiden kanssa. Lastensuojelussa on vahva tuen ja kontrollin sidos, ja niiden arviointi on koko ajan läsnä. Arvioinnin kohteina ovat myös vanhemmuus ja perheensisäiset suhteet, minkä vuoksi asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välinen luottamus nousee erittäin keskeiseksi tekijäksi onnistuneessa asiakastyössä. Läpinäkyvyys, eli työntekijän pyrkimys toimia avoimesti yhteistyössä asiakkaiden kanssa, rakentaa luottamuksen syntyä. Luottamus helpottaa myös vastentahtoisten ja hankalien asioiden eteenpäin vientiä, kun tilannetta on yhdessä arvioitu sekä keskusteltu eri vaihtoehtoista koko työskentelyn ajan. (Fagerström 2016, 36.)

Mallin mukaisessa työskentelyssä on lisäksi läsnä ajatus siitä, että lastensuojelu on inhimillistä, ihmisten tekemää työtä, joten sosiaalityöntekijä voi tehdä virheen tai arvioida asioita väärin. On sallittua, että sosiaalityöntekijä erehtyy, ja voi täten vaihtaa mielipidettään ja kertoa olleensa väärässä. Hackneyn mallin mukainen sosiaalityö edellyttääkin persoonalla työskentelyä ja perheiden kanssa vuorovaikutukseen heittäytymistä. (Fagerström 2016, 20, 39; Lahtinen, Männistö & Raivio 2017, 15.)

Hackneyn malli pohjautuu aiemmin tutkittuun McKinseyn 7-s – strategiamalliin, joka on alun perin luotu yritystoiminnan parantamiseksi. 7-s – strategiamallista mukailtuna systeemisen toimintakulttuurin menestystekijät ovat yhteiset arvot (shared values), strategia (strategy), työntekijät (staff), työtaidot (skills), järjestelmä (systems), tyyli (style) ja rakenne (structure). Systeemisen ajattelun tulee myös läpäistä kaikki tekijät ja organisaation tasot toimiakseen. (Goodman & Towler 2012, 14–15; Lehtinen, Männistö & Raivio 2017, 14.) Hackneyn mallia tai systeemistä toimintamallia ei voida toteuttaa siten, että vain osa organisaatiosta sitoutuu siihen. Jotta kyseisen toimintamallin edellytykset täyttyvät, ja organisaation kaikki tasot sitoutuvat siihen, on toiminnalla oltava yhteiset jaetut arvot. Hackneyn yksi tärkeimmistä tavoitteista on huostaanottojen vähentyminen ja näin ollen sen perusarvoihin kuuluvat lapsilähtöisyys sekä perheiden tukeminen niin, että lapset saisivat elää turvallisesti omissa perheissään. Työskentelyn tulee olla voimavarakeskeistä, ja työntekijä työskentelee vanhempien kanssa yhteistyössä eräänlaisessa kumppanuussuhteessa perheen tilanteen edistämiseksi. (Goodman & Towler 2012, 16; Fagerström 2016, 19–20.)

Hackneyn mallin kaltaisissa isoissa muutoksissa tulee huomioida, ettei ole olemassa pikaratkaisuja, jotka auttaisivat pysyvään muutokseen. Hackneyn muutosprosessi on arviolta kolmesta viiteen vuotta, ja sen strategia itsessään on varsin yksinkertainen. Hackney pyrkii luomaan toimivan organisaation, jossa työntekijät viihtyvät, kehittävät itseään ja voivat edetä urallaan. Strategian mukaan jo rekrytointivaiheessa haetaan parhaat hakijat, joilla on hyvät vuorovaikutustaidot ja jotka ovat kiinnostuneita työstään ja hallitsevat riskitilanteita. Hackneyn mallin käyttöönoton aikaan työntekijöiden piti hakea virkansa uudestaan strategian mukaisesti (Fagerström 2016, 20, 40). Työntekijät ovatkin 7s- strategiamallin tärkein resurssi (Goodman & Towler 2012, 23).

Työntekijöiden ollessa mallin tärkein resurssi korostuvat luonnollisesti heidän työskentelytaitonsa. Lastensuojelun sosiaalityö on vaativaa sekä edellyttää työntekijöiltään monipuolista osaamista. Työntekijöiden vuorovaikutustaidot, vaikuttavan tilannearvioinnin tekeminen sekä suhdeperustaisten menetelmien hyödyntäminen ovat ehdottoman tärkeitä Hackneyn mallissa toimimisessa. Työskentelyn ollessa Hackneyssä suhdeperustaista kuuluu työtaitoihin lisäksi tunteiden tunnistaminen ja hyödyntäminen vuorovaikutussuhteissa sekä omien reaktioiden reflektointi. Työntekijöillä pitää olla ajoittain kykyä kantaa asiakkaiden tunteita hankalien työvaiheiden läpi sekä kykyä tiedostaa omat tunnereaktionsa yksityishenkilönä ja ammattilaisena. (Fagerström 2016, 27.)

7s- strategiamallin yksi osa-alue on järjestelmä. Järjestelmää kuvaa mielestäni varsin paremmin alkuperäisessä mallissa käytetty termi system eli systeemi. Systeeminen ajattelu läpi leikkaa koko organisaation, eli huomataan myös organisaation omat systeemit ja niiden vaikutukset toisiinsa. Käytännössä tämä tarkoittaa päätöksenteon tuomista mahdollisimman lähelle asiakasta. Liiallinen säännösten määrä aiheuttaa jäykät ja mekanistiset käytännöt. Hackneyn mallissa organisaatiossa luotetaan työntekijään, ja häntä kannustetaan käyttämään asiantuntijuuttaan perheiden parhaaksi. Koko organisaation tasolla pyritään tukemaan perheitä, ja tehottomat toimintatavat tulisi paikantaa nopeasti ja lakkauttaa. (Goodman & Towler 2012, 20–22; Fagerström 2016, 24.)

Johtaminen on otettu Hackneyn mallissa myös muutoksen kohteeksi. Koko organisaation läpileikkaava tyyli kohdentaa huomion sekä työntekijän että johtajien käyttäytymiseen ja vallankäyttöön. Työntekijät luottavat hyvään johtajaan, ja pystyvät hakemaan apua sekä tukeutumaan johtajaansa hankalassa tilanteessa. Samoin voidaan ajatella sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välillä tapahtuvan, kun heidän välillään on luottamusta. Turvallisuuden tunteen rakentuminen ja tilanteen vakauttaminen tapahtuu Hackneyssä tällä tavoin molemmilla tasoilla. (Goodman & Towler 2012, 22–23; Fagerström 2016, 28.)

Keskeistä Hackneyn mallissa on *tiimimallin* uudelleen rakentuminen. Hackneyn uudessa tiimimallissa tiimi koostuu konsultoivasta sosiaalityöntekijästä, lapsen työntekijästä, aikuisen työntekijästä, perheterapeutista ja koordinaattorista. Konsultoiva sosiaalityöntekijä on yksikön johtaja ja juridisessa vastuussa kaikista päätöksistä. Yksi sosiaalityöntekijä tiimissä on lapsen työntekijä ja toinen aikuisen työntekijä. Lisäksi tiimiin kuuluu perheterapeutti, joka huolehtii systeemisyydestä, perheterapeuttisesta näkökulmasta ja menetelmällisyydestä. Tiimiin kuuluu vielä koordinaattori, jonka tehtävät ovat toimistotyöntekijän kaltaiset, kuten ajanvarausten ja kirjausten hoitaminen. Tällöin sosiaalityöntekijöille vapautuu aikaa kohtaavaan asiakastyöhön. (Lehtinen, Männistö & Raivio 2017, 20–22.) Tiimien keskeinen työskentelymuoto on viikoittaiset *tiimikokoukset*. Asiakastapaukset käsitellään tiimikokouksissa, joissa pohditaan ja reflektoidaan tilannetta ja laaditaan suunnitelmia sen pohjalta. (Goodman & Towler 2012, 19.) Perheterapeutti osallistuu tiimikokoukseen, ja tuo sosiaalityöntekijälle neuvoja, ymmärrystä ja uutta näkökulmaa työskentelyyn perheen kanssa. Perheterapeutin tärkein tehtävä on ylläpitää sosiaalityöntekijän ja muun tiimin systeemistä ajattelua. (Pendry 2012, 30–32.) Bostockin ym. (2017)

arvioinnissa kävi ilmi, että perheterapeutin koettiin olevan merkittävin yksittäinen vaikuttava seikka tiimikokouksen onnistumiselle (Bostock ym. 2017, 46–47).

Tiimikokousten keskusteluissa korostuu myös kaikkien työntekijöiden sitoutumisen tärkeys, ja että jokainen tuo oman näkemyksensä ja panoksensa keskusteluun, jotta saadaan useita näkökulmia asioihin. Tällä tavoin voidaan päästä eteenpäin jopa jumiutuneissa pitkäkestoisissa vaikeissa tilanteissa. Ihmisen tilannetta useista näkökulmista tarkasteltaessa tulemme muutoinkin huomioineeksi ihmisen enemmän kokonaisuutena. Uusien narratiivien kehittäminen tuo uusia mahdollisuuksia ja rikkoo mahdollisesti vanhoja kaavoja, jotka ovat tähän asti toistuneet. (Gaughan & Kalyniak 2012, 95–96.) Tiimikeskustelut kestävät 2-4 tuntia. Tiimikokoukselle on annettu kahdeksan määritelmää, jotta se olisi systeminen tiimikokous; perhesuhteet esitellään laajemmassa kokonaisuudessa, sukupuuta käytetään perheen kompleksisten suhteiden ja ”kaavojen” näkyväksi tekemiseksi, keskustelu on uteliasta ja reflektivoivaa, ja siinä on monia näkökulmia. Keskustelussa luodaan erilaisia hypoteeseja ja kaikki tiimikokouksessa osallistuvat keskusteluun, lukuun ottamatta koordinaattoria. Perhe on vahvasti puheen keskiössä, vaikei paikalla olekaan, ja lisäksi riskit lapsen tilanteeseen tuodaan selkeästi esille. (Bostock ym. 2017, 50.)

Perheterapeutin roolina on siis ennen kaikkea huolehtia systemisen ajattelutavan ylläpitämisestä. Perheterapeutit omalla osaamisellaan tuovat näkökulmaa ja tietoa lapsen kehitysvaiheista sekä lasten ja aikuisten mielenterveyden haasteista sosiaalityöntekijöille, ja tukevat lastensuojelun työskentelyä. Käytännössä perheterapeutit auttavat sosiaalityöntekijöitä hyvään vuorovaikutukseen perheiden kanssa, rakentamaan uudenlaisia kysymyksiä, arvioimaan lasten tilanteisiin liittyviä riskejä paremmin sekä tekemään päätöksiä näiden tietojen pohjalta. (Mt., 52.)

2.4 Systeminen toimintamalli Suomessa

Suomalaisen lastensuojelun muutostarve on ollut ilmeinen. Tilaa muutokselle syntyi hallituksen lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman (LAPE) myötä. (Lehtinen, Männistö & Raivio 2017, 9, 11.) Hackneyn mallin valitseminen suomalaisen lastensuojelun ongelmien oikaisijaksi ei toki ole ihme, sillä sen vaikuttavuustutkimukset ovat huippuluokkaa, ja malli on voittanut Britanniassa vuonna 2011 lastensuojelun ”best practice” -tittelin (Fa-

gerström 2016, 33). Suomalaisen lastensuojelun ongelmat, kuten liian suuret asiakasmäärät, työntekijöiden uupumus ja vaihtuvuus, palveluiden pirstaleisuus ja ongelmakeskeisyys ovat samankaltaisia kuin Britanniassa oli ennen Hackneyn mallia. Onkin syytä uskoa, että pienellä suomalaisen yhteiskuntaan soveltamisella saadaan systeemisellä toimintatavalla kyseisiä ongelmia korjattua (Lehtinen, Männistö & Raivio 2017, 9, 11.) Hackneysssä esimerkiksi huostaanotot vähenivät neljälläkymmenellä prosentilla vuosien 2007 ja 2013 välillä, ja työntekijöiden oli mahdollista muuttaa toimintaansa ennaltaehkäisevämpään suuntaan (Fagerström 2016, 33).

Yhtenä suurimpana ongelmana suomalaisessa lastensuojelussa ovat olleet liian suuret asiakasmäärät. Perinteisesti sosiaalityöntekijällä on ollut asiakkaita 40–50, joista työntekijä on vastannut pääasiassa yksinään. Vaikka lainmukainen vastuu systeemisessä toimintamallissakin edelleen säilyy vastaavalla sosiaalityöntekijällä, on tunne vastuun jakautumisesta mahdollinen sen *monitoimijaisessa tiimissä*. Myös asiakkuuksien määrää on pyritty systeemisellä toimintamallilla madaltamaan kahteenkymmeneen työntekijää kohti. (Kettunen, 2018.) Talentian suositukset sosiaalityöntekijöiden asiakasmääristä ovatkin olleet korkeintaan 25 lasta työntekijää kohti (Talentia 2019). Vaikka systeemisen lastensuojelun toimintamallin hyvälle toteutumiselle olisi edellytys ja suositus ollut, että asiakasmäärät rajataan 20 lapseen sosiaalityöntekijää kohden, oli valtakunnallisen pilotoinnin aikana asiakasmäärä kuitenkin noussut keskimäärin 32 asiakkaasta 37 asiakkaaseen. Lisäksi useimmilla työntekijöistä oli tämän lisäksi myös sosiaalihuoltolain mukaisia asiakkaita. (Aaltio & Isokuorti 2019, 7.) Kunnan pilotoineessa tiimissä asiakasmäärät ennen pilotoinnin alkua madallettiin 20–25 välille työntekijää kohti työntekijäresursseja lisäämällä. Asiakasmäärät myös pysyivät noin kahdessakymmenessä koko pilotoinnin ajan ja jopa hetkellisten nousujen kohdalla alle kolmessakymmenessä. Kunnassa lisäksi eriytettiin perhesosiaalityö siten, että pilottitiimin asiakkaat koostuivat pelkästään lastensuojelun asiakkaista.

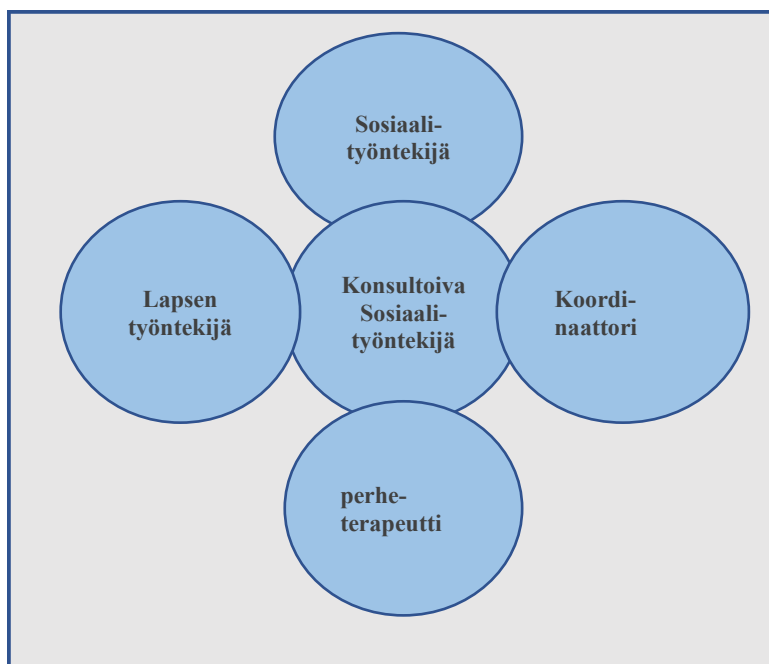
Systeemisen lastensuojelun toimintamallia pilotoitiin 14 maakunnassa osana Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelmaa (LAPE) vuosina 2017–2018 (Mt., 6). Monissa kunnissa toimintaa päätettiin jatkaa ja jopa laajentaa pilotoinnin jälkeen, ja Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos kouluttaa vuoden 2019 aikana 60 uutta lastensuojelun systeemisen tiimimallin kouluttajaa (STM 2018). Myös tutkimuskohteenani ollut Kunta päätyi laajentamaan systeemisen toimintamallin koulutuksen kaikille lastensuojelun sosiaalityöntekijöille. Suomalainen systeemisen lastensuojelun toimintamalli on siis versio RSW-mallista

(reclaiming social work), ja se pohjautuu alkuperäisen mallin ideoihin, arvoihin ja toimintaperiaatteisiin, mutta sen paikalliseen toteutukseen on jätetty vapauksia ja suuri liikkumavara. Keskeisiä periaatteita on esitelty Lahtisen, Männistön ja Raivion (2017) mallinnusraportissa ”Kohti suomalaista systeemistä lastensuojelun toimintamallia – keskeisiä periaatteita ja reunaehtoja”, mutta tiimimallin rakennetta lukuun ottamatta raportissa ei ole muita konkreettisia ohjeita mallin soveltamiseen käytännössä. Kouluttajakoulutuksessa laadittiin kuitenkin viikkokokouksen runko tuomaan yhtenäisyyttä mallin käytännölle (Aaltio & Isokuorti 2019, 27, 30).

Mallin kansallisesta arvioinnista THL:ssa vastannut tutkija on konstruoinut toimintamallin ydinelementtejä, jotta mallille saataisiin riittävän yhtäläinen rakenne. Ydinelementtejä olivat tiimirakenne, viikkokokoukset sekä vähäiset asiakasmäärät. Lisäksi olennaista on, että asiakastyö tapahtuu tiimikeskustelujen ohjaamana ja sen dokumentointi on läpinäkyvää. Tällä pyritään lisäämään sosiaalityöntekijän ja asiakkaiden keskinäistä ymmärrystä. Lisäksi tavoitteena on, että koko tiimi tuntee tiimiin kuuluvien sosiaalityöntekijöiden asiakkaat ja kantaa yhteistä vastuuta työskentelystä. Suomalaiseen systeemiseen toimintamalliin on lisätty joitakin elementtejä, joita alkuperäisessä RSW-mallissa ei tietävästi ole. Yksi olennaisista muutoksista on etenkin se, että asiakkaat halutessaan osallistuvat systeemisen tiimin viikkokokoukseen. (Aaltio & Isokuorti 2019, 27, 30.)

Hackneyn malli sekä systeemisen lastensuojelun toimintamalli hyödyntävät perheterapian teorioita, jotka antavat valtavasti menetelmiä suomalaiseen lastensuojelun sosiaalityöhön. Kuten jo sanottua, systeemisessä lastensuojelussa systeeminen ajattelutapa on koko työskentelyn läpäisevä punainen lanka. Sen lisäksi systeeminen lähestymistapa kohdentaa huomionsa perheenjäsenten välisiin rooleihin ja vuorovaikutukseen. Toimintamallissa hyödynnetään perheterapeuttien avulla monia perheterapian keskeisiä menetelmiä, joita olen kuvannut tarkemmin perheterapiaa käsittelevässä luvussani. Fagerström (2016) on kiteyttänyt mallin ydinajatuksia siten, että asiakasperheitä lähestytään avoimin mielin, ja yhdessä perheenjäsenten kanssa pohditaan erilaisia hypoteeseja perheestä. Sosiaalityöntekijät opettelevat systeemisen lastensuojelun myötä myös refleктоimaan reaktiotaan ja käytöstään asiakastilanteissa. Perheen kanssa käytetään narratiivisia menetelmiä hyödyksi sekä luodaan tulevaisuudenvisioita, joita tavoitellaan konkreettisilla yhdessä asetetuilla tavoitteilla. Tärkeää on saada asiakas itse oivaltamaan muutostarpeensa ja sitoutumaan työskentelyyn. (Fagerström 2016, 27.)

Niin Hackneyssä kuin suomalaisessa systeemisen lastensuojelun toimintamallissa jaetaan vastuuta koko tiimin kesken. Juridisessa vastuussa on aina lapsen vastaava sosiaalityöntekijä, mutta ratkaisuja perheen asioihin keksitään yhdessä, ja asioita reflektoidaan tiiminä. Henkinen vastuu jakautuu useammalle työntekijälle, ja tämä lisää työhyvinvointia ja jaksamista vaikeidenkin asiakastilanteiden kanssa. (Mt., 39.) Olennaista lastensuojelun systeemisen toimintamallin toteutumiseksi on siis työntekijöiden toimiminen pienenä tiivinä 6–8 hengen tiiminä. Systeemiseen lastensuojelun malliin kuuluu työntekijäkokoontyö, jossa jokaisella on oma rooli perheen asioissa (kuvattu alla olevassa kuviossa 1). Roolit ovat konsultoiva sosiaalityöntekijä, aikuisen sosiaalityöntekijä, lapsen sosiaalityöntekijä, koordinaattori ja perheterapeutti. (Lehtinen, Männistö & Raivio 2017, 20–22.) Perheterapeuttia on mallissa nimitetty myös klinikoksi, mutta käytän tutkielmassani vain nimitystä perheterapeutti sen paremman kuvaavuuden vuoksi.



Kuvio 1. Systeeminen yksikkö. Fagerström 2016.

Perheterapeutin rooli on suomalaisen systeemisen toimintamallin kuvauksissa ja kirjoituksissa jäänyt mielestäni varsin laveaksi. Perheterapeutille ei ole määritelty kovinkaan tarkkaan mitään määrättyjä tehtäviä. Lehtinen, Männistö & Raivio (2017) ovat raportissaan korostaneet perheterapeutin tärkeimmän tehtävän olevan siitä huolehtiminen, että systeeminen ote säilyy työskentelyssä. Perheterapeutit tuovat tietoa lasten ja nuorten mielenterveyden haasteista sekä lapsen kehitysvaiheista. Tällä tavoin perheterapeutit tuovat ymmärrystä asiakkaiden elämäntilanteiden taustalla olevista tekijöistä, jotka vaikuttavat

muun muassa yhteistyön sujumiseen. Käytännössä perheterapeutit ainakin auttavat hypoteesien laatimisessa sekä vaihtoehtoisten etenemissuuntien etsimisessä. (Lahtinen, Männistö & Raivio 2017, 22, 28–29.)

Fagerström (2016) kiteyttää perheterapeutin keskeisiä tehtäviä Hackneyn mallista siten, että perheterapeutin rooli on toimia reflektiokumppanina, joka auttaa pohtimaan, miten perheiden kanssa kannattaa toimia niin, että lapsen ja vanhemman näkökulmia kunnioitetaan, lapsen etu toteutuu ja yhteistyö jatkuu vanhempien kanssa mahdollisista vaikeista tilanteista ja päätöksistä huolimatta. (Fagerström 2016, 35.) Yhtenä määritelmänä suomalaisen systemisen mallin ohjeistuksissa on, että perheterapeutina tiimissä toimii ulkopuolinen, esimerkiksi lastenpsykiatrian työntekijä, jolla on perheterapeutin tutkinto oman pohjakoulutuksensa lisäksi. Tällä tavoin säilyy perheterapeutin konsultoiva rooli sekä yhteydet omaan taustaorganisaatioon. Perheterapeutti voi toimia jopa linkkinä perheiden ohjauksessa edustamansa taustaorganisaation palvelujen piiriin. (Lahtinen, Männistö & Raivio 2017, 18.)

3 Tutkimuksen toteutus

3.1 Tutkimustehtävä ja sitä tarkentavat tutkimuskysymykset

Tutkimukseni kuuluu fenomenologiseen tutkimusperinteeseen. Fenomenologinen tutkimus on kiinnostunut ilmiöistä ja niiden tulkitsemisesta (Metsämuuronen 2008, 18). Tutkimiskohteena on elämismaailma. Näin ollen keskeistä tutkimuksen kannalta ovat ihmisten kokemukset. Kokemuksen taustalla puolestaan on kunkin ihmisen yksilöllinen merkityksen anto. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 40). Voidaan siten ajatella fenomenologisen tutkimuksen tutkivan ihmisten merkityksen antoa omille kokemuksilleen. Kuitenkin ollessani osallisena tutkimuksessa sekä tiimin jäsenenä että haastattelijana, ei voida sivuuttaa omaa osuuttani aineiston ja kokemusten tulkitsijana. Tutkijan voidaan katsoa aina olevan osallisena ja vaikuttavan tutkimukseen tulkinnallaan, mutta näin on erityisesti tässä tapauksessa, kun olen itse osa tutkittavaa joukkoa. Täten onkin rehellisempää ja asianmukaisempää puhua tutkielmani hermeneuttis-fenomenologisesta tutkimusotteesta (ks. Tökkäri 2018, 65, 68).

Fenomenologiseen tutkimukseen tulee hermeneuttinen ulottuvuus nimenomaan tulkinnan tarpeen myötä. Hermeneutiikalla tarkoitetaan täten yleisesti ymmärtämisen ja tulkinnan teoriaa, jossa yritetään etsiä tulkinnalle mahdollisia sääntöjä, joita noudattaen voitaisiin puhua vääristä ja oikeammista tulkinnoista. Tässä käsitteistössä hermeneuttinen ymmärtäminen tarkoittaa ilmiön merkityksen oivaltamista. Ajatellaan, että kaikki ymmärtäminen on aina tulkintaa, ja kaiken ymmärtämisen takana vaikuttaa aina kaikki aiemmin ymmärretty. Toisin sanoen ymmärtäminen ei koskaan ala tyhjästä. Fenomenologis-hermeneuttisella tutkimuksella on aina tavoitteena käsitteellistää tutkittava ilmiö eli kokemuksen merkitys. Tällöin yritetään nostaa näkyväksi ja tietoiseksi sitä, minkä tottumus on häivyttänyt itsestään selväksi tai mitä on koettu, mutta ei vielä tietoisesti ajateltu. (Tuomi & Sarajärvi 40–41.)

Tökkäri (2018, 68) tuo esiin Smithin ym. (2009) näkemyksen, jonka mukaan hermeneuttis-fenomenologisen tutkimuksen päätavoitteena on elävän kokemuksen kuvaus. Hermeneutiikkaa hyödyntävä, tulkitseva fenomenologinen tutkimus olettaa, että toisen ihmisen kokemukset eivät ole yksiselitteisesti ymmärrettävissä vaan edellyttävät tutkijalta tulkitsemista. Kokemukset eivät välity puheessa sellaisenaan, sillä ihmiset eivät useinkaan pysty eivätkä välttämättä edes halua ilmaista kokemuksiaan siten kuin ovat ne kokeneet.

Siten haastateltava ei pelkästään ilmaise ja muistele kokemuksiaan, vaan samalla hän tietoisesti tai tiedostamattaan valitsee, miten kokemuksistaan kertoo. (Tökkäri 2018, 68).

Pro gradu -tutkielmani tutkimustehtävä on saada yhden tapauksen kautta syvällinen käsitys kokemuksista perheterapeuttien roolista ja siihen liittyvistä tehtävistä sekä sen annista lastensuojelun työlle toimintamallin pilotoineen tiimin sosiaalityöntekijöiden ja perheterapeuttien näkökulmasta.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Miten perheterapeuttien rooliin kuuluvat tehtävät ilmenevät lastensuojelun systeemistä toimintamallia pilotoineessa tiimissä ja
2. Mikä on ollut perheterapeutin roolin anti käytännön työskentelylle.

Perheterapeutti on yksi systeemisen mallin rooleista. Perheterapeutin rooliin sisältyy tehtäviä, jotka on alkuperäisessä Hackneyn mallissa määritelty ja suomalaisissa ohjeistuksissa jonkin verran myös mallinnettu. Tavallaan tutkimuksessani selvityksen alla on myös se, onko perheterapeuttien työpanoksesta lastensuojelulle konkreettista antia, tai miten työntekijät ovat kokeneet perheterapeutin työpanoksen. Tutkimuksen rajaus perheterapeuttien rooleihin syntyi alun perin osittain tarpeestani ottaa etäisyyttä systeemisen lastensuojelun toimintamallin tutkimiseen. Aiheen rajaus perheterapeuttien roolin sisältämiin työtehtäviin oli kuitenkin mielestäni erittäin mielekäs, sillä tämänkaltaisen perheterapeuttien tuoma työpanos on uudenlainen lisäpanostus lastensuojelun työlle.

Tutkimuksessani peilaan teoriaa työntekijöiden kokemaan ja kertomaan perheterapeuttien rooleista. Lastensuojelun systeemiselle toimintamallille on laadittu ohjeistukset siitä, kuinka työskentelyä tehdään ja mikä perheterapeuttien rooli on tässä toimintamallissa. Haluan tutkia, onko käytännössä päädytty toimimaan näiden ohjeiden mukaisesti, vai onko niitä sovellettu joiltain osin. Teoriassa ja ohjeistuksissa on nostettu esille perheterapeuttien keskeisimmät tehtävät ja niiden tavoittelema hyöty lastensuojelulle. Haluan tutkia, ovatko työntekijät käytännössä kokeneet hyötyneensä näistä asioista vai mahdollisesti joistakin toisista asioista.

Tutkimuksessani on tärkeää häivyttää tunnistettavuus sekä paikkakunnasta että yksittäisistä työntekijöistä. Tarkoitus on tuoda tutkimustuloksina esille anonyymeja kokemuksia

systemisen lastensuojelun toimintamallin käytännöistä, ja kuinka perheterapeuttien roolit ovat niissä näyttäytyneet. Tutkimuksesta tekee varsin mielenkiintoisen myös omien kokemuksieni pohdinta, mutta minun täytyy myös olla huolellinen siinä, että pystyn otamaan tarvittavaa etäisyyttä aiheeseen ja tarkastelemaan aineistoani myös objektiivisesti ja kriittisesti.

3.2 Kunnan pilottitiimin kokoonpano ja toimintamalli

Tutkimuskohteenani oli Kunnan pilottitiimi, joka koostui viidestä varsinaisesta jäsenestä; konsultoivasta sosiaalityöntekijästä, kolmesta lastensuojelun sosiaalityöntekijästä ja koordinaattorista. Lisäksi tiimiin kuului kaksi perhesosiaalityöntekijää, jotka eivät työskennelleet systemisen toimintamallin mukaisesti, eivätkä lastensuojelun asiakkaiden kanssa. Perhesosiaalityöntekijät vastasivat sosiaalihuoltolainmukaisista asiakkuuksista sekä palvelutarpeenarvioinneista, mikä vapautti lastensuojelun sosiaalityöntekijöille aikaa lastensuojelun asiakkaille. Minä toimin kokoonpanossa koordinaattorina pilotoinnin aikana. Olin ollut kyseisen tiimin jäsenenä jo ennen pilottia sosiaaliohjaajana. Koordinaattorina toimin työparina sosiaalityöntekijälle, ja työtehtäväni olivat lähinnä sosiaaliohjaajan tehtäviä, eivätkä sihteerin tehtäviä kuten alkuperäisessä toimintamallissa. Tiimikokouksessa koordinaattorin rooliini kuului kirjaaminen, ja muita hallinnollisia tehtäviä olivat alkuperäisestä mallista poiketen lähinnä huonevarausten huolehtiminen tiimejä varten. Lisäkseni tiimissämme toimi konsultoivana sosiaalityöntekijänä tiimivastaava. Alunperin mallin mukaisesti konsultoivan sosiaalityöntekijän rooli oli tarkoitettu yksikön esimiehelle, mutta käytännössä esimies ei olisi pystynyt sitoutumaan jokaviikkoiseen tiimiin eikä asiakastyöhön lainkaan, joten konsultoivan sosiaalityöntekijän roolin ajateltiin olevan sopivampi tiimivastaavalle. Konsultoiva sosiaalityöntekijä työskentelee yhtä lailla perheiden kanssa, mutta silti ottaa suuremman vastuun tiimin toiminnasta ja pitää huolen systemisen mallin toteutumisesta ja verkostoyhteistyön sujumisesta. Viikoittaisessa tiimikokouksessa konsultoiva sosiaalityöntekijä toimii puheenjohtajana. (Lehtinen, Männistö & Raivio 2017, 21–22). Alkuperäisessä mallissa tiimikokoonpanoon (ks. Lehtinen, Männistö & Raivio 2017, 22) kuuluvat sosiaalityöntekijät jaoteltiin lapsen työntekijöiksi ja aikuisen työntekijöiksi. Kunnan pilottitiimin kolme muuta lastensuojelun sosiaalityöntekijää toimivat sekä lapsen työntekijänä, eli lapsen asioista vastaavana sosiaalityöntekijä, että työparina. Muutoin mallin mukaista jakoa lapsen työntekijään tai aikuisen työntekijään ei tiimissä toteutettu. Pilotoinnin alkuvaiheessa kyseistä työnjakoa yritettiin, mutta

se koettiin hankalaksi aikatauluttamisen vuoksi. Teimme myös paljon asiakastyötä ilman työparia tai perhetyöntekijää työparina käyttäen. Koska pyrkimys oli jopa viikoittaiseen kotikäyntityöskentelyyn, koimme, että tämä toimintatapa vapautti aikaa sen toteuttamiseen enemmän. Systemisen lastensuojelun toimintamalliin kuuluu kuitenkin erityisesti lapsen keskiöön nostaminen ja lapsen näkökulmasta huolehtiminen, ja tästä huolehdittiin muun muassa tapaamalla lasta riittävästi.

Kunnan mallissa klinikkoina toimivat kolme perheterapeuttia toimintamallin pilotoinnin ajan. Perheterapeutit osallistuivat viikoittaiseen tiimikeskusteluun konsultoivassa roolissa. Tiimikeskusteluihin osallistuivat aluksi kaikki kolme jokaiseen kokoukseen, minkä jälkeen lähtökohtaisesti kaksi perheterapeuttia kokousta kohden. Perheterapeutit olivat pohjakoulutukseltaan sosiaalityöntekijöitä, ja heillä kaikilla oli lisäksi perheterapeutin koulutus. Yksi perheterapeuteista oli nuorten mielenterveyspalveluista, toinen lasten mielenterveyspalveluista ja kolmas aikuisten päihde- ja mielenterveyspalveluista. Tämä oli molemmissa haastatteluissa rikkautena ja todella isona hyvänä puolena esille nostettu asia.

3.3 Aineiston keruu

Tutkimukseni on tapaustutkimus yhdestä lastensuojelun toimintamallia pilotoineesta tiimistä. Tapaustutkimuksessa pyritään saamaan syvällistä tietoa yhdestä asiasta, ryhmästä tai kohteesta. Vaikka tulokset pohjaavatkin yhteen kokemukseen, voidaan tapaustutkimuksen tuloksia kuitenkin jossain määrin yleistää. (Metsämuuronen 2008, 16–17.) Tarkoitukseni tässä tutkimuksessa saada kattava kuva yhden tiimin tuottamia toimintamallin kokemuksista perheterapeuttien roolista ja annista lastensuojelun sosiaalityölle. Tutkimukseni tuloksia vointanee joiltain osin yleistää koskemaan suomalaista lastensuojelun systeemistä mallia ja siihen liittyvää perheterapeuttien roolia.

Tapaustutkimus on myös erityisen hyvä siinä tarkoituksessa, kun tutkimustuloksia johdetaan käytännön työhön (Mt., 17). Systemistä lastensuojelun toimintamallia on pilotoitu valtakunnallisesti useilla paikkakunnilla erilaisin variaatioin. Tarkat tavat toteuttaa systeemistä lastensuojelun toimintamallia voivat vielä vaihdella paljon eri kunnissa. Systemisen lastensuojelun toimintamallin ollessa varsin nuori on meillä loppujen lopuksi vain

vähän tietoa siitä, kuinka mallin optimaalinen käytäntö toteutuu suomalaisessa lastensuojelutyössä. Ajattelen, että on hyvin tärkeää saada monipuolista tutkimustietoa käytännöistä, jotta niitä voidaan kehittää mahdollisimman tehokkaiksi ja toimiviksi. Voisi ajatella, että saan varsin yksipuolisen näkemyksen pilottitiimin kokemuksista, jotka tiedän positiivisiksi. Kuitenkin hyviä kokemuksia ja esimerkkejä systeemisen toimintamallinpilotoinnista tarvitaan yhtä lailla sen kehittämiseen. Toisin sanoen tutkimukseni esittelee yhdestä onnistuneeksi koetusta pilotoinnista perheterapeuttien roolin ja tehtävät siinä. Perheterapeuttien tehtävien, roolin ja annin kokemukset ovat siis osittain sidoksissa koko pilotoinnin onnistuneisuuden kokemukseen ja tulokset voisivat olla varsin erilaiset, jos pilotointi olisi koettu epäonnistuneeksi.

Tapaustutkimuksella yleensä halutaan uutta tietoa jostakin asiasta. Laine, Bamberg ja Jokinen (2017, 10) muistuttavat, ettei kaikista aiheista saa hyvää tapaustutkimusta ja että tutkijan olisi hyvä jäsentää tutkimuksensa tapaus ja tutkimuksen kohde. Omassa tutkimuksessani tapauksena on systeemisen lastensuojelun pilottitiimi ja tutkimuksen kohteena perheterapeutin rooli ja sen sisältämät tehtävät tiimissä. Peltola (2007, 115) kirjoittaa tapauksen rajaamisen tärkeydestä, ja kuinka se yleensä on myös sidoksissa johonkin ajanjaksoon. Oma tutkimuksenihan sijoittuu systeemisen lastensuojelumallin pilotointiin ja ajattelen, että mallien pilotointi on erittäin otollinen aika tutkimuksellisesti. Tapauksen valinta on Peltolan mukaan myös tärkeää (Mt., 115). Juuri pilottitiimin tutkiminen oli luonnollinen valinta myös siksi, että olen ollut osallisena kyseisessä pilotoinnissa. Olisin myös voinut tutkia pelkästään työntekijöiden kokemuksia mallin pilotoinnista tuottaakseni muille tietoa onnistuneen pilotoinnin kokemuksesta. Tiimimme on ollut koko pilotoinnin ajan sitoutunut ja motivoitunut mallin mukaiseen työskentelyyn ja omia kokemuksiamme on työpaikalla paikallisesti arvioitu yhdessä, ja ne ovat olleet kaiken kaikkiaan äärimmäisen positiiviset. Lähtökohtana pilotille oli se, että tiimien piti hakea pilottitiimiksi. Tämä jo lähtökohtaisesti on asetelmana motivoiva.

Itseäni en halunnut tutkimuksessani varsinaisesti haastatella. Hyödynnän tutkimuksessani kuitenkin omia kokemuksiani työskentelystä systeemisen lastensuojelun pilotoineessa tiimissä. Vaikka omat kokemukseni toimintamallista ja perheterapeutin tehtävistä ovat olemassa, tutkimuksessa on hyvä osata erottaa haastateltavien kokemukset omistani ja saada kuvattua koko tiimin kokemuksia. Omien kokemusten hyödyntämisen lisäksi pääasiallisena aineistonkeruutapana toimivat kaksi *ryhmähaastattelua*; toinen lastensuojelun sosiaalityöntekijöille (3kpl) ja toinen perheterapeuteille (3kpl). Haastattelu on mielestäni

tarkoitukseen sopivin aineiston keruutapa, koska esimerkiksi kyselyssä vastaukset jäävät niukoiksi, eikä tarkentamiseen tai syventämiseen ole mahdollisuutta. Haastattelussa avonaisilla, teemoitetuilla kysymyksillä vastaukset tulevat mahdollisimman pitkälti tutkittavilta itseltään. Kuitenkin haastattelullani oli myös runko, ja halusin kysyä myös tarkemmin tietyistä perheterapeuttien tehtävistä, joita oli teoriassa perheterapeuteille kirjoitettu. Ryhmähaastatteluja suunnitellessani ne tuntuivat sopivammalta vaihtoehdolta kuin yksilöhaastattelut, koska niissä yksilöllisten mielipiteiden kautta ja niitä vertailemalla pyritään rakentamaan aiheesta yhteistä ymmärrystä (Pietilä 2017, 113–114). Haastateltavat itsekkin pohtivat haastattelujen jälkeen, että kirjallisina annetut vastaukset olisivat olleet harkitumpia, ja nyt vastaukset muodostuivat lyhyemmässä ajassa ja enemmän keskustelun myötävaikutuksessa. Toisaalta haastatellut näkivät myös positiivisena asiana, että keskustelun aikana muiden puheenvuorot toivat itsellekin ajatuksia monipuolisemmin mieleen, ja vastaukset rikastuivat. Ajattelen, että olennaisilta osin vastaukset tulivat luotettavina haastattelussa ja olisivat mahdollisesti tulleet kirjallisinakin, mutta oletettavasti niukempina. Mielestäni kummankin ryhmähaastattelun aikana haastateltavat luonnollisesti myötäilivät muita haastateltavia niiltä osin, kun kokivat samoin. Haastateltavat myös jatkoivat ja syvensivät toistensa vastauksia ja näin muodostivat yhteistä kokemusta perheterapeuttien tehtävistä ja roolista.

Pilottitiimin sosiaalityöntekijöiden haastattelemisessa tein rajauksen osallistujista jo haastattelun suunnitteluvaiheessa. Toteutin haastattelun vain lastensuojelun sosiaalityöntekijöille, jotka työskentelivät systeemisen toimintamallin mukaisesti, eli en haastatellut tiimin perhesosiaalityöntekijöitä. Lisäksi haastateltuja sosiaalityöntekijöitä oli vain kolme, koska yksi työntekijöistä ei ollut enää kokoonpanossa mukana haastattelun ajankohtana. Tiimissä työskenteli uusi lastensuojelun sosiaalityöntekijä, mutta suljin hänet haastattelusta pois, koska halusin tarkastella työntekijöiden kokemuksia perheterapeutin tehtävistä pilotoinnin ajalta, ja uusi työntekijä ei ollut pilotoinnissa mukana, vaan oli ollut systeemisessä tiimissä vasta verrattain vähän aikaa. Perheterapeuteista haastattelin kaikki kolme pilotoinnissa mukana ollutta.

Tutkimusmenetelmiä käsittelevän kirjallisuuden (esim. Pietilä 2017, 113) mukaan ryhmähaastattelut yleensä toteutetaan 5–10 hengen porukoille, joten siihen verrattuna omat ryhmäni olivat varsin pienet. Koin kuitenkin mielekkäänä aineistonkeruutapana haastattelun kahdessa eri ryhmässä, jotta keskustelu olisi mahdollisesti aidompaa ja jotta jokai-

sen ääni tulisi paremmin esille. Kolmen ryhmässä myös hiljaisemmat saisivat mahdollisesti enemmän puheenvuoroja kuin isommassa ryhmässä. Koin toteutuneiden ryhmähaastatteluiden olleen siltä osin onnistuneet, että puheenvuorojen määrä jakautui varsin tasaisesti. Ennen haastatteluja pohdin myös, että yhden ryhmähaastattelun riskinä voisi olla, että työntekijät puolin ja toisin kaunistelisivat kokemuksiaan tai eivät muutoin ilmaisisi itseään yhtä vapaasti kuin eri ryhmässä haastateltuina. Lisäksi arvelin sosiaalityöntekijöiden katsovan asioita todennäköisesti eri näkökulmasta kuin perheterapeutit, ja koin miehenkiintoiseksi seurata, nousisiko haastatteluissa esiin erilaisia asioita.

Haastatteluni sisälsi elementtejä *teemahaastattelusta*, sillä vaikka en halunnut laatia haastattelua varten tarkkaa strukturoitua kysymyspatteristoa, olin kuitenkin määritellyt haastattelulleni tietyt teemat. Tällä tavoin teemahaastattelu muun muassa Hyvärisen (2017, 21-23) mukaan rakentuu. Haastattelun aikana haastateltavat saivat itse myös tuoda esille teemoja, joista halusivat keskustella. Saadakseni vastaukset tutkimuskysymyksiini oli kuitenkin välttämätöntä sisällyttää haastatteluun jo ennalta rakennettuja kysymyksiä perheterapeuttien tehtävistä. Hyvärinen (2017, 22) hämmästelee teemojen valintaan liittyvän pohtimisen vähäisyyttä, mutta oman haastatteluni teemat tulivat mielestäni hyvin luonnollisesti perheterapeuttien tehtäviin liittyvistä teorioista ja ohjeistuksista. Teorialähtöistä teemoittelua onkin suositeltu, sillä sitä kautta tutkittava ilmiö ja sen käsitteistö jäsentyvät. (Mt. 2017, 22.) Kysymykseni valikoituivat teorian pohjalta käsittelemään kolmea pääluokkaa; perheterauttisia menetelmiä, kuinka perheterapeutin rooli tukee lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden työssä jaksamista ja kuinka perheterapeutin rooli edistää asiakastyötä.

Haastattelurungon teemoittelun jälkeen sovin haastattelun ajankohdista. Perheterapeuttien haastattelun ajankohtaa oli vaikeampi sopia. Perheterapeuttiryhmän haastattelin myöhemmin, mutta samalla haastattelupohjalla kuin sosiaalityöntekijäryhmänkin. Koin tärkeänä saman haastattelupohjan pitämisen, mutta varauduin, että keskusteluissa muuten painottuisivat mahdollisesti erilaiset asiat. Aluksi oli tarkoitus haastatella sosiaalityöntekijäryhmä suoraan perjantaisen viikkotiimin päätteeksi, mutta se siirtyi työntekijöiden toiveesta. Jälkikäteen pohdittuna juuri edeltänyt systeeminen viikkokokous olisi saattanut liiaksi hallita keskustelua ja vastaukset olisivat saattaneet peilautua vain sen kokemuksen kautta. Tavallaan liikaa olisi saattanut jäänyt sen varaan, oliko edeltänyt viikkokokous ollut onnistunut kokemus vai ei. Perheterapeuttienkin haastattelu oli maanantaipäivänä,

joten myös siinä oli ehtinyt tulla etäisyyttä viikkokokoukseen, ettei yksi kokous määrittänyt liikaa keskustelun painopisteitä. Molempiin ryhmähaastatteluihin oli varattu aikaa puolitoista tuntia, mutta aikaa ei mennyt kuin alle tunti. Haastattelussa ehdittiin keskustella kaikki olennaiseksi koetut teemat, ja loppuun jätettiin vielä aikaa nostaa esille asioita, joita haastateltavat kokivat tärkeiksi ja joita ei oltu vielä käsitelty. Tämän vuoksi en nähnyt syytä pitkittää haastattelua.

Nauhoitin haastattelut puhelimeni nauhurilla, jonka toimivuuden ja äänen kuulumisen testasimme ennen haastattelun aloitusta. Haastattelusta en tehnyt muita muistiinpanoja tai varmuuskopioita. Haastattelujen jälkeen pyrin litteroimaan aineiston mahdollisimman pian minimoidakseni riskit tallenteen tuhoutumisesta. Pelkäsin myös hieman, että joistain puhutuista asioista ei saisi selvää tai ne eivät kuuluisi riittävän hyvin nauhalle, vaikka istuimme kaikki nauhurin ympärillä. Pelkoni oli kuitenkin aiheeton, sillä keskustelu kuului riittävän hyvin koko tallenteen ajan. Toisena huolenaiheena minulla oli ennen litterointia, että erotanko nauhalta kuka, milloinkin kommentoi. Tämäkin huoli oli turha, sillä tunnistin työkavereiden äänet nauhalta helposti. Nikander ja Ruusuvuori (2017, 439) ovat ehdottaneet ryhmähaastattelun videointia juuri tätä ongelmaa ratkaisemaan, ja se olisi ollutkin varmaan tarpeellinen, jos haastateltava joukko ei olisi ollut minulle entuudestaan tuttu. Koska haastattelu oli kestoltaan niin napakka, litterointi sujui minulta nopeasti, enkä käyttänyt apuna mitään litterointiohjelmia. Litteroitua tekstiä muodostui molemmista haastatteluista yhteensä 21 sivua. Siitä huolimatta, että haastattelut olivat lyhyitä kestoltaan ja litteroitunakin materiaalia voi ajatella olevan niukasti, ajattelen sen etuna olleen tuttuus, jolloin keskustelu oli koko ajan tutkimuskysymysteni kannalta olennaisessa asiassa, ja sain vastaukset kysymyksiini odotusteni mukaisesti.

Ruusuvuoren (2010) mukaan litteroinnin tarkkuus määritetään tutkimusongelman ja metodisen lähestymistavan mukaan. Merkitystä on juuri sillä, tutkitaanko enemmänkin vuorovaikutusta ja sitä, miten haastattelussa puhutaan, vai sisältöä eli mitä puhutaan. (Ruusuvuori 2010, 424-425.) Oli alusta asti selvää, että olen kiinnostunut haastattelun sisällöstä eli siinä kerrotuista asioista, enkä niinkään haastattelun tunnelmista tai vuorovaikutuksellisista seikoista. Tästä syystä en litteroinut taukoja, naurua tai muita ilmetä ja eleitä, koska ne eivät olleet kannaltani mielestäni relevantteja. Toki mikäli haastattelussa joisain kohdin olisi ilmennyt huomattavia merkittäviä taukoja tai muuta elehdintää, olisin ne huomioinut ja jopa haastattelun aikana nostanut esille keskusteluun. Mitään tavallisesta poikkeavaa elekieltä ei kuitenkaan haastattelun aikana ilmennyt.

Ryhmähaastattelussa on vaarana myös näkökulmien kapeutuminen ja se, että koko keskustelua ohjaa liiaksi ensimmäisenä mainitut kommentit tai vahvojen persoonien esittämät mielipiteet (Pietilä 2017, 117). Koin, että omissa haastatteluissani kyseistä kapeutusta ei ilmennyt. Haastattelurunkoni oli monivaiheinen. Aluksi oli taustoittavia kysymyksiä, jotka koin mielekkääksi, vaikka tutkimuskohteeni olikin minulle tuttu. En ollut vielä varma, kuinka tarkkoja taustatietoja käyttäisin tutkimuksessani, joten kysyin kuitenkin jokaisen uraan liittyviä kysymyksiä. Ajattelen, että taustakysymykset toimivat myös sopivana lämmittelynä varsinaisille kysymyksille, sillä haastattelu on aina jännittävä tilanne. Pohdinnan jälkeen tulin tulokseen, ettei tässä tutkimuksessa ole olennaista tietoa määrittellä tarkkaan haastateltavien urapolkua. Sen verran todettakoon sosiaalityöntekijöistä, että kaikki ovat luoneet sosiaalityön uransa pääosin lastensuojelussa.

Uskon tutkimuksessa saaneeni haastatteluista puolueettomia ja täten valideja vastauksia, vaikka olen haastateltaville ennestään tuttu työkaveri, koska työn kehittämiseksi on aina tiimissämme mielestäni ollut yhteinen intressi. Uskon siis, että haastateltavat kuvaavat perheterapeutin tehtäviä, roolia ja sen koettua antia realistisesti, sellaisina kuin ne koetaan. Haastattelukysymykset olivat osin avoimia, ja keskustelu oli vapaata. Haastattelussa oli vapaus nostaa esille sellaisia asioita, joita itse koki olennaisiksi ja tärkeiksi. Myös kriittisiä näkökulmia sai esittää. Tiimimme on ollut koko pilotoinnin ajan nähdäkseni kehittämismyönteinen, ja olemme yhdessä havainneet myös kehittämiskohteita, joten arvelin samanlaisen kehittämisenäkökulman saavutettavan myös tässä tutkimuksessa. Kuitenkin kehittämisajatukset jäivät marginaaliin.

Osaltaan tutkimuksen luotettavina pidettäviä vastauksia on voinut edesauttaa aiheen rajaus perheterapeuttien tehtäviin. Voidaan pitää eettisesti hankalampana, jos olisin tutkinut esimerkiksi pelkästään oman työyksikköni onnistuneisuutta toimintamallin toteuttamisessa. Perheterapeutin rooli ja siihen sisältyvät tehtävät ovat neutraalimpi tutkimusaihe, eikä tutkimuksella ole tarkoitus osoittaa tai mitata onnistuneisuutta tai epäonnistuneisuutta.

3.4 Aineiston analyysi

Ruusuvuoren ja Nikanderin (2017) mukaan haastattelun analyysin ensimmäinen vaihe tapahtuu jo litteroinnissa. Litterointi on myös ikään kuin tapa tutustua omaan aineistoonsa

ja ottaa etäisyyttä aiheesta. Tekstiksi muotoiltu versio nauhoituksesta ei koskaan sisällä aivan kaikkea haastattelutilanteesta, joten se on eräänlainen tutkijan tulkinta. Litteroinnin aikana tulee aineisto anonymisoida (mt., 2017, 437, 438) ja häivyttinkin tässä vaiheessa litteroidusta tekstistä vastaajien nimet, tarkat työpaikat ja muut tunnistettavissa olevat tiedot. Paikkakuntatiedot olen häivyttänyt tutkielmastani jo ihan aluksi. Häivyttääkseni tunnistettavuuden haastateltaviltani koodasin sosiaalityöntekijät merkein S1, S2 ja S3 ja perheterapeutit merkein P1, P2 ja P3. Koodasin itseni merkillä H, eli haastattelija.

Aineistoni analysointimenetelmäksi soveltuu parhaiten teoriaohjaava sisällön analyysi, sillä tutkimuksessani käyttämäni käsitteet tulevat teoriasta. Haastateltavien esille nostamat perheterapeutin tehtävät peilautuvat alkuperäisen mallin tehtäviin. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 113) määrittelevät teoriaohjaavan sisällön analyysin siten, että aineiston analyysi etenee aineiston ehdoilla, mutta empiirinen aineisto kuitenkin liitetään teoreettisiin käsitteisiin. Aineistosta ei luoda uusia käsitteitä, vaan ne ovat valmiina. Ylipäätään sisällönanalyysin tarkoitus on luoda sanallinen, selkeä kuva tutkittavasta ilmiöstä. Analyysin on tarkoitus olla mahdollisimman informatiivista, objektiivista ja systemaattista (mt., 117, 122.) Aineistostani haluan tutkia nimenomaan sisältöä; miten haastateltavat ovat kokeneet perheterapeuttien roolit, enkä esimerkiksi narratiivisuutta tai sitä, miten haastateltavat ovat asiat ilmaisseet.

Sisällönanalyysissä aineisto ensin jaotellaan luokkiin tai teemoihin. Tällä tavoin määrittellään tutkimuksen keskeiset käsitteet ja ilmiöt. Luokittelu ei kuitenkaan vielä tarkoita analyysiä. Ei siis riitä, että aineisto jaotellaan luokkiin ja kuvaillaan nämä luokat. Aineistossa kuvatut käsitteet ja luokat myös vähintään liittyvät teoreettisiin käsitteisiin. (Ruusujärvi, Nikander & Hyvärinen 2010, 18, 19) Tutkimuksessani teemoittelin sekä haastattelupohjan että aineiston. Teemoittelu oli tutkimuksessani mielestäni tarkoituksenmukaisempaa kuin luokittelu. Tuomea ja Sarajärveä (2018, 105) mukaillen teemoittelu on luokittelun kaltaista tekstin jäsentelyä, mutta siinä painopiste kiinnittyy sanottujen asioiden merkitykseen ja sisältöön enemmän. Pelkässä luokittelussa voidaan alkeellisimmillaan merkitä toistuvia luokkia ja laskea niitä.

Teemoittelin siis teoreettisten käsitteiden pohjalta oman haastattelurunkoni. Haastattelurungossa mukana olleet teemat olivat sosiaalityöntekijöiden työssä jaksamisen tukeminen, systeemisyiden ylläpitäminen, asiakastyön edistäminen sekä perheterapeutitset me-

netelmät. Nämä teemat osoittautuivat olennaisiksi, sillä juuri ne toistuivat myös haastatteluvastauksissa, vaikka mahdollisuutena oli myös nostaa keskusteluun muita teemoja. Olen käyttänyt näitä samoja teemoja jäljempänä tulososiossa.

Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan teoriaohjaavassa analyysissä on kytkentöjä teoreettisiin käsitteisiin, vaikka analysoidut teemat tulevatkin aineistosta. Viimeistään analyysin loppuvaiheella analysoidut teemat kytketään aikaisempaan teoriaan. Kuitenkin omassa tutkimuksessani kulki koko ajan mukana teorian käsitteet ja niistä poimimani teemat. Teorialähtöisessä analyysissä aineistosta ei nosteta esille mitään uusia teemoja. Teemat tulevat teoriasta esimerkiksi jo olemassa olevasta mallista, kuten minulla voisi olla tämä Hackneyn malli. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 109–111.) Koen, että analyysini ei kuitenkaan ole täysin teorialähtöinen, sillä vaikka se antaa sille tietyn alkuasetelman, siinä ei ole niin selkeää jäsenystä, vaan teemat tulevat aineistosta. Tätä puoltaa myös mallista aiemmin kirjoitettu paikallinen vaihtelu ja soveltamisen vapaus. Aineistoni ei voi myöskään olla täysin teorialähtöinen, koska jos olisin suorittanut aineistonkeruun jossain toisessa kunnassa, olisi mahdollisesti käsiteltävät teemat olleet erilaiset kuin nyt.

Aineistolähtöisessä ja teoriaohjaavassa analyysissä litteroinnin jälkeen aineiston teemoittelun myötä muodostetaan aineistosta nousseita asioita erilaisiin ylä- ja alaluokkiin. Ensimmäinen vaihe on pelkistäminen, jossa teksti käydään läpi ja merkitään sieltä olennaiset asiat. Samalla aineistosta karsitaan tutkimukselle epäolennainen pois. Seuraava vaihe on ryhmittely, jossa kaikki aineistosta olennaisiksi merkityt asiat jaetaan luokkiin tai ryhmiin. Näistä luokista muodostuu alaluokat. Alaluokkia yhdistelemällä puolestaan saadaan yläluokkia ja yläluokkia yhdistelemällä pääluokat. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122–125.) Ruusujärven, Nikanderin ja Hyvärisen (2010) mukaan aineistosta tehdyt koodaukset, koodien jäsentely erilaisiin ylä- ja alakoodeihin ja erityyppisten aineistojen vertailu keskenään mahdollistavat erilaisten läpileikkauksien tekemisen aineistoon (mt., 23–24). Analyysivaiheessa on tarkoitus vielä hioa ja rajata aihetta siten, että aineistosta poimitaan vain ne asiat, jotka on mieltänyt tutkimuskysymystä ajatellen olennaisiksi. Muut mielenkiintoisetkin aiheet jätetään pois. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104.) Etenkin kun tutkielmassani on kyseessä haastatteluaineisto, oli tärkeää heti alusta alkaen pitää selkeänä mielessä tutkimuskysymykset, joihin ollaan vastausta etsimässä. Varauduin omassa ryhmähaastatteluissani siihen, että keskustelu voisi laajeta ja poiketa aiheesta, minkä vuoksi analysointivaiheessa on tärkeää osata poimia vain tutkimuksen kannalta olennainen.

Eskola ja Suoranta (2008) ovat esittäneet myös teemoittelua analyysin ensimmäiseksi vaiheeksi. Teemoittelun pohjalta saa lisäksi poimittua hyviä sitaatteja tutkimukseen. Sitaatit pelkästään eivät analyysiksi riitä, vaan tutkijan on peilattava sitä teoriaan ja johdettava analyysiä aineistosta esiin nousseista asioista. Sitaatit kuitenkin kertovat aineistosta hyvin paljon, ja ne värittävät tekstiä. (Eskola & Suoranta 2008, 174–175.) Olenkin käyttänyt runsaanlaisesti sitaatteja, jotta aineisto tulisi näkyväksi ja haastateltavien kertomaa olisi autenttisesti mukana. Sitaatit myös perustelevat Eskolan ja Suorannan mukaan (2008, 175) tutkijan tekemää tulkintaa, joten se sitä kautta mielestäni lisää tutkimuksen läpinäkyvyyttä ja validiteettia.

Alkuperäinen ilmaus	Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
”että onko suvussa asioita, mitkä kuormittaa sitä asiakasperhettä tai sit niinku tuo semmosta negatiivista virettä siihen arkeen”	Perheen taustojen kartoittaminen, esimerkiksi sukupuun avulla	Kokonaisymmärrys tilanteesta	Asiakastyön edistäminen
”lapsihan kasvaa siinä perheen vuorovaikutussuhteessa, että nimenomaan niinku ne perheen vuorovaikutussuhteet on se juttu... et ei puhuta vaan jostain episodeista pelkästään.”	Perheenjäsenien kokemusten kartoittaminen, esimerkiksi sirkularisilla kysymyksillä	Huomio vuorovaikutussuhteissa	Systeemisen ajattelutavan ylläpitäminen
”sillä tukee meidän työssäjaksamista, kun hyökin antaa jotenki sitte siihen asiakasperheen tilanteeseen sen oman tuen ja näkemyksen”	Perheen tilanteesta jaettu huoli, jota arvioitu esimerkiksi aikajanan avulla	Kokemus vastuun ja kautumisesta	Työssäjaksamisen tukeminen

Kuvio 2. Aineiston luokat.

Olin ottanut teoriasta kolme pääteemaa perheterapeuttien roolista haastatteluni varten. Pääteemojeni valintaa vahvistivat vielä omat kokemukseni pilottitiimistä, ja koin, että perheterapeutin kolme päätehtävää ovat samat kuin toimintamallin teoriassa kirjoitetut. Nämä olivat systeemisen ajattelun ylläpitäminen, sosiaalityöntekijöiden työssäjaksamisen tukeminen sekä asiakastyön edistäminen. Koska haastateltavat toivat esille myös näiden kolmen pääteeman alle sijoitettavia asioita, oli luonnollista, että niistä muodostui tutkimukseni pääluokat. Koodasin ensimmäiseksi aineiston näiden kolmen pääluokan mukaan. Kunkin koodatun päätehtävän pilkoin alaluokkiin. Näistä koostui käytännöntasoisia perheterapeutin rooliin liittyviä tehtäviä. Esimerkiksi systeemisen ajattelutavan ylläpitämisen pääluokasta löytyy yläluokka vuorovaikutussuhteiden huomioiminen, jonka alla on käytännön tehtävän tasolle menevä alaluokka perheenjäsenten kokemusten kartoittaminen sirkulaarisilla kysymyksillä. Alun perin olin ajatellut muodostaa omaksi alaluvukseen perheterapeuttiset menetelmät, mutta ne tuntuivat nivoutuvan niin kokonaan perheterapeutin tehtäviin, että olen käsitellyt niitä kunkin tehtävän yhteydessä. Alaluokiksi muodostuneet tehtävät, kuten esimerkiksi perheen verkoston vaikutukset perheen tilanteeseen, työstetään paremmin näkyviin sukupuun avulla. Miten olen päätenyt tutkimuksessani tämän kaltaiseen luokitteluun, olen havainnollistanut sitä yllä olevassa kuviossa 2. Miten tutkimukseni alaluokat sitten näkyvät haastateltavien mukaan käytännön työssä, olen havainnollistanut jäljempänä luvussa 4 olevassa kuviossa 4.

Tutkimuksessani ei ollut tarkoituksena nostaa erityisesti yksilöiden kokemusta, vaan enemminkin yhteisesti tuotettua koko tiimin kokemusta perheterapeuttien tehtävästä. Mikäli isoja erimielisyyksiä olisi jonkin asian yhteydessä ollut, olisin nostanut niitä esille tulososiossa. Haastatteluissa ei ilmennyt minkäänlaisia ristiriitaisia näkemyksiä perheterapeutin tehtävistä tiimissä. En ole kokenut mielekkäänä tai tarpeellisenä tuoda esille sen kaltaisia vastauksia, että kuinka moni vastaajista on sanonut mitään. Ajattelen, että ryhmähaastatteluissani toteutui hyvin yhteisen ymmärryksen muodostuminen (ks. Pietilä 2017, 113–114) ja tutkimustulokseksi syntyi yhden tiimin näkemys perheterapeutin tehtävistä.

3.5 Tutkimuseettiset näkökulmat

Peruslähtökohdat eettisesti kestäväälle tutkimukselle on, että sille on haettu asianmukaiset tutkimusluvut ja suostumukset (TENK 2012, 6). Hain tutkimukselleni tutkimussuunnitelman kera tutkimusluvan, joka minulle myönnettiin. Koska en käsittele tutkimuksessani arkaluontoisia materiaaleja tai esimerkiksi haastattele asiakkaita, ei minun tarvinnut hakea tutkimuseettistä lausuntoa. Vaikka haastateltavat olivat minulle entuudestaan tuttuja, ja olin heidän kanssaan käynyt tutkimuksen tarkoitusta suullisesti läpi, laadin informoidun suostumuskirjeen, jossa kerroin tutkimuksestani ja haastattelumateriaalin nauhoituksesta, sen säilytyksestä ja käsittelystä. Haastateltavilla ei ollut kysymyksiä tai mutta epäselvää asiaan liittyen ja kaikki allekirjoittivat suostumuksensa haastatteluun ja sen nauhoittamiseen ja käyttämiseen tässä tutkimuksessa. Kuulan (2006, 121) mukaan kirjallista suostumusta ei olisi tarvinnut, vaan suullinen olisi ollut yhtä pätevä. Koin kuitenkin tutkimustani selkeyttävänä ja jäsentävänä asiana informointikirjeen kirjoittamisen sekä itseäni että haastateltaviani ajatellen. Siitä huolimatta, että haastateltavat ovat entuudestaan tuttuja, ei ole eettisesti oikein jättää tutkimuksen selittämistä haastateltavilleen liian vähäiselle huomiolle. Tutkittaville on aina kerrottava ainakin tutkimuksen vapaaehtoisuus, tavoite, käyttötarkoitus, aineiston käsittely ja säilytys (Kuula 2006, 121).

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeen mukaisesti tutkimuksessa syntyneet tietoaineistot tallennetaan tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten edellyttämällä tavalla (TENK 2012, 6). Olen säilyttänyt nauhoittamiani haastatteluita itselläni puhelimesani muiden saavuttamattomissa, sillä puhelimesani on koodilla toimiva lukitus. En ottanut tallenteista muita varmuuskopioita, enkä myöskään tehnyt muistiinpanoja. Haastattelu-nauhat poistin puhelimestani saatuaani pro gradu -tutkielmani valmiiksi. Haastatteluaineiston anonymisoin litterointivaiheessa ja myös litteroidun aineiston hävitin tutkielmani valmistuttua. Tutkimuseettinen neuvottelukunta TENK (2012, 6) on myös painottanut tutkimuksen rehellisyyden merkitystä. Olen pyrkinyt tutkimuksessani myös mahdollisimman läpinäkyvään ja rehelliseen aineiston tarkasteluun, jolla perustelen suurta sitaattien käyttöäni.

Etenkin laadullisessa tutkimuksessa korostuu sen luotettavuuden arviointi. Tutkijan on otettava huomioon, kuinka kattava hänen aineistonsa on. (Eskola & Suopursu 2008, 208.) Omassa tutkimuksessani olen huomioinut ja tuonut esille, että tutkimukseni antaa kuvauksen yhdestä tapauksesta, mutta tulokset olisivat voineet olla huomattavan erilaiset,

jos haastattelujoukkoni olisi ollut toinen. Tapaustutkimuksellani en pyrkinytkään valtakunnallisesti yleistettävään lopputulokseen. Ajattelen kuitenkin, että tutkimukseni on aito ja uskottava kuvaus yhdestä toimintamallin pilotointikokemuksesta ja perheterapeuttien tehtävistä kyseisessä mallissa. Toisekseen laadullisessa tutkimuksessa tutkija on aina keskeinen tulkitsija ja osallistuja, eikä tätä seikkaa voi sivuuttaa (emt. 210). Tutkimuksessani tämä vain korostuu, sillä olen myös osa tutkittavaa pilottitiimiä. Kuitenkin kuten hyvään ja eettiseen tutkimukseen kuuluu, on huomioitava myös ne seikat, jotka tuovat mahdollisesti esille sellaista näkökulmaa, jota omissa hypoteeseissa ei ole ottanut huomioon. Tutkijan on huolehdittava siitä, etteivät omat ennakkoajatukset aiheesta tai tuloksista ohjaa tutkimuksen tekoa tai aineiston tulkintaa. (Metsämuuronen 2008, 47; Tuomi & Sarajärvi 2018, 160.)

Tutkimuksen etiikassa on otettava huomioon myös sen kahtalaisuus; yhtäältä tutkimustulokset voivat vaikuttaa eettisiin ratkaisuihin, ja toisaalta eettiset kannat vaikuttavat tutkijan tutkimuksen tekoon ja siinä tehtävien ratkaisujen tekemiseen (Tuomi & Sarajärvi 2018, 147). Ajattelen omassa tutkijapositionsani olevan etua siitä, että tutkimuksessa esiin nousevat asiat voivat antaa omaan työhön hyödyllisiä kehitysehdotuksia. Eettiseltä näkökannalta katsottuna minulla ei ole syytä vähätellä kehittämisen kohteita, sillä ne hyödyttävät oman työni tekemistä. Toisaalta pilottitiimiä voitaisiin pitää jopa esimerkkinä, ja haluan kuvata mahdollisimman rehellisesti, millä tavoin perheterapeutin rooli ja tehtävät on toimintamallissa koettu, jotta muut voivat mahdollisesti mallintaa siitä joitain asioita omaan systeemiseen toimintamalliin.

4 Perheterapeutin rooli ja siihen liittyvät tehtävät

4.1 Perheterapeutin rooli

Perheterapeutti on yksi systeemisen lastensuojelun toimintamallin neljästä roolista, ja jonka tarkoitus on osallistua viikkokeskusteluihin konsultoivana asiantuntijana. Perheterapeutit ovat perheelle ulkopuolisia työntekijöitä, eivätkä he työskentele perheiden kanssa. Perheterapeutin roolin koettiin tulevan hyvin pitkälti annettuna Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ohjeistuksista. Perheterapeutin roolia oli perheterapeuttien mukaan käyty riittävästi läpi koulutuksessa ennen mallin mukaiseen työskentelyyn ryhtymistä. Sosiaalityöntekijöiden mukaan perheterapeutin rooli selkeni paremmin käytännössä kuin koulutuksen perusteella. Kaiken kaikkiaan pilotoinut tiimi koki perheterapeuttien roolin varsin selkeäksi, ja se esiteltiin koulutuksessa Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen mallinnuksen mukaisesti, ja sen koettiin pysyneen sellaisenaan pilotoinnin ajan. Perheterapeutit kokivat myös tuovansa oman persoonansa, henkilökohtaisen osaamisensa ja taustaorganisaation myötä lisänäkemystä. Mallin mukainen perheterapeutin rooli ikään kuin täydentyi kunkin omalla osaamisella ja kokemuksella.

Kuusipäiväisessä systeemisen toimintamallin koulutuksessa kävimme läpi toimintamallin keskeiset roolit ja tehtävät. Perheterapeutin rooliin koettiin kuuluvaksi teoriassa sille määritellyt kolme ydintehtävää eli systeemisen ajattelutavan ylläpitäminen, asiakastyön edistäminen sekä sosiaalityöntekijöiden työssäjaksamisen parantaminen. Nämä kolme annettua tehtävää ovat varsin laajoja ja jättävät paljon tarkennettavaa käytännön tasolle.

Ainaki ne on niissä tiimikokouksissa, osallistuu siihen työskentelyyn ja reflektointiin ja heillä on se ammattitaito siihen erityisesti siihen perheterapiaan mitä meillä ei välttämättä oo. ... Ja sitte kun yhdessä tehhään sitä suunnitelmaa niin, heiltä tulee paljo semmosia ajatuksia mitä ei välttämättä ite ois keksinyt ja sitten.... Sillä tavallahan se meidän työssä näkyy, että ne mitä täällä yhdessä suunnitellaan niin, niin niitähän myö lähetään sitten työstämään etteenpäin perheen kanssa.
S2

Ja minä ymmärsin, että alkuun perheterapeuttien rooliin kuulu myös, että jotenkin he huolehtii siitä, että meidän tiimissä toteutuu semmonen perheterapeutin näkemys. Se oli, muistelen, yks semmonen ohjeistus.
S3

Edellä haastateltava sosiaalityöntekijä S2 kiteytti kokemansa perheterapeutin roolin kaikkien kolmen päätehtävän kautta. Ensin perheterapeutit osallistuvat viikkokokoukseen ja reflektioon ja huolehtivat systeemisen ajattelutavan toteutumisesta ja perheterapeutisesta näkemyksestä tiimissä. Sen myötä perheterapeuteilta tulee uudenlaista näkökulmaa ja tunnetta työskentelyn eteenpäin menemisestä, minkä myötä sosiaalityöntekijän työssäjaksaminen parantuu. Lisäksi perheterapeutit edistävät asiakastyötä osallistumalla yhteisen suunnitelman laatimiseen.

Jäin sitä ite niinku miettimään, että perheterapeutin rooli on jotenkin auttaa sitä reflektiota ja auttaa sitä tiimiä toiminaan systeemisesti, että onhan se kauhean laaja toki se käsite mikä siinä koulutuksessa tuli ja että se on sitte käytännön myötä niinku osoittautunut, et mitä kaikkee se on.

P1

Niin perheterapeutti ei systeemisessä tiimissä tee perheterapiaa, vaan se nimenomaan niinku pitää sitä ajattelua siinä systeemisessä ajattelussa yllä. Et kyllä semmosta selkeytettiin ihan varsin riittävästi mikä on niinku kliinikon rooli.

P2

Perheterapeuttien haastatteluissa perheterapeutit olivat saaneet selkeän kuvan perheterapeutin roolista koulutuksen perusteella. Perheterapeutit kokivat ensisijaiseksi tehtäväkseen pitää yllä systeemistä ajattelutapaa ja auttaa uudenaikaisessa työmenetelmässä eli reflektiivisessä keskustelussa. Selkeää perheterapeuteille oli myös se, etteivät he tee systeemisessä toimintamallissa varsinaista terapiatyötä.

Itellä jäi mieleen se ku oli se kolme koulutuspäivää, ne viimeiset kolme, ni siellä iha harjoteltiin sitä perheterapeutin roolia siinä tiimikokouksessa. Niillä oli niitä esimerkkikeissejä, pari esimerkkikeissiä, missä niinku mallinnettiin sitä, että mikä se perheterapeutin rooli siinä tiimikokouksessa on.

S1

Sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa keskusteltiin myös siitä, kuinka perheterapeutin roolia oli koulutuksissa harjoiteltu ja kerrottu sen pääpiirteitä, mutta työntekijöille oli jäänyt silti hahmottomammaksi, millainen perheterapeutin rooli aivan käytännön tasolla tulisi olemaan.

Sillon kaikki oli jotenki niin uutta, koko tämä malli, ja varmasti siitä puhuttiin niistä perheterapeuttien roolista, mutta ehkä itelleni se ei ainakaan vielä siinä kohtaa niin hyvin jäsentyny.

S3

Sosiaalityöntekijät kokivat osin hankalaksi hahmottaa perheterapeutin roolia käytännössä, koska koulutuksessa tuli samaan aikaan paljon uutta opittavaa. Käytännössä perheterapeutin rooli vahvistui ja selkeytyi. Haastattelussa keskustelimme myös siitä, että on hankalampaa nyt enää jälkikäteen sanoa ja muistella, millainen mielikuva perheterapeutin roolista koulutuksen perusteella syntyi.

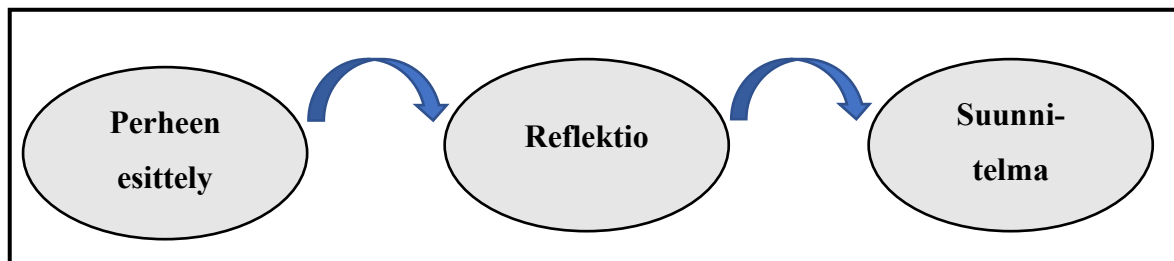
Niin mä luulen, että aika paljonhan siinä niinku persoonan kautta lähtee muovautumaan myös se oma tapa toimia siinä roolissa ja tietysti pilotissa oli se aika isokin vahvuus, kun meitä oli kolme ja me kaikki oltiin eri puolilta, erilaisista organisaatioista, että tuli tavallaan myös ehkä sen oman tämän hetken niinkun näkökulman, ammatillisen näkökulman kautta ehkä sitten muovattua sitä omaa roolia ja otettua rooleja niissä tilanteissa, missä se oli niinkun ominta aluetta. Ja silloin sitä vastuuta ehkä annettiin, että hei nyt tässä on selkeesti vaikka päihdekysymys päällimmäisenä, mihin on hyvä jotain kommentoida tai nostaa sitä enemmän, niin sit meillä oli (nimi), joka pysty siihen ottautumaan enemmän.

P3

Perheterapeutit pohtivat tuovansa omaan rooliinsa myös taustaorganisaation ja henkilökohtaisen uran ja osaamisen myötä näkökulmaa ja että roolia oli mahdollista myös muokata itselle ominaisempaan suuntaan. Havainto perheterapeuttien vaikuttamismahdollisuuksista omaan rooliinsa ovat samankaltaiset kuin Aaltion ja Isokuortin tutkimuksessa (kts. Aaltio & Isokuortti 2019, 87). Tiimissä vahvuutena koettiin perheterapeuttien erilaiset taustaorganisaatiot ja niiden hyödyntäminen muun muassa reflektiossa.

Molemmissa haastatteluissa perheterapeutin rooli paikannettiin ensisijaisesti viikkotiimin reflektioivaan keskusteluun. Koen, että tiiminä ymmärsimme perheterapeutin roolin siten, että jokaviikkoinen tiimikokous piti yllä systeemistä ajattelua meissä, ja pystyimme viikkokokouksista ammentamaan perheterapeuttista osaamista, näkemystä ja menetelmiä. Näin ollen perheterapeutit edistivät työtämme muulloinkin kuin viikkotiimien aikaan. Perheterapeutit tarjosivat myös konsultaatiota ja opastivat menetelmissä, joita hyödynnettiin sitten asiakastyössä.

Perheterapeutin rooli ja siihen liittyvät tehtävät siis konkretisoituvat tiimikeskustelussa, johon he viikoittain osallistuvat. Tiimikeskustelun voidaan ajatella olevan kolmivaiheinen. Ensin on perheen esittely, sitten reflektio ja lopuksi laaditaan yhteinen suunnitelma (kts. alla oleva kuvio 3). Perheterapeutit osallistuvat kaikkiin vaiheisiin, mutta aktiivisemmin reflektioon ja suunnitelmaan.



Kuvio 3. Systemisen tiimikokouksen vaiheet.

Perheterapeutit osallistuvat perheen esittelyssä myös siten, että he ovat tukena sukupuumenetelmän käytössä. Tiimikokoukseen laaditaan tiimin nähtäville perheen sukupuoli, jonka koettiin auttavan huomion keskittämisessä perheen vuorovaikutussuhteisiin. Sukupuuta koettiin merkittävimpana perheterapeuttisena menetelmänä, joka on tullut käytäntöön systemisen toimintamallin myötä. Sukupuuta oli koko tiimin aktiivisesti käyttämä menetelmä.

Se (sukupuuta) tuo jotenki aina sitten ne suhteet siihen tarkasteluun, kun sitä vielä nähdään niinku visuaalisesti, niin se pitää ne suhteet mielessä varmaan meillä kaikilla paremmin siinä. Perhe rakentuu kuitenkin niistä vuorovaikutussuhteista ja sitte ketä siinä on ympärillä, voihan siihen piirtää muitakin, tietysti isovanhempia. Ja tavallaan sitä vanhempien kasvuhistoriaahan se tuo siihen, mutta myös sitten perheitten verkostoo. Monesti kovasti sosiaalityöntekijät on lähtenyt kysymään et ketä muita tärkeitä ihmisiä on. (anti lastensuojelulle)

P1

Ja moni on valmistautunut perheen kanssa siihen systemisen tiimin kokoukseenkin piirtämällä yhdessä sen sukupuun, et selkeesti se on, on niinkun hyvin käytössä ja mä ajattelen et se tuo niinkun siihen tiimitilanteeseen enemmän kun sen vaan että tämä yksi lapsi on asiakkaana vaan tuo tavallaan sen koko perheen tai vähän laajemminkin siihen tavallaan tarkasteluun. Kyllä se laajentaa näkökulmaa.

P3

Sehän on tavallaan aina joka siinä perjantaitiimissä se vastaava sosiaalityöntekijä tekkee sen sukupuun ja joitaki kertoja että on jo käynyt sen etukäteen läpi vanhempien tai nuoren kanssa ja että mitkä nousee sieltä sukupuusta vaikka nuoren näkökulmasta esille, esille, että kyllä se näkyy ja sitten ketkä ei oo ollu tiimissä nii myöhän on sit tehty

niinku kotikäynneillä niin myös sitä sukupuuta piirretty, että se on, aatelen että aika keskeisessä asemassa niinku tässä työskentelyssä, tietysti moni muukin menetelmä, mut erityisesti se.

S2

Kun on se tiimikokous ni se jäsentää koko ajan sitä tiimikokoustaki ku se sukupuu on siinä.... kun sä näät ne ihmiset siinä ja nyt me puhutaan niistä, ni se jotenkin itelleni ainaki tuo semmosta jäsenystä.

S3

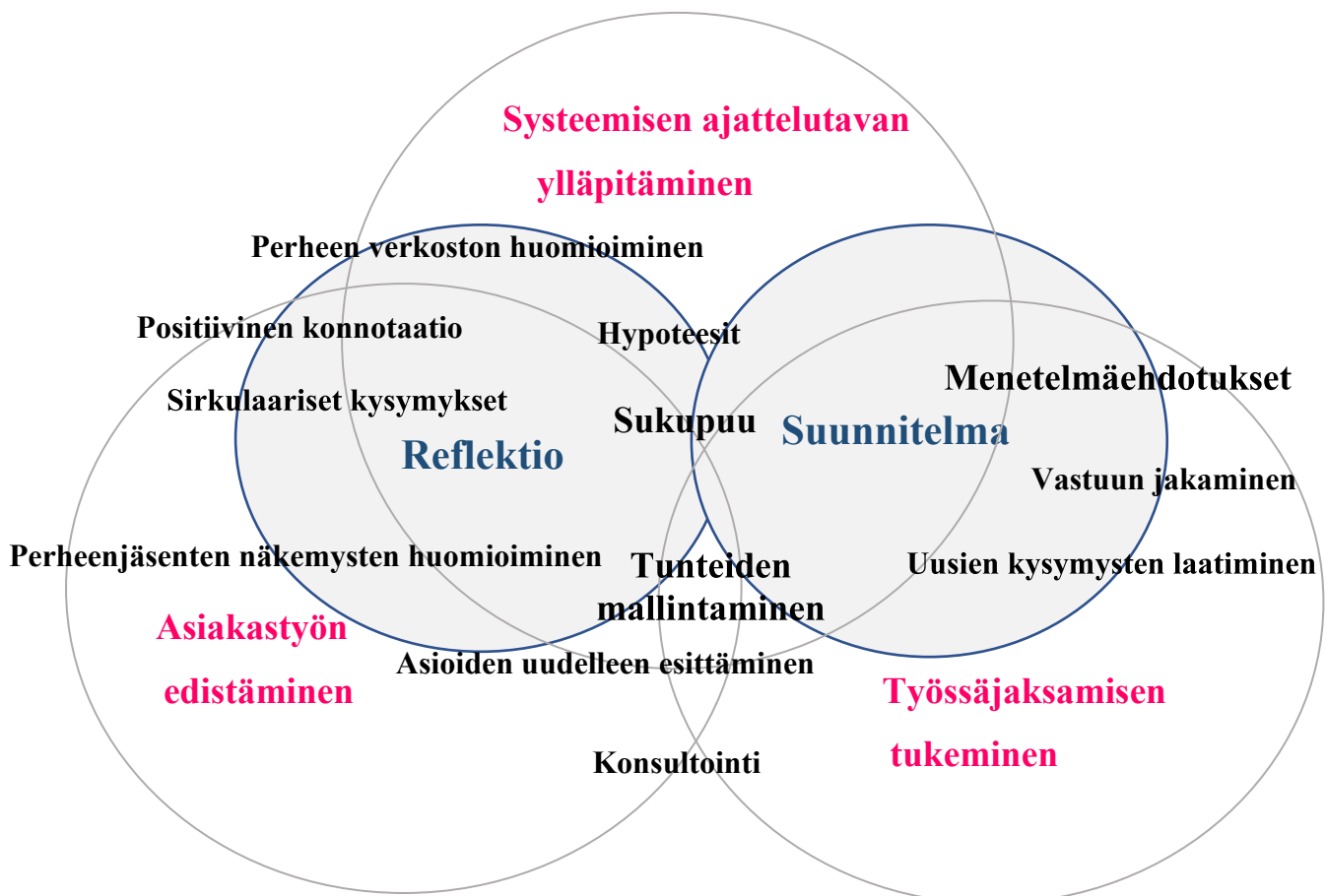
Sukupuu toimii perheen esittelyn tukena. Perheen sosiaalityöntekijä on jo ennen tiimikeskustelua laatinut perheestä sukupuun, joko omien tietojensa varassa, tai perheen kanssa yhdessä. Sukupuu kuitenkin laitetaan tiimikokouksessa näkyville koko keskustelun ajaksi. Tiimikeskustelussa paikalla oleva perhe voi myös tässä vaiheessa täydentää ja täsmentää sukupuutaan. Sukupuun avulla esitellään aina ainakin ydinperhe sekä molempien vanhempien vanhemmat. Perhe saa halutessaan lisätä sukupuuhun muita merkittäviä sukulaisia tai läheisiä. Sukupuun tarkoituksena on auttaa hahmottamaan perheen verkostoa ja perhesuhteita. Systemisessä viikkotiimissä sukupuu puolestaan auttoi selkeyttämään ja hahmottamaan muulle tiimille, millaisesta perhekokoonpanosta on kyse. Tämä auttoi erityisesti reflektoinnissa. Sukupuu on silläkin tavalla merkittävä työväline, että perheessä jokainen perheenjäsen tulee todella huomioitua keskustelussa, eikä esimerkiksi vain se lapsi, joka oireilee eniten. Sukupuun esittelyn jälkeen perhe yhdessä oman sosiaalityöntekijän kanssa kertovat itsestään sekä tähänastisesta työskentelystä lastensuojelussa ja muun muassa saamistaan tukitoimista ja kuinka ne ovat auttaneet. Tarkoituksena on, että esittelyssä tulee ilmi, mitä työskentelyllä on tähän asti tavoiteltu ja kuinka tavoitteisiin pääsyssä on onnistuttu tai miksi ei olla onnistuttu. Toisena tavoitteena on muodostaa kuva kustakin perheenjäsenestä ja tämän roolista perheessä, jotta reflektiossa pystyisi pohtimaan mahdollisimman laajasti kunkin perheenjäsenen tilannetta. Perheterapeutit osallistuvat esittelyyn lähinnä kuuntelemalla. He saavat esittelyn lopuksi esittää muutamia tarkentavia kysymyksiä tulevan refleктоivan keskustelun tueksi.

Refleктоiva keskustelu käydään perheterapeuttien johdolla ja perheen esittelyssä saatujen tietojen pohjalta. Reflektion osallistuvat sosiaalityöntekijät, lukuun ottamatta perheen omaa sosiaalityöntekijää, sekä perheterapeutit. Heille jaetaan tiimikokouksen alussa roolit, kuka refleктоi kenenkin perheenjäsenen näkökulmasta. Tarkoitus on, että kaikki refleктоivaan keskusteluun osallistuvat huomioivat myös kokonaisuutta, mutta perheenjäsenten roolien jakaminen takaa jokaisen yksilöllisen huomioon keskustelussa. Ref-

lektoivan keskustelun aikana perhe ja heidän oma sosiaalityöntekijänsä siirtyvät puolestaan kuuntelemaan, eivätkä saa keskeyttää tai kommentoida käytävää keskustelua. Reflektoiva keskustelu nostettiin molemmissa haastatteluissa keskeisimmäksi asiaksi, jossa perheterapeuttien työpanos korostuu. Reflektiossa tulevat esille myös monipuolisesti perheterapeuttiset menetelmät, kuten positiivinen konnotaatio ja hypoteesit. Perheterapeutit myös ylläpitävät systeemistä ajattelutapaa harjoittamalla koko tiimin reflektointivalmiutta jokaviikkoisella tiimikokouksen reflektiivisen keskustelun osiolla. Toisin sanoen viikoittaisessa tiimikokouksessa perheterapeutit muistuttelevat meille mieliin perheterapeuttisia menetelmiä, näkökulmaa ja systeemisiä kysymyksiä, joita voimme hyödyntää sitten asiakkaiden kanssa työskennellessä.

Tiimikokouksen lopuksi laaditaan yhteinen suunnitelma. Siihen muotoillaan konkreettiseksi tavoitteiksi muun muassa reflektiossa esille nousseita ideoita. Tärkeää on, että perhe itse osallistuu suunnitelman ja tavoitteiden laatimiseen. Jos perhe ei osallistu itse tiimikokoukseen, käydään tiimikokouksesta laadittu kirjaus perheen kanssa seuraavalla tapaamisella läpi ja suunnitelmaa mietitään yhdessä vielä. Perheterapeuttien parhaaksi anniksi suunnitelmaa laatiessa koettiin vinkit perheen kanssa työstettävistä perheterapeuttisista menetelmistä, kuten sukupuuhun tarkemmin syventyminen tai aikajanan avulla vanhemman oman lapsuuden läpikäyminen.

Olen esittänyt perheterapeutin keskeisiä tehtäviä alla olevassa kuviossa 4, sekä avannut kolme ydintehtävää tarkemmin kunkin omassa alaluvussaan. Keskeisimmät paikat, joissa perheterapeutin roolin merkitys korostuu, ovat siis kuviossa 4 keskiössä olevat suunnitelma ja reflektio. Niitä ympäröivät ja läpileikkaavat kolme perheterapeutin ydintehtävää, systeemisen ajattelutavan ylläpitäminen, sosiaalityöntekijöiden työssäjaksamisen tukeminen sekä asiakastyön edistäminen. Olen merkinnyt merkittävimmät perheterapeuttiset menetelmät ja perheterapeutin tehtävät kuvioon, jotta hahmottaisi, missä ne käytännössä paikantuvat.



Kuvio 4. Perheterapeutin keskeiset tehtävät lastensuojelun systeemisessä toimintamallissa.

Keskeisimmät perheterapeutin tehtävät ja käyttämät perheterapeutitiset menetelmät ovat sukupuoli ja positiivisen konnotaation menetelmä. Ne ovat käytössä lähinnä reflektioivassa keskustelussa ja sekä ylläpitävät systeemistä ajattelutapaa että edistävät asiakastyötä, kuten kuviossa 4 olen havainnollistanut. Tunteiden mallintaminen on kuviossa 4 puolestaan keskellä, sillä se ilmenee sekä suunnitelmassa että reflektiossa, ylläpitää systeemistä ajattelutapaa, edistää asiakastyötä ja tukee sosiaalityöntekijöiden työssäjaksamista.

4.2 Systeemisen ajattelutavan ylläpitäminen

Systeemisen toimintamallin perusedellytyksiä on koko organisaation läpäisevä ja asiakastyössä punaisena lankana oleva systeeminen ajattelutapa. Systeemisen ajattelun voidaan katsoa olevan keskeisin elementti systeemisessä toimintamallissa, kuten olen yllä olevaan kuvioon 4 havainnollistanut, ja perheterapeuttien kolmesta päätehtävästä siten tärkein. Systeemisen toimintamallin koulutuksessa harjoiteltiin systeemisen ajattelun pe-

rusasioita, mutta kaiken uuden oppiminen ja ylläpitäminen vie aikaa. Systeemitheoria, systeeminen ajattelu ja perheterapeuttinen työskentelyote ovat yleensä lastensuojelun sosiaalityöntekijöille vieraampia. Perheterapeuteilla on tärkeä rooli tiimissä muistuttaa lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä systeemisestä työskentelystä ja ajattelutavasta. Perheterapeutit pitävät systeemisestä ajattelutapaa yllä osallistumalla viikoittaisiin tiimikokouksiin ja tuomalla esiin perheterapeuttista näkemystään ja menetelmiä. Haastateltavat nimesivät käytännön tehtäviksi systeemisen ajattelutavan ylläpitämisessä perheterapeuteille veto vastuun tiimikokouksen reflektioivasta keskustelusta sekä suunnitelmavaiheessa neuvot siitä, millaisia menetelmiä voisi hyödyntää perheen kanssa jatkotyöskentelyssä. Perheterapeutit myös rohkaisevat, ohjeistavat ja opettavat sosiaalityöntekijöitä perheterapeuttisten menetelmien käytössä.

Niin ja alkuun jo ihan siinä sukupuusiassa että, että niitä isovanhempia ja muita polvia sieltä, sieltä katotaan ja joskus sitte ihan sen aikajan kautta mikä on kans piirretty, että mistä vois joku johtua. Jotenki mä aattelen, et meidän tiimi on niinku omaksunu entistä enemmän sen ajattelutavan, että se systeemi, että se on se koko perhe ja sitte se muut polvet ja menneisyys, mitkä siihen vaikuttaa, että ei vaan se yksittäinen lapsi siellä perheessä vaan se koko systeemi että. Ehkä entistä enemmän ku aikaa vaan kulluu ni myö pystytään ajattelemaan sillä tavalla koko ajan enemmän ja enemmän.

S2

Systeemisen ajattelutavan koettiin konkretisoituvan tiimikokouksen perheen esittelyvaiheessa, kun sukupuuta käytettiin esittelyssä menetelmänä. Systeeminen ajattelutapa koettiin hyvin omaksutuksi koko tiimissä. Uutta lastensuojelun sosiaalityölle oli ainakin se, että järjestelmällisemmin kysyttiin vanhempien omista vanhemmista ja lapsuudesta sekä huomioitiin se työskentelyssä. Muun muassa isovanhempia myös pyydettiin mukaan kotikäynneille tai palavereihin. Perheterapeutit auttoivat tämän ajattelun ylläpitämästä muun muassa ehdottamalla suunnitelmassa jatkotyöskentelyksi vanhempien oman lapsuuden läpikäymistä.

Nii ja monesti on nyt tehty siihen suunnitelmaanki ihan sitä, että käyään vaikka läpi vanhemman omaa lapsuutta.... et se jotenkin tulis sieltä ne tietyt asiat sitten huomioitua siinä tämän hetkisessä nykytilanteessa...Ja aikasemmin ei ehkä oo mun mielestä hirveesti otettu huomioon sukulaisia, me on työskennelty tosi pitkälti sen ydinperheen kanssa.

S3

Joo ja sitte ku on tehny silleen siellä perheessä kotikäynnin yhteyessä sitä sukupuuta, ni siinä on tosi hyvää keskustelua rakentuu sen sukupuun ympärille ja sellaisia asioita, että esimerkiksi, että onko suvussa asioista, mitkä kuormittaa sit sitä asiakasperhettä tai sit niinku tuo semmosta negatiivista virettä siihen arkeen kun sukupuun, sukupuusta tai siitä suvusta, et kyllähän se vaikuttaa väistämättä siihen yksittäiseen perheeseen se suvun, suvun toiminta tai mitkä asiat ovat siinä sukupuussa tulee esille. Mitkä taas sitte on niitä voimavaroja, et onk siellä joku vahva mummo esimerkiksi, joka kannattelee sitä perheen arkee siinä huonolla hetkellä tai onko siellä jottain riitoja suvussa, joka sitten niinku heikentää sitä jaksamista sitten tässä asiakasperheessä. Ihan mielettömän hyviä keskusteluja on tullu sen sukupuun myötä.

S1

Sosiaalityöntekijät kokivat sukupuun toimivan menetelmänä myös perheen kanssa työskenneltäessä. Kotikäynneillä pystyi tekemään perheen kanssa yhdessä sukupuuta, ja keskustelu ohjautui tällä tavoin hyvin perheen verkostoon ja muun muassa vanhempien omiin lapsuuden kokemuksiin tai perheen vuorovaikutussuhteisiin. Sukupuuhun pystyi aina palaamaan uudestaan ja sitä pystyi työstämään useammalla kerralla. Sukupuun parasta antia koettiin olevan kokonaisymmärryksen saaminen perheen tilanteesta. Sukupuun menetelmänä toi esiin myös perheen verkostoa, joilta perhe voisi saada myös tukea ja voimavaroja.

No sen kokonaisymmärryksen varmaan siitä, että voiko voiko niinku ne muut siellä sukupuussa, millä tavalla ne vaikuttaa, just niinku (S1) sano, niin siihen perheen elämään.

S2

Sukupuun tarjosi yhtenä menetelmänä sosiaalityölle perheen tilanteen parempaa kokonaisymmärrystä, mikä on systeemisen ajattelutavan pyrkimys. Haastateltavien kertoman sekä omien havaintojeni perusteella perheterapeuttien systeemisen ajattelumallin tukeminen paikantuu sekä tiimikokouksen reflektioon että suunnitelmaan. Tiimikokouksen reflektiivinen keskustelu sisälsi eniten sen kaltaisia menetelmiä, jotka tukivat systeemisen ajattelutavan ylläpysymistä, kuten hypoteesit, sukupuun, sirkulaariset kysymykset sekä positiivinen konnotaatio. Kaiken kaikkiaan edellä mainitut menetelmät tähtäsivät perheen verkoston kartoittamiseen, kuten olen havainnollistanut kuviossa 4; huomion ja työskentelyn painopisteen kiinnittämisen perheen vuorovaikutussuhteisiin ja perheenjäsenten kokemusten ja taustojen vaikutukseen heidän elämäntilanteeseensa.

Lapsihan kasvaa siinä perheen vuorovaikutussuhteessa, että nimenomaan niinku ne perheen vuorovaikutussuhteet on se juttu oikeestaan,

minkä äärellä eniten ollaan. Ja musta se on lähteny jotenkin ja siinä varmaan pystyy, pystytään niinku porukallaki palauttamaan sitä keskustelua sinne, et ei puhuta vaan jostain episodeista pelkästään. Tai vaikka puhutaankin jossain kohti jostain episodeista, mitä perheissä on tapahtunut, niin sit ruetaankin niinku miettimään, että no hei hetkinen, että mitäs se niinku lasten kannalta on ja sen perheen kannalta ja vuorovaikutussuhteitten kannalta, miten he on kokenut sen asian. Et se menee niinku siitä tavallaan niinku käytöksen ja käytännön tasolta nii niinku sinne mielen tasolle kanssa.

P1

Yllä olevassa lainauksessa yksi perheterapeuteista kiteytti systeemisen ajattelutavan olevan työskentelyä perheen vuorovaikutussuhteiden kanssa. Tämä tarkoittaa sitä, ettei työsetä pelkästään tapahtuneita asioita ja puhuta pelkästään episodeista eli tapahtuneista asioista, vaan pohditaan myös, miten perheenjäsenet ovat kokeneet nämä tapahtumat. Pelkän ratkaisukeskeisyyden ja ongelmakeskeisyyden rinnalle on tullut myös ymmärrykseen pyrkivää puhetta. Perheterapeutit toimivat tässä muistuttajina ja ohjaavat keskustelua pois pelkistä tapahtumista, mikä olisi ominaisempaa keskustelua sosiaalityöntekijöille.

Perheterapeutit kokivatkin pääsialliseksi tehtäväkseen juuri systeemisen ajattelumallin ylläpitämisen.

Mä ajattelen, että (P1) tuossa vähän aikasemmin oikeestaan varmaan ne olennaiset sano, et sen reflektion, sen ideologian, niin kun istuttaminen siihen osaks tiimikäytäntöön alkuvaiheessa, ehkä sen mallintaminenkin, että miten se toimii ja tiimiläisten rohkaisu siihen, että tää on niin ku vaikka se on uus tapa toimia, puhua ääneen niitä ajatuksia asiakkaan kuullen niin ku työryhmänä ilman, että siinä käydään niin ku sitä keskustelua suoraan asiakkaan kanssa, niin siihen niin ku sen perheterapeutin näkökulman tuominen.

P3

Yllä olevassa kommentissa yksi perheterapeuteista vastaa kysymykseeni, mitkä ovat perheterapeutin rooliin olennaisesti kuuluvat tehtävät. Pääasiassa hän kuvaa systeemisen ajattelutavan ylläpitämistä, ja liittää sen vielä tiimikokouksessa käytävään reflektoitavaan keskusteluun. Hän tuo esille vielä perheterapeuttien roolin reflektion opettamisen pilotin alkuvaiheessa sekä systeemisen ajattelutavan juurruttamisen ja uudenlaisen keskustelutavan mallintamisen. Toinen perheterapeutti jatkaa, kuinka he ovat kokeneet systeemisen ajattelutavan ylläpitämisen auttaneen tai hyödyttäneen lastensuojelun sosiaalityötä. Hän kertoo alla olevassa kommentissa, että häntä on erityisesti ilahduttanut asiakkaiden ko-

kema hyöty ja kuulluksi tuleminen. Sitä kauttahan voidaan ajatella systeemisen ajattelutavan ylläpitämisen auttaneen tai edistäneen sosiaalityötä, koska asiakaslähtöisyyteen erityisesti pyritään. Lisäksi perheterapeutti kertoo kuulleensa tiimin sosiaalityöntekijöiden kertoneen hyötyvänsä systeemisestä ajattelutavasta työssään, ja että se on sellainen työote, joka on auttanut työskentelemään lapsikeskeisemmin.

*Mua jotenkin on erityisesti ilahuttanut se, että musta tuntuu, että monet asiakkaat on siitä hyötyny. Monet on sanonu sitä, että he jotenkin kokee, et he tuli tässä kohtaa oikeen erityisesti kuulluiksi. Musta tuntuu, että tiimiltäki on paljo noussut sitä, että tiimi on hyötyny ja päässy tekemään semmosella työotteella, mikä mä aattelin jotenkin, mikä lastensuojelussa onki ihan tarpeen. Ja sitte mua on ilahuttanut se, että jotenki se lapsen näkökulma on tavotettu ja musta jotenki on. Oon ollu huomaa-
vinani tiimilläkin jopa enemmän sitä semmosta, että enemmän pysähytään sen lapsen näkökulman äärelle. Että en tiä, onko se ollut mitenkä haasteena, mut se on ainakin tuntunut, että se on semmosena muutok-
sena niinku lähteny toteutumaan. Tietysti se koko systeeminen ajatteluki perustuu siihen, et siinä mennään sen lapsen näkökulman äärelle, et se on ollut jotenkin huikeeta.*

P1

Systeeminen ajattelutapa koettiin sisäistetyksi koko tiimissä, ja sosiaalityöntekijät toivat haastattelussa esille myös oman motivaationsa työskentelyyn systeemisellä otteella ja systeemisen ajattelun ylläpitämiseen. Toisaalta haasteena tuotiin esille ajattelutavan ylläpitäminen ja mieleen muistuttaminen. Ajattelutavan muistuttelu ja sitä kautta ylläpitäminen miellettiin tärkeäksi ja oikeastaan ilman sitä systeemisen ajattelutavan hyvin helposti hiipuvan.

Se alku tietysti oli opeteltavaa, että se ajatus mietittävä niin ku mietittävä ja aika ajoin muistuteltava itelleenkin sitä, että että oikeesti työkennellään nyt tällä tavalla ja sovittiinkin että tuota tässä nyt vielä ihan ennen kesälomia niin pietään yks semmonen pikkutiimi, missä sitte muistutellaan mieliin niitä, sitä taas sitä systeemistä nostetaan ja ihan jutellaan siitä ja eri menetelmistä ja muista. Että se muistuttaminen on aina tärkeätä, jotenki ehkä ainaki ite koen sen.

S2

Niin, siis ajattelen että, niin ku semmosta haastavaa, mutta että pittää pittää niin ku mielessä, että ku on paljon lapsia, ja että kaikki lapset tulee tavattua. Vaikka ei nyt yhellä kertaa kerkiiskää kaikkia, mut varataan sitte seuraava aika, et tulee niinku toisiakki tavattua. Että onhan se, niin ku sillee mielessä pittää pittää se, että nyt tehhää systeemisesti ja tavataan kaikkia perheenjäseniä ja ihan rauhassa, että, että jokainen tulis kuultua.

S1

Sosiaalityöntekijät kertoivat muistuttelevansa itselleen systeemisen toimintamallin mukaisesta työskentelemisestä ja esimerkiksi sitä, että kaikki perheen lapset tulee tavattua, eikä vain se lapsi, joka oireilee eniten tai on asiakkaana. Systeemisen toimintamallin ylläpitämiseksi myös sosiaalityöntekijät keskenään juttelivat siitä sekä perheterapeuttisista menetelmistä. Aika ajoin erillisiä tiimikokouksia myös pidettiin, joissa opeteltiin jotain perheterapeuttista menetelmää tai käytiin yleisemmin läpi systeemisen toimintamallin keskeisiä periaatteita, jotta toimintamalli pysyisi käytäntönä.

Sosiaalityöntekijät eivät kokeneet systeemisen ajattelutavan ylläpitämistä niin voimakkaasti perheterapeutin tehtäväksi, vaan kokivat kantavansa siitä vastuuta tiiminä. Ajattelun haastattelujen ja aineiston läpikäymisen jälkeen, että systeemisen ajattelutavan ylläpitäminen on koko ajan läsnä työskentelyssämme, ja perheterapeutit tekevät sitä koko ajan pelkästään olemalla mukana tiimikokoonpanossa, eikä sitä täten välttämättä mielletä niin helposti yksittäiseksi perheterapeuttien tehtäväksi. Ajattelen, että tämä selittäisi sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa kyseisen tehtävän vähäisemmälle merkitykselle jäämistä. Tätä ajatusta tukisi perheterapeuttien oma käsitys siitä, että juuri tämä on heidän pääasiallinen tehtävänsä. Kaikissa haastatteluvastauksissa sekä keskusteluissa siitä, mitä perheterapeutti tiimissä oikeastaan tekee, löytyy systeemisen ajattelutavan ylläpitämisen elementtejä.

Niin ja minä aattelen, että meidän tässä tiimissä on ihan niin ku semmonen asenne sitä, että me halutaan tehdä systeemisesti ja myö sitä välillä niinku vaikka autossa tai sitte jossain muussa tilanteessa niin ku puhutaan keskenämme siitä systeemisestä ja silläki tavalla, et me puhutaan siitä niin me ylläpietään sitä systeemistä mallia.

S1

Yksi sosiaalityöntekijöistä, S1, korosti koko tiimin asennetta ja motivaatiota työskennellä systeemisellä työotteella ja ylläpitää systeemistä ajattelutapaa. Myös työkavereiden kanssa puhuminen auttoi ylläpitämään systeemistä ajattelutapaa, ja joskus siihen konsultitiin perheterapeutteja.

Systeemisen ajattelun ylläpitämistä tukevat ja edesauttavat perheterapeuttiset menetelmät olivat sukupuun lisäksi etenkin hypoteesit ja sirkulaariset kysymykset. Ne edistävät myös asiakastyötä, mutta miellän ne tässä tutkimuksessani silti voimakkaimmin systeemisen ajattelutavan ylläpitämiseen, kuten olen havainnollistanut kuviossa 4.

Mulle tuli mieleen, että hypoteeseja varmaan siinä reflektion aikana, siinä kuitenkin paljon puhutaan semmosia, että mulle tuli mieleen ja jäin miettimään, voisiko tässä olla kysymys jostakin, että niitä hypoteeseja ehkä siellä reflektion sisällä tulee, tulee ääneen sanottua.

P3

Nääkin (sirkulaariset kysymykset) liittyy mun mielestä nimenommaan siihen reflektiiviseen työskentelyyn, että mitähän tytär ajatteli, kun äiti, äiti on toiminut siinä tilanteessa noin, et se on tavallaan myös niin ku apuväline herätellä vanhempaa näkemään sitä tilannetta lapsen näkökulmasta ja näkemään muitten perheenjäsenten silmin.

P2

Hypoteesit paikantuvat perheterapeuttien keskustelussa erityisesti reflektioon, ja ne voidaan jopa lukea osaksi reflektiota. Hypoteeseilla on tarkoitus pohtia, miksi perheen sisäiset toimintamallit ovat tietynlaiset tai esimerkiksi miksi nuori ei käy koulussa. Perheterapeutit pohtivat, ettei hypoteeseja saa tehdä liian jyrkästi, vaan tärkeää on, että hypoteesi loppuu kysymysmerkkiin. Sosiaalityöntekijät pohtivat hypoteeseja erilaisten tulevaisuuden vaihtoehtojen pohtimisena. Hypoteesit olivat tavallaan vaihtoehtoja siitä, mikä lopputulos tulee, jos toimii tietyllä tavoin. Menetelmien läpikäyntiä meillä on ollut kuitenkin niin vähän, etten osaa sanoa, onko hypoteesin käyttötarkoitus ymmärretty aivan oikein.

Sirkulaariset kysymykset miellettiin reflektioon olennaisesti liittyväksi menetelmäksi. Sirkulaarisilla kysymyksillä on tarkoitus tehdä näkyväksi toisten perheenjäsenten näkemys asiaan, kuten saada vanhemmat näkemään asiat lastensa näkökulmasta. Sirkulaariset kysymykset eivät kysy suoraan vastaajan omaa mielipidettä tai näkemystä, vaan laittaa pohtimaan, mitä joku muu ajattelisi asiasta.

Tuo vois tietysti olla siinä semmonen, että voisko tuota, kuka, tietysti meidän rooli, mut siinä ku esittelee perhettä, niin se ois oiva työkalu. Niin ku voisko perheterapeutina rohkaista sosiaalityöntekijöitä käyttämään vaikka siinä esittelyssä vielä enemmän sirkulaarisia kysymyksiä.

P1

Sirkulaariset kysymykset olivat sosiaalityöntekijöille vieraita. Myös perheterapeutit pohtivat haastattelussa ikään kuin kehittämisen kannalta, olisiko heidän hyvä jatkossa kannustaa sosiaalityöntekijöitä kysymään perheen esittelyssä sirkulaarisia kysymyksiä, jolloin heti alussa olisi huomio sekä perheen vuorovaikutussuhteissa, että kussakin perheenjäsenessä ja tämän yksilöllisessä kokemuksessa.

4.3 Sosiaalityöntekijöiden työssäjaksamisen tukeminen

Vaikka kaikki perheterapeutit tekevät linkittyvätkin toisiinsa, ja muun muassa tunteiden mallintaminen ja niiden huomioiminen työskentelyssä ovat myös osa systeemisen ajattelutavan ominaisuuksia, olen ne itse liittännyt voimakkaammin sosiaalityöntekijöiden työssäjaksamisen tukemiseen sekä asiakastyön parantamiseen. Työssäjaksamisen tukemisessa tunteiden mallintaminen näyttäätyy mielestäni siinä, että olemme ryhmäytyneet ja oppineet luottamaan toisiimme, joten myös tunteista puhuminen on ollut helpompaa. Perheterapeutit myös johdattelevat meitä puhumaan tunteista. Haastatteluissa nousi kuitenkin esille tunteiden mallintaminen enemmän asiakkaille kuin työntekijöille. Ajattelen, että tunteista puhuminen on ollut koko tiiminä meille yksi isoimmista haasteista.

Aattelen, että tuokse (viikkokokouksen reflektiivinen keskustelu) myös vähän enempi niitä, sosiaalityöntekijät on pikkusen siitä puhunut, että myös sitä niitä tunteita, että mitä tämä resonoi minussa. Ja että voi perheille myös peilata niitä tunteita ja jotenkin niin ku mallintaa myös sekä perheelle että sosiaalityöhön (sosiaalityöntekijälle) myös niistä tunteista puhumista. Kuitenkin se on se tunnetyöskentely niin tärkeä siinä muutostyöskentelyssä kanssa että.

PI

Tiimikokouksen reflektiivisen keskustelun osuus sisältää paljon pohdintaa hypoteesien ja sirkulaaristen kysymysten kautta. Ne sisältävät lähes aina myös tunteiden sanottamista. Esimerkiksi reflektiivisessä keskustelussa on voitu pohtia äidin juurisyytä rajojen asettamisen vaikeuteen: Millainen kyseinen äiti on ollut lapsena omassa lapsuuden perheessään. Miltä kieltäminen tai rajoittaminen tuntuu; tuleeko se tunne lapsuudesta? Tarkoitus ei ole esittää väittämiä tai arvailla totuuksia, mutta pikemminkin pohtia ja esittää kysymyksiä niin, että asiakas itse saisi välineistöä itseltään kysymiseen, miksi toimin näin.

Toisaalta on pyritty tuomaan asiakkaalle esille reflektiivisen keskustelun kautta, että ymmärrämme asiakkaan tunteita. Esimerkiksi reflektiossa on voitu pohtia ääneen, kuinka perheen elämäntilanteet kuulostavat raskailta ja on hämmästyttävää, miten niistä on selvitty. Tiimikokouksessa sosiaalityöntekijän on myös tarkoitus tuoda esille, millaista on ollut työskennellä asiakasperheen kanssa. Tunteista puhuminen mahdollistaa avoimuuden, molemminpuolisen ymmärryksen parantumisen ja mielestäni lisää ajatusta siitä, että olemme samalla puolella.

Tunteiden tunnistamista harjoittelimme tiiminä myös työnohjauksissa. Koimme sen tukevan hyvin systeemisen toimintamallin työskentelyä sekä työssä jaksamista. Tunteiden mallintamisen lisäksi olen mieltänyt tutkimuksessani sosiaalityöntekijöiden työssäjaksamisen tukemiseksi uusien menetelmien käytössä neuvomisen ja niiden ehdottamisen asiakastyöhön, vastuun jakautumisen kokemukset, konsultoinnin sekä uudenlaisten kysymysten esittämisen.

Ja sit perheterapeutit on tuonu esille, et hyö kyllä valmiita sitten niin kun ohjeistamaan näissä erilaisten tämmösten menetelmien käytössä jos tarvitaan, ja niin ku esimerkiksi vaikka nyt vaikka kolme taloa tai jos joku tarvii siinä niin ku tukkee ja neuvo ja ohjausta, ni hyö kyllä on valmiita sitte antamaan sitä ohjeistusta niitten menetelmien käytössä ja silleen.

S1

Sosiaalityöntekijät toivat esille perheterapeuttien lupautuneen myös ohjeistamaan erilaisien menetelmien käytössä. Sukupuun käytössä varsinkin aluksi perheterapeutit olivat isona tukena sosiaalityöntekijöille. Myös kolmen talon menetelmää sosiaalityöntekijät ryhtyivät käyttämään vasta, kun perheterapeutit olivat ensin sen käyttöä opettaneet. Kolmen talon menetelmällä voidaan käydä asiakkaan kanssa keskustelua muun muassa perheen ilmapiiristä jokaisen perheenjäsenen kokemana. Kolmen talon mallissa jokainen perheenjäsen pääsee pohtimaan, millaisia hänen toiveiden, huolien ja hyvien asioiden talonsa olisivat. Toiveiden taloon jokainen saisi tuoda toiveitaan siitä, mikä perheessä ja kodissa voisi olla paremmin. Huolien taloon pohdittaisiin asioita, jotka huolestuttavat kotona ja vastaavasti hyvien asioiden taloon asioita, jotka ovat hyvin omassa kodissa.

Ja heiltä tulee jo ihan niitä menetelmiä sitten siinä suunnitelmassakkii, että minkälaisella menetelmällä olis hyvä nyt vaikka lapsen kanssa näitä käyä tai sitten aikuisten kanssa.

S2

Työssäjaksamisen tukemisen paikkana oli pääasiassa tiimikokouksen lopussa tehtävä suunnitelma, mutta myös reflektio koettiin osaksi työssäjaksamisen tukemista. Tunne työskentelyn eteenpäin menemisestä koettiin tukevan eniten työssäjaksamista. Sosiaalityöntekijät kokivat perheterapeuttien edistävän tätä tuomalla menetelmiä, kysymyksiä ja näkökulmia, jotka tuntuivat vievän perheen tilannetta eteenpäin tai antoivat ymmärrystä asiakkaan tilanteen edistämiseksi.

Systeemisestä toimintamallista tehtyjen ohjeistusten mukaan perheterapeuttien tehtävänä olisi auttaa sosiaalityöntekijöitä uusien kysymysten keksimisessä. Sosiaalityöntekijät eivät tuoneet tätä esille, vaikka kysyin kysymysten tekemisestä suoraankin. Uudet näkökulmat tulivat keskustelussa useasti esille, ja ajattelen niiden liittyvän aika lailla yhteen. Koen, ettei kysymyksen auttavatko perheterapeutit uudenlaisten kysymysten tekemisessä merkitystä ole ymmärretty. Haastatteluissa kuitenkin tuotiin monesti esille näkemysten monipuolistuneen ja sen tuoneen uudenlaista ajatusta asiakastyöhön. Käytännössä tämä sisältää myös sen, että kysytään uudenlaisia kysymyksiä.

Sillä tavalla ajattelen, että sillä tukee meidän työssäjaksamista, kun hyökin antaa jotenkin sitte siihen asiakasperheen tilanteeseen sen oman tuen ja oman näkemyksen, mitä ei välttämättä niin ku tässä tämän koulutuksen kautta ehkä ossais siihen ite tuua.

S3

Sosiaalityöntekijä yllä olevassa kommentissa kuvailee omaa kokemustaan vastuunjakautumisen tunteesta. Hän kokee saaneensa työlleen tukea ja uutta näkemystä perheterapeuteilta ja näin ollen työssäjaksamisensa parantuneen systeemisen toimintamallin pilotoinnin myötä. Ajattelen, että uudenlaisten näkökulmien saaminen tilanteeseen auttaa myös kysymysten tekemisessä ja keskustelun monipuolistumisessa. Näkemysten monipuolistuminen ja asiakasperheen tilanteen selittäminen auki muille tiimissä koettiin auttavan suoraan työssäjaksamista. Tuki ja kokemus vastuunjakautumisesta oli tiimin yksi tärkeimmäksi koettu asia. Perinteisessä lastensuojelun sosiaalityössä on toki saatu aiemminkin tukea tiimiltä ja omalta työparilta, mutta nyt tiimi on saanut lisäksi perheterapeutin, joka voi antaa näkemystä esimerkiksi sellaisesta mielenterveyden haasteeseen liittyvästä, josta lastensuojelun sosiaalityöntekijällä ei ole riittävästi tietoa. Mielestäni tiimimme on myös paljon jäsentyneempi ja avoimempi systeemisen toimintamallin koulutuksen jälkeen kuin aikaisemmin. Tämä tukee myös työssäjaksamista.

Tiimin tuki (on systeemisessä toimintamallin isoin anti). Tai ite ajattelen, että niissä kuitenkin niissä kaikissa keisseissä on se tiimin tuki.

S1

Että niitä (asiakasperheiden tilanteita) ei nyt mietitä enää yksin eikä työparinkaan kanssa, vaan se koko tiimi on, jossa ne perheterapeutitkin on mukana.

S2

Systeemisen toimintamallin tärkeimmäksi anniksi koettiin tiimin tuki. Tuen kokemus osaltaan liittyi perheterapeuttien osallisuuteen tiimissä. Tiimiltä ja perheterapeuteilta saatu tuki synnyttää tunnetta vastuun jakautumisesta, mikä helpottaa työssä jaksamista. Lastensuojelun sosiaalityötä on aiemminkin tehty työpareittain ja tiiminä, mutta perheterapeuttien mukanaolon tiimissä koettiin korostavan tätä. Enää yksittäisellä työntekijällä ei ollut pelkästään työparia tukenaan, vaan koko tiimi, johon kuuluivat myös perheterapeutit.

Siis mulla on tullu sellanen käsitys, että se on jollaki tavalla keventänyt sosiaalityöntekijöitten sitä kuormaa. Et ku se on jotenkin jaettu vaikka joku huoli tai joku asia, mikä sen perheen suhteen ittee ihmetyttää tai on jäänyt vähän epäselväks, että ku se jaetaan ja tavallaan mitä useamman kesken sitä pystyy siinä, siinä pohtimaan, niin se kuorma jakaantuu pois siltä, sen yhen tai kahen työntekijän harteilta.
P2

Myös perheterapeutit kuvailevat ajattelevansa sosiaalityöntekijöiden työssäjaksamisen parantuneen nimenomaan vastuunjakautumisen tunteen myötä sekä monipuolisen näkökulman saamisen myötä. Kaksi perheterapeuttia yllä viittaavat myös siihen, että tiimikokouksessa pystytään syvällisesti paneutumaan yhden asiakasperheen asioihin ja se voi edesauttaa työssäjaksamisen tunnetta. Sosiaalityön isoiksi haasteiksi on tiedetty isot asiakasmäärät ja se, ettei työntekijöiden aika riitä perheen asioiden miettimiseen ja suunnitteluun. Systeemisen toimintamallin tiimikokouksessa kuitenkin perehdytään yhden asiakasperheen asioihin syvällisesti kahden tunnin ajan tiimikokoonpanolla. Vaikka juridinen vastuu säilyy lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä, on tiimin tuki ja yhdessä mietityt jatkosuunnitelmat auttaneet vastuunjakautumisen tunteeseen.

Niitä ainakin monesti siinä lopussa niin ku on ollu mahollisuus myös semmoseen vähän työnohjaukselliseen, että välillä on työntekijät sit kysynyt jotakin vinkkiä johonkin. Joko siihen asiakasperheeseen, mikä on ollu sillä kertaa tai johonki toiseen.
P1

Sosiaalityöntekijät kokivat pystyvänsä myös tiimiajan ulkopuolella tarvittaessa konsultimaan perheterapeutteja. Tunne siitä, että konsultointia ja apua työhön on saatavissa matalalla kynnyksellä, on yksi työssäjaksamista edesauttava asia. Perheterapeutit keskustelivat myös haastattelussa konsultoimisesta ja arvelivat sen toimivan työssäjaksamista parantavana elementtinä. He jäivät pohtimaan, onko konsultointia ollut käytettävissä tarpeeksi.

Työssä jaksamisen tukemista on ehkä vaikeaa konkreettisesti osoittaa. Ajattelen, että työssä jaksamisen tukeminen on perheterapeuttien työpanoksesta ja systeemisellä ajattelutavalla työskentelemisestä tuleva hyvä sivuvaikutus enemmän kuin työtehtäväksi nimettävissä oleva asia. Tavallaan kolmesta perheterapeutin päätehtävästä systeemisen ajattelumallin tukeminen ja asiakastyön parantaminen pystytään erittelemään myös käytännön työtehtäviksi, kun taas työssä jaksamisen tukeminen tulee tuloksena, kahden edeltävän seurauksena.

4.4 Asiakastyön edistäminen

Asiakastyön edistäminen, kuten työssä jaksamisen parantuminenkin, voidaan molemmat yhdistää tunteeseen eteenpäin menemisestä. On myös asiakkaiden edun mukaista, että työskentelyllä päästään eteenpäin. On siis sekä työntekijälle että asiakkaalle turhauttavaa, jos tavataan tietyin väliajoin, mutta kukaan ei huolehdi tavoitteisiin pääsystä. Systeemisen toimintamallin parasta antia koettiin olevan työskentelyn edistyminen ja perheiden tilanteiden paremman ymmärryksen saaminen. Nämä linkittyivät voimakkaasti perheterapeutin tuomiin uusiin näkemyksiin ja ajatuksiin sekä ehdotuksiin. Samanlaisia tuloksia ovat saaneet Aaltio & Isokuorti (2019, 96) tutkimuksessaan.

Asioiden uudelleen esittäminen asiakkaalle on yksi monesti tilannetta eteenpäin vievistä perheterapeuttien tuomista elementeistä, jotka voidaan ajatella suoraan myös parantavan työssä jaksamista. Koin kuitenkin sen ensisijaisesti sopivan asiakastyön edistämisen kategoriaan, kuten olen havainnollistanut kuviossa 4. Positiivinen konnotaatio on yksi asioiden uudelleen esittämisen menetelmä.

(Positiivinen konnotaatio) on varmaan reflektiossa ollu käytössä ja on muutenkin jotenkin, että nähään myös niitä jotenkin niin päin, että tunnustetaan niitä perheen voimavaroja ja pystytään niitä nimeämään ääneen. Ja jotaki asioita ehkä, ehkä jos tulee niin ku jos vaikka esimerkkinä vanhempi jotenki, jotenkin vähä ajattelemattomammin kommentoi jotaki asiaa ja sitte siinä on vaikka niin ku voi tunnistaa, että sen vanhemman vähän jyrkänkin kannanoton takana on vaikka huoli lapsesta, niin jotenkin nimetä sitä uudelleen sitä asiaa, että mistä siinä on kyse ja se perhe pystyy sen paremmin vastaanottamaan.

PI

Positiivinen konnotaatio eli merkityksen anto on perheterapeuttinen menetelmä, jonka avulla voidaan sanoittaa esimerkiksi haastavan käytöksen taustalla löytyvät syyt. Käytännössä positiivisella konnotaatiolla selitetään asiakkaille heidän omaa toimintaansa, jolloin heidän on helpompi ymmärtää toimintaansa ja vastaanottaa myös rakentavaa palautetta. Käytöksen tuomitsemisen sijaan asiakkaalle voidaan kertoa hänen käytökselleen löytyvän syyn, ja että asiakas itsessään ei ole tuomittava. Positiivinen konnotaatio liittyy myös asioiden uudelleen esittämiseen, sillä asioista keskustellaan eri tavalla. Asiakkaan kanssa on saatettu käydä useita keskusteluja esimerkiksi huutamisesta, mutta positiivisen konnotaation avulla haetaan syitä tälle toimintamallille. Huutaminen on voinut olla esimerkiksi omasta lapsuudesta opittu toimintatapa. Vanhempi voi näin itse oivaltaa, mistä reaktio ja toimintamalli tulevat, jolloin on helpompaa opetella myös toimimaan toisin.

Ja jotenkin aina perheitten palautteesta tullu aina semmonenki olo, että vaikka niitä asioita olis niitten tuttujen sosiaalityöntekijöitten ja ohjaajien kanssa käyty aikasemminkin lävitte, mut sitten kun se reflektiivinen keskustelu käydään ja sit sen sanoo ulkopuolinen siinä vielä vähä eri tavalla ja nostaa sen taas niin ku esiin, niin ehkä se taas jotenkin niin ku tarjoillaan uudelleen siihen yhteiseks asiaks työstää jatkossaki.
P2

Sen lisäksi, että asioiden uudelleen tarjoamisen tapa vaikuttaa sen vastaanottamiseen, myös se, että ulkopuolinen sanoittaa samoja asioita perheelle, voi olla eteenpäin vievää. Sanottu asia ei henkilöidykään enää sosiaalityöntekijään tai ole pelkästään sosiaalityöntekijän näkemys, vaan samoja haasteita sanottaa ulkopuolinen ihminen pelkästään yhden kokouksen reflektion perusteella. Tämä voi herättää ajatuksia siitä, että havaitut ongelmat ovat todellisia.

Asiakastyön edistämiseen vaikuttavia tekijöitä voidaan katsoa olevan myös perheterapeutin tehtävä tuoda tietoa asiakkaan taustojen vaikutuksesta nykytilanteeseen, ja taustojen vaikutuksesta suhteessa yhteistyöhön sosiaalityöntekijöiden kanssa ja yleisesti vuorovaikutukseen ja ihmissuhteisiin. Sosiaalityöntekijät kokivat tämän toteutuvan hyvin heidän tiimissään. Perheterapeutit toivat etenkin refleктоivan keskustelun aikana esille erilaisten haasteiden vaikutuksia vuorovaikutussuhteissa. Refleктоiva keskustelu näiltä osin toimi myös asiakkaalle eräänlaisena psykoedukationa.

Niin että onkse näin, että se vielä tässä vaiheessa ehkä näyttäytyy siinä, et siinä suunnitelmassa voi tavallaan semmosena ideana, jatkotyöskentelyn ideana nimetä jo, että tässä ois hyvä äidin vanhemmuuteen liittyen

käydä äidin kanssa keskustelua siitä, et minkälaisen vanhemmuuden hän on itse omassa lapsuuden perheessä kokenut. Niin et se tulee siinä, mut me ei oo vielä ehkä sitä jatkumoo sitte nähty.

P3

Perheterapeutit kokivat myös antavansa jatkosuunnitelmaa laadittaessa ehdotuksia menetelmistä, joista voisi olla hyötyä perheen kanssa työskenneltäessä, mutta eivät itse näin päässeet näkemään niiden hyötyä tai toteutumista käytännössä. Perheterapeuttien haastattelussa keskusteltiin, kuinka haasteellista on tuoda taustojen vaikutuksia esille, jos asiakkaan taustoja ei riittävästi avata viikkokokouksen esittelyssä. Perheterapeutit kokivat, ettei sukua ja perheen historiaa oltu vielä riittävästi työskentelyssä huomioitu ja kartoitettu, jolloin he eivät päässeet reflektoimaan niitä. Perheterapeuttien tehtäväksi jäi tällöin ehdottaa jatkotyöskentelyksi esimerkiksi äidin omaan lapsuuteen liittyvää keskustelua ja läpikäymistä.

Joskus musta on vähän haastavaa lähteä reflektoimaan esimerkiksi vanhempien sitä historiaa tai muuta, kun välillä se tieto on hyvin semmosta ohutta. Et voi olla, että, et muulla tiimillä tai sosiaalityöntekijällä, sosiaaliohjaajalla, on vahvempikki se ymmärrys ja tieto siitä perheen taustasta, mutta sitte välttämättä se ei siinä yhtä vahvana se tarina lähde elämään. Niin sitte joskus aina miettii, että miten vaarallista on leikitellä tavallaan hypoteeseilla, jotka voi lähteeki sit menemään ihan, ihan pieleenkin.

P2

Perheen esittely tehdään tiimikokouksen rungossa olevien kaikilla tiedossa olevien apukysymysten pohjalta. Ennen tiimikokousta lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on tarkoitus valmistautua kokoukseen pohtimalla tiimirungossa olevia kysymyksiä, jotta perheen esittely olisi mahdollisimman kattava ja informatiivinen tiimikokouksen reflektiivistä keskustelua ajatellen. Olemme harjoitelleet tiimikokousta ja perheen esittelyä käytännössä koko pilotoinnin ajan, ja varmasti paikoin siinä kehittyneet. Tunnistan silti vielä perheterapeuttien esille nostamaa haastetta, ettei reflektoivaa keskustelua varten ole vielä saanut esittelyssä riittävän kattavasti tietoa eri perheenjäsenistä. Etenkin pilotoinnin alussa meillä oli puutteita myös perheen verkoston kartoittamisessa, mutta nykyisin myös perheen isovanhemmat ovat paremmin tiedossa. Reflektiossa pystyttäisiin pohtimaan paremmin myös ylisukupolvisia ilmiöitä perheen historiassa ja niiden vaikutuksia tähän päivään, jos sosiaalityöntekijä on kartoittanut perheen historiaa etukäteen.

Myös sosiaalityöntekijän tiedon lisääminen lapsen kehitysvaiheista sekä lapsen ja aikuisen mielenterveysongelmista tai haasteista ja niiden vaikutuksista on toteutunut tiimin mukaan hyvin.

Just vaikka aikuisen mielenterveyden ongelmista ja siitä problematiikasta, ni minusta ne on ainakin ihan hyvi sitä niin ku taustottanu meille sitten.

S3

Kyllä ja samoin lasten puolelta. Että meillä on niin onni, että on terapeutit aikuisten mielenterveyspuolelta ja lasten mielenterveyspuolelta, nii kyllä hyö nostaa niitä ajatuksia esille ja tavallaan se selkeyttää sitte meille myös niitä aiheita.

S2

Mielenterveyden haasteiden tiedonlisäämistä edesauttavana tekijänä pidettiin nimenomaan sitä, että kolmesta perheterapeutista jokainen työskenteli eri taustaorganisaatiossa.

Musta aika paljon reflektiossakin on tuotu nuita asioita esille. Ihan lapsen kehitystaso ja sitte taas niinku vanhempienki mitä on ollu tietoo, et jotenkin varmaan paljon avattuki niitä. Jos vaikka joku diagnoosi tai muu tai sitte muuten jotenki mietitty niitä perheen tai vanhemman parisuhteen toimintatapoja, toimintamallia ja lastenki kohdalta paljon on ollu sitä, et lapsilla on jotaki erityisyyttä, niin jotenkin pysähty siihen tai perheen historiaan. Musta sitä on ollu aika paljon.

P1

Ja jotenkin viime aikoina vielä erityisesti. Mä, et nyt on ollu semmosia perheitä, et jotenkin, et lähetty miettimään niin kun reflektiossa niin sitä tukea vanhemmille ja mitä kautta sinne sais niin ku apua ja hoitoa ja tukee ja mitä vaihtoehtoja on.

P2

Mielenterveyden haasteista tuodun tiedon lisäksi perheterapeutit kokivat myös avaavansa diagnoosien merkityksiä ja niiden mahdollisia vaikutuksia käytännön tasolla. Perheterapeutit miettivät asiakkaiden mielenterveyden haasteita myös hoitoon ohjauksen kannalta, ja mahdollisesti madalsivat joissain tilanteissa kynnystä hakeutua terapiapalvelujen piiriin oman taustaorganisaationsa kautta. Esimerkiksi aikuispsykiatrian puolelta oleva perheterapeutti pystyi tiimikokouksessa kertomaan aikuispsykiatrian palveluista ja tarvittaessa ohjaamaan asiakkaita palveluihin.

Kyllähän se reflektio tuo sitä avoimuutta siihen työskentelyyn. Onhan asiakkaalle ne omat työntekijät ja heidän kanssaan käydään sitä, sitä keskustelua kyllä, mutta kyllä mä luulen, että asiakkaat ovat tietoisia,

että, että työntekijöilläkin on tiimi ja tiimikäsittelyjä käydään. Niin nyt heille tulee myös avoimeksi se, että mitä tiimissä heidän asioistaan puhutaan ja he pääsevät osallistumaan siihen ja vaikuttamaan myös siihen, että mitä puhutaan, kommentoimaan sitä. Et se tuo sen avoimuuden tavallaan toiselle tasolle jo sitten.

P3

Asiakastyön edistämistä koettiin edesauttavan myös avoimuuden lisääntyminen. Kokoukset asiakkaiden kanssa ovat kuuluneet lastensuojeluun alusta asti. Asiakassuunnitelma on lakisääteinen, ja myös systeemisen toimintamallin pilotoinnin aikaan pidettiin entiseen tapaan asiakassuunnitelmaneuvoitteluja. Kuitenkin asiakassuunnitelmien haasteena ovat olleet liian suuret ja abstraktit tavoitteet, joiden toteutumisen seuranta on tehty harvakseltaan. Perheille on voinut olla myös epäselvää, mihin työskentelyllä pyritään. Asiakassuunnitelmien lisäksi asiakasperheiden asioita on pohdittu työntekijätiimeissä, joissa asiakas ei ole läsnä. Systeemisen toimintamallin tiimikokouksissa saadaan parannuksia molempiin kokouskäytäntöihin. Systeemisen tiimikokouksen lopussa tehtävässä suunnitelmassa laaditaan hyvin pieniä, konkreettisia tavoitteita, joita voi olla esimerkiksi se, että äiti soittaa kouluterveydenhoitajalle, ja sosiaalityöntekijän kanssa työstetään sukupuu seuraavalla kotikäynnillä. Tavoitteiden on oltava helposti ymmärrettävissä ja seurattavissa. Mikäli sosiaalityöntekijöiltä tulisi liian haastavia tavoitteita, voi perheterapeutti muistuttaa tavoitteiden tarkoituksesta. Ylipäänsä koen, että perheterapeutti toimii myös joissain tilanteissa niin sanottuna tulkkina perheen ja sosiaalityöntekijän välillä.

Mä ajattelen, et sen avoimuuden kautta se tuo, tuo niin ku lisä, lisääpua siihen tuota työskentelyyn. Et siitä poistuu ehkä semmonen, tai ei kokonaan poistu, mut hälvenee ehkä semmonen niin kun kontrolloivan roolin niin kun määrä. Se on enemmän yhdessä tekemistä työntekijän ja asiakkaan kanssa, kun sitä, että olis, että on lastensuojelun asiakkuudessa, mut silti ei oo niin ku pelkästään tämmösessä hyvin byrokraattisessa roolissa suhteessa vanhempiin tai perheeseen.

P3

Parhaimmillaan ne näkökulmat voi sitten jopa jotenki ei lähentyä, mutta ainakin tulee niin ku ymmärretyksi, et ai noi aattelee tolla tavalla, et mä aattelen tällä tavalla. Ja jotenkin päästään niistä eri näkökulmistaki. Ehkä jotaki yhteistyön esteitäki voi poistua siinä.

P1

Myös molemminpuolisen ymmärryksen parantuminen edistää asiakastyötä. Systeemisen toimintamallin yksi keskeisistä periaatteista onkin, että lapsen tilannetta voidaan edistää vain hyvällä vuorovaikutussuhteella ja työllä, ei koskaan byrokralialla. Haastatteluissa tuli hyvin esille, miten työntekijät olivat käytännössä tämän mieltäneet.

Nii ja sitte aattelen, onha se perheille myös, et se on jotenki myös semmosta niin ku palvelua, että heiän ja heiän lapsen asioitte äärelle pysähtään ihan niin ku huolella. Sillä lailla aattelen, et ehkä sitä, tavallaan sitä työn laatua mahdollisesti parantaa.

P1

Ja niin ku (S1) äsken sano, että sitten ku siitä tehhään tiivistelmäraportti niin tuota, ja asiakkaat lukkee sen ja lukkeevat sen reflektion, niin mä uskon, että heidänki ajatus lähtee jotenki laajentumaan siihen heiän tilanteestaan.

S3

Ja sitte, ku on perhe ollut mukana siinä systeemisessä tiimissä, jossa reflektointi on, niin asiakkaitten palaute ihan väistämättä on ollu aina, eikö vaan ihan aina se, että hyö on niinku havahtunut siihen, että tuoltako se heiän elämä kuulostaa.

S2

Reflektion merkitys nousi isoksi elementiksi asiakastyön edistämisessä. Reflektio koettiin erityisesti asiakkaita hyödyttäväksi, ja haastatteluissa keskusteltiin asiakkaiden antamasta hyvästä palautteesta tiimikokoukseen ja sen reflektiiviseen keskusteluun liittyen. Mikäli asiakkaat eivät päässeet osallistumaan tiimikokoukseen, heidän kanssaan käytiin tiimikokouksen kirjaus läpi seuraavalla kotikäynnillä. Työntekijät kokivat, että tiimikokouksen reflektioivasta keskustelusta laadittu kirjaus oli hyvä työmenetelmä, joka mahdollisti aiheeseen palaamisen toistekin. Sosiaalityöntekijät kokivat, että asiakkaiden ymmärrys laajeni heidän saadessa oivalluksia omasta elämäntilanteestaan moniäänisen reflektion avulla.

4.5 Muita yleisiä huomioita systeemisestä toimintamallista

Kolmen päätehtävän ja perheterapeutin roolin lisäksi haastatteluissa avattiin muutamia mielenkiintoisia huomioita systeemisestä toimintamallista, jotka olen halunnut lopuksi vielä mainita. Pohdimme muun muassa systeemisen toimintamallin koulutusta etenkin perheterapeuttien näkökulmasta sekä yleisemmin koulutuksen merkitystä ja antia. Puhuimme myös systeemisen ajattelutavan ylläpitämisestä ja koko tiimin yhteisen toiminnan kehittämisen ja ylläpitämisen kannalta tärkeistä kehittämispäivistä.

Ehkä semmosena niin ku vielä tähän liittyen, mutta palaten siihen aikasempaan, että jos semmonen niin ku jatkopäivityskoulutustarve tai

idea syntyy, niin varmaan nää menetelmät on semmonen ikuisuusaihe, minkä, mistä ei koskaan tiedä liikaa.
P3

Kehittämispäivien tai jatkokoulutuspäivien aiheeksi haastatteluissa ehdotettiin perheterapeuttisia menetelmiä. Olemme tiiminä keskustelleet tästä aiheesta monesti aiemminkin, ja varsinkin sosiaalityöntekijät ovat epävarmoja menetelmien käytöstä, jos niitä ei ole riittävästi harjoiteltu tai jos ne eivät tunnu selkeiltä itselle. Tiimillä on kyllä tiedossa, että perheterapeutteja saa ja voi hyödyntää, ja heiltä voi kysyä apua menetelmien käyttöön, mutta onko koettu, ettei systeemisen tiimikokouksen aikaa voi käyttää siihen ja ettei luontevaa aikaa kysyä ole muulloin kuin erikseen järjestetyillä kehittämispäivillä? Myös perheterapeutit näkivät hyvänä kehittämispäivän aiheena menetelmät, sillä ne tarvitsevat muistuttelua olemassaolostaan sekä ovat muutoinkin aihe, josta ei voi tietää liikaa.

Mä ajattelen, että ennen kaikkea se oli niin ku ryhmäytymisen kannalta niin kun hyvä, hyvä ja tärkeä koulutus, että siinä me tultiin kuitenkin organisaation ulkopuolelta, nii päästiin tavallaan osaksi tiimiä. Et se oli varmaan se isoin anti näin perheterapeuttina. Mä ajattelen, et se helpotti huomattavasti siihen systeemiseen tiimiin sitten tiimityöskentelyyn tulemistä.

P3

Niin, se oli muutakin kuin pelkästään sen perheterapia, terapiaa ja sanaston avaamista, vaan se oli ihan semmosta niin ku tutustumistakin toisiimme työntekijöinä ja tutustumista toistemme tapoihin tehdä töitä. Et mä aattelen, et se ei ollu pelkästään niin ku sitä perheterapeuttisen työotteen niin ku sisäänajamista, vaa jollakin tavalla se oli vähä niin ku semmosta ristikkäinki. Että me jollakin tavalla meitäki ajettiin ehkä sisään siihen, että mitä on niin ku lastensuojelun tapa tehdä töitä perheitten kanssa.

P2

Ennen pilotoinnin alkua oli kuusi päivää koulutusta systeemisestä toimintamallista. Tiimimme oli kokoonpanoltaan osin samanlainen ennen pilotointia kuin sen aikanakin. Perheterapeutit sen sijaan tulivat tiimin osaksi ulkopuolelta eri organisaatioista, ja etenkin heidän puheissaan koulutuksen tärkeimmiksi asiaksi korostettiin ryhmäytymistä, tutustumista ja luottamuksen syntymistä. Systeemisessä toimintamallissa tiimityöskentely ja luottamus kuitenkin korostuvat verrattuna perinteiseen lastensuojelun sosiaalityöhön. Koenkin, että koko tiiminä olemme samaa mieltä koulutuksen aikaisen ryhmäytymisen tärkeydestä. Koulutuksen aikana myös harjoiteltiin tiimikokousta käytännössä sekä eri-

laisia perheterapeuttisia menetelmiä, mikä koettiin hyvänä ja tärkeänä asiana. Mallin pilotoinnin alkuvaiheessa etenkin olisi ollut oletettavasti enemmän haasteita, jos yhteistä käytännön harjoittelua ei olisi ollut lainkaan.

Sekä sosiaalityöntekijät että perheterapeutit korostivat perheterapeutin roolin tärkeyttä tiimissä, ja halusivat, että se turvataan systeemisessä toimintamallissa jatkossakin. Pilotoinnin aikaan tiimissä oli käytettävissä kolme perheterapeuttia, minkä jälkeen määrä pu-
dotettiin kahteen pilotoinnin päätyttyä.

*No yks mitä niin ku ajattelen, että toivoisi, että tämä tuota niin työskentely, systeemisen tiimityöskentelyn niin ku laajenemisen myötä se riittävä niin ku määrä perheterapeutteja säilyisi, ettei jossain vaiheessa mennä niukkuuteen siinä. Ja se, että on vaikka yks perheterapeutti per tiimi. Mä ajattelen, et se on haavoittuva ja se niin ku rikkaus on ehto-
masti siinä, että vähintäänkin kaksi on perheterapeutteja myös niin ku tiimin käytössä.*

P3

Perheterapeutit pohtivat, että mikäli tiimiä kohden olisi vain yksi terapeutti, olisi tiimi varsin haavoittuvainen. Perheterapeutin ollessa sairaana tai lomalla ei olisi perheterapeuttia tiimikokouksessa ollenkaan. Perheterapeutit kokivat myös reflektion heikentyvän, mikäli perheterapeutteja olisi vain yksi. Refleктоiva keskustelu on perheterapeuttien osaamisaluetta, ja he kantavat tiimissä siitä vastuuta. Sosiaalityöntekijät osallistuvat reflektioon, mutta selkeästi enemmän perheterapeutit tuottavat reflektiivista keskustelua ja pitävät sitä yllä. Reflektio pysyy rikkaampana useamman perheterapeutin myötä.

No siis mitä oon ajatellu, niin siis jos meidän työyhteisön sisällä olis perheterapeutteja tai joku meistä vaikka kouluttautuis perheterapeutiks, niin niin tuota se varmaan niin kun olis vähän toimivampi, kun sitte se, että se perheterapeutti tulee meidän organisaation ulkopuolelta. Paitsi että siinä on myös se hyvä pointti, että ne tuo sitten sen päihde- ja mielenterveysosaamisen sit sieltä ulkopuolelta tähän. Siinä on se pointti.

S1

Se ois hienoa, jos meillä ois semmonen työntekijä, jota voisit aina välillä ottaa sitte vaikka työpariksi mukkaan, joka tulis sitte jotenki arvioimaan yhdessä sitä perheen tilannetta ja tuomaan sen oman osaamisensa siihen.

S3

Sosiaalityöntekijät olivat tyytyväisiä perheterapeutin rooliin, mutta keskustelivat myös siitä, että se voisi olla myös isompi. Vastaavanlainen havainto on Aaltion ja Isokuortin

tutkimuksessa (2019, 96). Sosiaalityöntekijät pohtivat jopa perheterapian koulutuksen mahdollisuutta lastensuojelun sosiaalityöntekijälle. Perheterapeuttia voisi täten käyttää suorassa asiakastyössä apuna ja perheterapeuttisiin menetelmiin avun saannin kynnyksensä madaltuisi entisestään. Perheterapeuttia kaivattiin työpariksi asiakastyöhön myös yhteistä arviota tekemään. Perheterapeutit osaisivat koulutuksensa myötä ottaa enemmän kantaa muun muassa mielenterveyshaasteisiin ja hoitoonohjauksen liittyviin asioihin.

Ja sitte tuo sama, mitä (P3) sanoit, että jotenkin itellekkin ollut semmosta koulutuksellista, et mä aattelen, et se sitä semmosta perheterapeutin työkalua, semmosta reflektiota ja muuta pitää niin ku mukavalla tavalla itessäkin jotenki erilailla aktiivisempänä kuin ihan perustyössä.

P1

Vaikka tutkimukseni aiheena on perheterapeuttien anti sosiaalityölle, toivat perheterapeutit esille myös oman mielekkyyden olla mukana tiimissä. Perheterapeutit kokivat pysyväänsä ylläpitämään perheterapeuttisia menetelmiä ja reflektiivistä ajattelua itsessään aktiivisempänä kuin pelkässä perustyössään. Myös koulutuksellisia elementtejä löytyi mukana olemisessa, ja perheterapeutit pääsivät ikään kuin päivittämään osioita omasta perheterapeutin koulutuksestaan. Perheterapeutit myös kokivat oppivansa toisiltaan paljon sekä hyötyvänsä siitä, että tiimissä oli useampi perheterapeutti.

Ja mä aattelen, että ei, ei pelkästään niin ku et se lapsen näkökulma, vaan nimenomaan se, et sit siellä elää niin ku ne kaikki ne perheenjäsenet. Et se ei tiivisty, että tämä yksi perheenjäsen on se ongelma, vaan se, että se on koko se sitä perhettä koskettava asia. Ja semmonen voimavarakeskeisyys, mutta mä aattelen, ku mä oon ite nyt viimeimmäksi työskennelly aikuisten, aikuisten parissa, niin mulle on ollu myös tosi antosia ja opettavaisia se, että kun on tällä hetkellä tiimin toinen perheterapeutti lastenpsykiatrialla työskentelevä, niin oppii myös siltä toiselta perheterapeutilta paljon.

P2

Useammasta perheterapeutista tiimissä oli muutakin hyötyä kuin heidän keskinäinen oppinsa toisiltaan. Myös reflektion koettiin pysyvän monipuolisena ja moniäänisenä useiden perheterapeuttien avulla. Hyötyä oli myös perheterapeuttien erilaisista taustaorganisaatioista ja osaamisesta, kuten edellä on todettu.

Reflektio koettiin yhdeksi isoimmista muutoksista työskentelyyn ja mistä oli eniten antia lastensuojelun sosiaalityölle. Reflektio oli perheterapeuttien vastuulla, ja he opettivat sitä

sosiaalityöntekijöille. Perheterapeutit toivat esille pilotoinnin alkuvaiheen haasteita reflektioon, ja että se kehittyi harjoittelun myötä. Parhaimmillaan reflektio on moniäänistä, yhdessä tuotettua keskustelua ja pohdintaa, eikä yksittäisiä irrallisia monologeja.

Tuoho haastekysymykseen vielä sen verran, että mä aattelen, että se reflektiotaidon kehittyminen on ollu semmonen asia. Koska alkuunhan se oli hyvin semmosta, että jokainen varmaan paljon jännitti ja se oli hyvin semmosta monologista, että jokaisella oli hyvin tämmönen monologinen puheenvuoro ja ei oikeen niin ku pysty kuuntelemaankaan, mitä toinen sanoo. Se on kehittynyt minusta tänä päivänä enemmän sen suuntaseksi, että se on myös keskustelemaa ja se jatkuu tavallaan siitä, mitä edellinen on reflektoinu eikä semmosta monologista puheenvuoroja.

P2

Ja ehkä sitte, ku puhutaan siitä systeemisestä tiimistä.. nii musta tuntuu, että siinä tiimissä on paljon tapahtunut semmosta.., että enempi niin ku sosiaalityöntekijät ja sosiaaliohjaaja.. niin työskentelevät sillä systeemisellä tavalla niin ku paljon sen tiimin ulkopuolellakin, tapaa tiiviimmin perheitä. Et se jotenkin musta näkyy siinä työskentelyssä kanssa, että sillon, ku alotettiin niin sehän oli vielä ihan alussa, että.. oli niitä perjantaitiimikokouksia, mut että työntekijät ei oikein kerennyt vielä niin ku perheitten kanssa vielä kovin pitkään työskennellä sillä systeemisellä otteella.

P1

Perheterapeutit toivat myös esille huomanneensa lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden työskentelevän perheiden kanssa systeemisesti, ja tämä auttoi tiimikeskustelun reflektiota entisestään. Käytännössä siis perheet olivat systeemisen työskentelyn myötä tulleet tutuimmiksi. Tämä osaltaan liittyi matalampiin asiakasmääriin, jolloin tiiviimpi työskentely oli mahdollista. Tiivis työskentely puolestaan oli mahdollistanut luottamuksen rakentamisen. Luottamus ja tutuus tiiviin työskentelyn myötä olivat myös auttaneet työntekijöiden työssäjaksamista sekä edistäneet asiakastyötä.

Minä voin sannaoin ainakin, että oon kokenu tosi hyvänä sen, että asiakasmäärät niin tuota alusta asti niin laskettiin niin semmoselle hyvälle tasolle, eli noin kahteen kymmeneen, kahteenkymmeneenviiteen. Se on, se on ollut hyvä asia. Sitten koen, että ne tiimikokoukset on tuonu paljon niin tuota tukea ja sitä jotenkin sitä näkökulmaa paljon niin ku monipuolistanu. Ja tuota, asiakkaat on tosi tuttuja ja sitä kautta sitte mietin, että semmonen oma työssäjaksaminen ainaki parantunut.

S3

*Kyllä, kyllä työssäjaksaminen on parantunut, tuosta oon sammaa mieltä ja kaikista nuista, mitä sää sanoit. Mutta se, että niihin asiakkai-
siin on saatu se luottamus, nyt kun niistä on pystytty tapaamaan niitä
enemmän ja erityisesti lapsia, niin ne oikeet asiat sieltä tullee esille sit-
ten herkemmin ja useimmiten vaikka joutuis jotaki... isompiakin rat-
kasuja tekemään, niin... suurimmaks osaks ne pystytään perheen
kanssa yhteistyössä tekemään, kun on tullu se sellanen luottamus ja tut-
tuus sitten niihin perheisiin.*

S2

Sosiaalityöntekijät kokivat mielekkäinä asiakastyölle asetetut pienet, konkreettiset tavoit-
teet. Ne nähtiin mielekkäinä sekä työntekijän että asiakkaan näkökulmasta. Systemisen
toimintamallin mukaisessa työskentelyssä pyrittiin tiiviiseen asiakastyöhön, ja yhteisten
tavoitteiden asettamista ja seuraamista tehtiin viikkotasolla. Asiakkaat olivat myös mu-
kana tavoitteiden asettamisessa, mikä helpotti työskentelyyn sitoutumista. Asiakkaiden
oli myös helpompi ymmärtää, mitä työskentelyllä tavoiteltiin. Sosiaalityöntekijät kokivat,
että pienillä tavoitteilla päästiin työskentelyssä eteenpäin tehokkaammin kuin suurilla,
sillä ne olivat helpommin työstettävissä ja saavutettavissa. Tavoitteissa eteenpäin pääse-
minen johti sosiaalityöntekijöiden mukaan parhaimmillaan siihen, että perheet tulivat au-
tetuiksi, että ne pärjäsivät omillaan, eikä asiakkuudelle ollut enää perusteita. Pilotoinnin
aikana huomattiin, että jopa pitkäkestoisemmat asiakkuudet saatiin pystyä päättämään,
koska oltiin voitu työskennellä niin paljon tiiviimmin.

5 Yhteenvetoa ja pohdintaa

Teoriassa ja ohjeistuksissa on nostettu esille perheterapeuttien keskeisimmät tehtävät ja niiden tavoittelema hyöty lastensuojelulle. Perheterapeutin päätehtäviksi teoriasta otin systeemisen ajattelutavan ylläpitämisen, sosiaalityöntekijöiden työssä jaksamisen tukemisen sekä asiakastyön edistämisen. Tutkimuksessani halusin tutkia, ovatko työntekijät käytännössä kokeneet hyötynsä niistä vai mahdollisesti joistakin toisista asioista. Tiivistettynä tuloksista todettakoon, että systeemisen toimintamallin mallinnoista ottamani kolme perheterapeuttien päätehtävää olivat pilottitiimin kokemana tärkeimmät perheterapeutin tehtävät. Systeemisen toimintamallin arviointitutkimuksessa (ks. Aaltio & Isokuorti 2019) eniten hyötyä uudessa toimintamallissa koettiin nimenomaan perheterapeuttien mukanaolosta ja refleктоivasta keskustelusta. Suurin anti sosiaalityölle koettiin tulevan perheterapeuttien menetelmäosaamisesta sekä näkökulmien laajentumisesta, joka liittyy refleктоivaan keskusteluun ja ajatteluun.

Jotta perheterapeutin roolista voidaan kokea hyötyä systeemisessä toimintamallissa, täytyisi mielestäni toimintamallin edellytysten täyttyä. Olennaista systeemisen toimintamallin onnistumiselle ovat motivoituneet työntekijät. Edellytyksenä toiminnalle ovat myös matalat asiakasmäärät ja että systeemisen toimintamallin mukaisesti työskennellään täysin, ei vain osittain. Systeemisestä toimintamallista ei voida siis ottaa käyttöön vain valikoituja elementtejä. Lisäksi perheterapeutteja on hyvä olla kaksi tiimiä kohti, ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden lisäkoulutusta kannattaisi harkita. Systeemisen toimintamallin hyvät kokemukset liittyvät paljolti tiimikeskusteluun ja sen refleктоivaan keskusteluun. Nähdäkseni reflektion kannattaisi siis panostaa. Myös asiakkaiden läsnäolo kokouksissa on koettu hyvänä, ja se on mahdollistanut asiakkaiden oman oivalluksen tilanteestaan. Myös asiakkaan ja sosiaalityöntekijän keskinäistä ymmärrystä on koettu reflektion ja perheterapeuttien läsnäolon parantavan.

Tutkimussuunnitelmaa laatiessani tuntui mutkattomalta lähteä tutkimaan aihetta, jonka tiesin niin hyvin käytännön tasolla jo entuudestaan. Toisaalta tiedostin myös tutkimisen haasteet. Käytännössä itselle tutun aiheen tutkiminen olikin vaikeampaa kuin olin oletta-
nut. Jouduin tutkimuksen aikana paljon käyttämään aikaa siihen, että tulisin selittäneeksi systeemisen toimintamallin peruseriaatteet ja käytännön siten, että asiaan perehtymätön saisi muodostettua käsityksen. Koska en haastatellut muita kuin oman työyhteisöni jäseniä, en voi verrata tai tietää, olisiko haastattelu tai tutkimusprosessi ollut erilainen, jos

kohteena olisivat olleet vieraat haastateltavat. Aineiston keruun jälkeen heräsi hämmennys, että eihän tutkimukseni tarjoa mitään uutta tietoa ja kaikki on minulle entuudestaan tuttua. Pettymys aineiston sisällöistä laantui nopeasti ymmärrettyäni, ettei aineisto minulle mitään uutta toki tarjoakaan. Oikeastaan olisi ollut erikoista, jos vuoden pilotissa työskentelyni jälkeen olisi vielä löytyä aivan uusi näkökulma, jota en olisi osannut millään tasolla odottaa. Toki etenkin perheterapeuttien vastaukset haastatteluissa olivat sellaisia, etten olisi niitä osannut itse tutkimuksessa muotoilla. Perheterapeuttien kanssa en myöskään ole käynyt ennen haastattelua missään vaiheessa keskustelua siitä, kuinka he olivat oman roolinsa tiimissä kokeneet. Sillä tavoin aineistossa tuli myös minulle uutta asiaa. Kuitenkin ne olivat sisällöllisesti itselleni hyvin ennalta arvattavia. Sosiaalityöntekijöiden kanssa puolestaan oli tullut useamman kerran keskusteltua systeemisen toimintamallin hyödyistä. Sen pohjalta osittain tiesinkin, miten muun muassa perheterapeuttien osallistuminen tiimiin oli koettu. Kuitenkin vähemmän oli ollut puhetta juuri perheterapeuttien rooleista ja niiden annista, joten tutkimuksellisesti itsellenikin tämä tulokulma oli mielenkiintoinen.

Sen lisäksi, että minä ja koko pilottitiimi olimme olleet systeemisestä toimintamallista kiinnostuneita, tiimimme oli ollut koko pilotoinnin ajan nähdäkseni kehittämismyönteinen. Olimme yhdessä pohtineet ja havainneet kehittämiskohteita, joten arvelin samanlaisen kehittämisenäkökulman saavutettavan myös tässä tutkimuksessa. Kuitenkin kehittämisajatukset jäivät marginaaliin. Koen tämän johtuvan osaltaan siitä, että tiimimme oli kehittänyt systeemisen toimintamallin käytäntöä koko pilotoinnin ajan. Huomattuamme jonkin asian toimimattomaksi tai meille sopimattomaksi olimme muokanneet mallin käytäntöä siltä osin. Esimerkiksi systeemisen tiimikokouksen runkoa oli muokattu kahteen kertaan sekä tiimikokouksen kesto oli pidennetty. Perheterapeuttien käytännön roolin muovautuminen oli tullut heiltä itseltään taikka kehittämisiltapäivien yhteydessä. Täten varsinaisia isoja kehittämisenkohteita ei ollut jäänyt, vaan ne oli työstetty jo pilotoinnin aikana.

Kehittämiskohteiksi mielletävistä asioista nousi sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa esille mahdollisuus perheterapeutin rekrytoimisesta oman organisaation sisälle. Näin mahdollistuisi sekä perheterapeutin hyödyntäminen välittömässä asiakastyössä että konsultoinnin saatavuus helpottuisi. Toisaalta koettiin, että perheterapeutin yksi anti oli se, että se tuli toisesta organisaatiosta. Oikeastaan ideaalitulanteessa pystyttäisiin hyödyntämään molempia. Ajattelen, että varsinaisen systeemisen toimintamallin työskentelyssä

perheterapeutin olisi hyvä olla organisaation ulkopuolelta tuleva asiantuntija. Tällöin säilyisi riittävä etäisyys asiakkaisiin ja lastensuojelun työotteeseen. Käytännössä näin saataisiin hyödynnettyä paremmin perheterapeutista näkökulmaa ja eri organisaatioiden osaamista. En kuitenkaan koe, että tämä poissulkisi mahdollisuuden kouluttaa osaa lastensuojelun sosiaalityöntekijöistä perheterapeuteiksi, jolloin tätä osaamista ja näkökulmaa saataisiin entistä enemmän hyödynnettyä asiakastyössä ja työyhteisössä yli tiimirajojen.

Oletin haastatteluja tehdessäni, että sosiaalityöntekijöillä nousisi esiin erilaisia asioita kuin perheterapeuteilla, mutta yllätyksekseni molemmissa ryhmähaastatteluissa painotuivat samat tehtävät tärkeimmiksi. Tärkeimpinä asioina systeemisessä toimintamallissa koettiin sukupuun käyttö ja reflektoidun keskustelun merkitys. Hyvät kokemukset systeemisestä toimintamallin pilotoinnista molemmissa haastatteluissa kulminoituivat paljolti tiimikokouksen reflektioon. Sosiaalityöntekijät kokivat saaneensa suurimman annin perheterapeuttien työpanoksesta nimenomaan reflektoidun keskustelun myötä. Kunnassa lähes kaikissa tiimikokouksissa oli asiakasperhe itse läsnä. Perheen oli mahdollista ottaa mukaan itselleen merkittäviä läheisiä tai perheen kanssa työskenteleviä yhteistyötahoja. Tiimikokouksissa kävi muun muassa perhetyöntekijöitä, päihdetyöntekijöitä, sijaisperheen vanhempia ja lasten tukihenkilöitä. Perheen läsnäolo tiimikokouksessa koettiin yhtäältä tärkeäksi sen vuoksi, että perhe itse kuulisi autenttisesti perheterapeuttien johdolla käydyn reflektoidun keskustelun ja tätä kautta perheenjäsenen ajatus omasta tilanteestaan mahdollisesti laajenisi, ja saisi uutta näkökulmaa tai ymmärrystä. Toisekseen tiimikokouksen reflektio koettiin antoisaksi perheiden antaman palautteen perusteella. Perheet kokivat tullessaan ymmärretyiksi ja kuulluiksi tilanteessaan. Perheet myös kokivat, että työntekijät kohtasivat heidät tasavertaisina.

Toinen kehittämiskohde, joka tuli ilmi haastatteluissa, vaikka sitä ei varsinaisesti sellaisenaan tarkoitettu, liittyi reflektointiin. Perheterapeutit nostivat esille reflektoinnin haasteen, kun perheen esittely on jäänyt niukaksi. Reflektoidun keskustelun tarkoitus olisi nimenomaan pohtia jokaisen perheenjäsenen roolia ja perheen tilannetta hänen näkökulmistaan käsin. Mikäli perheen esittelyssä ei annettu riittäviä tietoja kustakin perheenjäsenestä, koettiin haastavaksi ja jopa haitalliseksi lähteä esittämään hypoteeseja. Perheterapeutit toivoivatkin, että esittelyn esivalmisteluun panostettaisiin ja perhe esiteltäisiin mahdollisimman kattavasti tiimikokouksen rungon kysymyksiä apuna käyttäen. Reflektiossa on tarkoitus tai vähintään mahdollisuus tarkastella myös ylisukupolvisia ilmiöitä

perheissä ja niiden vaikutusta tähän hetkeen. Ylisukupolvisuuteen ei kuitenkaan reflekti-
ossa päästä, mikäli perheen kanssa ei olla kartoitettu sukupuuta. Perheterapeutit toivat
esille, että tiimikokouksen suunnitelmassa monesti tuodaan jatkotyöskentelyehdotuksena
esille perheen kanssa sukupuun laatiminen tai vanhempien lapsuuden kartoitus. Toiveena
olisi, että tätä työskentelyä tehtäisiin jo ennen tiimikokousta, jolloin reflektiosta saisi
enemmän irti.

Osaltaan tutkimustuloksiin ja haastateltavien kokemuksiin voi vaikuttaa motivoitunei-
suus systeemiseen toimintamalliin. Tiimimme haki pilottitiimiksi, ja myös perhetera-
peutit ovat hakeneet mukaan systeemiseen toimintamalliin. Koen, että työskentelyyn olisi
aivan eri lähtökohdat, mikäli systeemisen toimintamallin mukainen työskentely tulisi
määrättyä. Pilottitiimin kokemukset systeemisestä toimintamallista ovat olleet hyvin po-
siitiiviset, ja tämä vaikuttaa suoraan siihen, miten perheterapeutin rooli on mallissa koettu.
Täytyy muistaa, että tutkimustulokset koostuvat yhden pilottitiimin vastauksista ja koke-
muksista. Itsestäni olisi ollut mielenkiintoista myös verrata pilottitiimin kokemuksia mui-
den tiimien kokemuksiin tai jopa toisen kunnan kokemuksiin. Kunnassa muiden tiimien
systeemisen toimintamallin mukainen työskentely kuitenkin käynnistyi vasta tutkielmani
tekemisen aikana, joten niitä en olisi ehtinyt ottaa tutkimukseeni mukaan. Toisaalta tut-
kielma olisi tullut myös kohtuuttoman mittavaksi, mikäli olisin laajentanut haastatteluita
muihin tiimeihin.

Perheterapeuttien rooli systeemisessä toimintamallissa tämän tutkimuksen pohjalta vai-
kuttaisi selkeältä. Tutkimuksen aikana itseäni jäi kiinnostamaan etenkin pilottitiimin hy-
vät kokemukset systeemisen toimintamallin tiimikokouksesta ja sen reflektioivasta kes-
kustelusta. Olisi mielenkiintoista tutkia muiden tiimien tai varsinkin asiakkaiden koke-
muksia systeemisestä tiimikokouksesta. Tässä tutkimuksessanihan en tutkinut asiakkai-
den kokemaa muuta kuin välillisesti työntekijöiden tuottamana. Olisi mielenkiintoista tut-
kia, miten asiakkaat ovat kokeneet perheterapeutin systeemisessä toimintamallissa, sillä
sen perustehtävänä on kuitenkin parantaa sosiaalityötä juuri asiakkaiden vuoksi.

Lähteet

- Aaltio, Elina & Isokuortti, Nanne 2019: Systemisen lastensuojelun toimintamallin pilotointi. Valtakunnallinen arviointi. Raportti 3/2019. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137709/URN_ISBN_978-952-343-289-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 16.5.2019.
- Alfandari, Ravit 2017: Partnership with Parents in Child Protection: A Systems Approach to Evaluate Reformative Developments in Israel. *British Journal of Social Work*, 47, 1061–1077. DOI: 10.1093/bjsw/bcw101. Viitattu 14.5.2019.
- Allardt, Erik 1971: Yleinen systeemiteoria, yhteiskunnalliset tavoitteet ja yhteiskuntien kuvaaminen. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia. Helsinki.
- Akister, Jane 2006: A Systems Approach: Back to the Future—Response to Munro, E. (2005) ‘A Systems Approach to Investigating Child Abuse Deaths’, *British Journal of Social Work*, 35(4), 531–546.
- Bostock, Lisa; Forrester, Donald; Patrizo, Louis; Godfrey, Tessa; Zonouzi, Maryam; Antonopoulou, Vivi; Bird, Hayden & Tinarwo, Moreblessing 2017: Scaling and deepening the Reclaiming Social Work model: Evaluation report. Children’s Social Care Innovation Programme Evaluation Report 45. Department of Education.
- Bronfenbrenner, Urie 1979: *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Publisher Harvard University Press. <https://ebookcentral-proquest-com.ezproxy.uef.fi:2443/lib/uef-ebooks/detail.action?docID=3300702>. Viitattu 11.6.2019.
- Bronfenbrenner, Urie 1997: Ekologisten järjestelmien teoria. Teoksessa Ross Vasta (toim.): *Kuusi teoriaa lapsen kehityksestä*. Jessica Kingsley Publishers 1992. Finnish Edition Kustannusosakeyhtiö Puijo 1997, 221–288.
- Carr, Alan 2015: *Family therapy. Concepts, process and practice*. Wiley-Blackwell. UK. 3. edition. 1. edition 2012.
- Cross, Steve; Hubbard, Allison, & Munro, Eileen. 2010: *Reclaiming social work – London Borough of Hackney Children and Young People’s Services, Part 1: Independent Evaluation and Part 2: Unpacking the Complexity of Frontline Practice– an Ethnographic Approach*. London: Human Reliability/The London School of Economics & Political Science. Saatavilla: <https://secure.toolkitfiles.co.uk/cli-ents/28663/sitedata/files/Eileen-Munro.pdf>.
- Doherty, William & McDaniel, Susan 2010: *Family therapy. Theories of psychotherapy series*. American Psychological Association. Washington, DC.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2008: *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino. Tampere. 8. painos. 1. painos 1998.
- Fagerström, Katarina 2016: Ihmissuhteita rakentava ja ylläpitävä lastensuojelu. Hackneyn malli ja systeminen käytäntö lastensuojelussa. Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen työpaperi 42/2016. Helsinki.
- Ferguson, Ian 2008: *Reclaiming Social Work: Challenging Neo-liberalism and Promoting Social Justice*. SAGE Publications. ProQuest Ebook Central, <http://ebookcentral-proquest-com.ezproxy.uef.fi:2443/lib/uef-ebooks/detail.action?docID=420927>. Viitattu 13.5.2019.
- Forrester, Donald; Westlake, David; McCann, Michelle; Thurnham, Angela; Shefer, Guy; Glynn, Georgia & Killian, Mike 2013: *Reclaiming socialwork? An Evaluation of Systemic Units as an Approach to Delivering Children’s Services: Final Report of a Comparative Study of Practice and the Factors Shaping it in Three Local Authorities*. UK. Tilda Goldberg Centre.

- Gaughan, Karen & Sonya Kalyniak, Sonya 2012: *The Centrality of Relationships*. Teoksessa Goodman, Steve & Towler, Isabelle (toim.): *Social work reclaimed. Innovative framework for child and family social work practice*. London: Jessica Kingsley Publishers, 94–110. <http://web.b.ebsco-host.com.ezproxy.uef.fi:2048/ehost/ebookviewer/ebook/bmx-1YmtfXzQyMDQxOF9fQU41?sid=336112e0-f06d-4674-9ae9-e83e35065ef0@pdc-v-sessmgr01&vid=0&format=EB&rid=1>. Viitattu 25.4.2019.
- Germain, Carel & Gitterman, Alex 1980. *The life model of social work practice*. Columbia University press. New York.
- Goldberg, Irene; Stanton, Mark & Goldberg, Herbert 2016: *Family therapy: An overview*. Cengage learning. USA. 9. edition, 1. edition 2013.
- Goodman, Steve & Isabelle Trowler 2012: *A Systems Methodology for Child and Family Social Work*. Teoksessa Goodman, Steve & Towler, Isabelle (toim.): *Social work reclaimed. Innovative framework for child and family social work practice*. London: Jessica Kingsley Publishers, 14–25. <http://web.b.ebsco-host.com.ezproxy.uef.fi:2048/ehost/ebookviewer/ebook/bmx-1YmtfXzQyMDQxOF9fQU41?sid=336112e0-f06d-4674-9ae9-e83e35065ef0@pdc-v-sessmgr01&vid=0&format=EB&rid=1>. Viitattu 25.4.2019.
- Healy, Karen 2005: *Social Work Theories in Context. Creating Frameworks for Practice*. Palgrave Macmillan. Hampshire and New York.
- Helinko, Heikki 2016: Lastensuojelutyö ja perheterapia – yhdessä perheille. *Talentia-lehti* 31.
- Howe, David 2013: *Attachment theory*. Teoksessa Gray, Mel & Webb, A. Stephen (toim.): *Social work theories and methods*. SAGE. London. Second edition. First edition 2008.
- Hyvärinen, Matti 2017: Haastattelun maailma. Teoksessa Hyvärinen, Matti; Nikander, Pirjo & Ruusuvoori, Johanna (toim.): *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Vastapaino. Tampere, 11–45.
- Jaakkola, Helena 2018: Lastensuojelun kriisiä selvitettiin taas. *Talentia-lehti*. <https://www.talentia-lehti.fi/lastensuojelun-kriisia-selvitettiin-taas/>. Viitattu 24.5.2019.
- Juhila, Kirsi 2015: *Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat*. Vastapaino. Tampere. 7. painos. 1. painos 2006.
- Kasurinen, Riina 2017: Ylen kysely: Lastensuojelu on suurissa ongelmissa ympäri Suomen – pahimmillaan yksi ihminen hoitaa 140 lapsen asioita. <https://yle.fi/uutiset/3-9944714>. Viitattu 15.5.2019.
- Kettunen, Iita 2018: Sosiaali- ja terveysministeriö. Lastensuojelua kehitetään monella osa-alueella samanaikaisesti. https://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/lastensuojelua-kehitetaan-monella-osa-alueella-samanaikaisesti. Viitattu 16.5.2019.
- Kuoppala, Tuula & Säkkinen, Salla 2018: *Lastensuojelu 2017. Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen tilastoraportti 17/2018*. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136409/Tr17_18_LASU.pdf?sequence=5&isAllowed=y. Viitattu 15.5.2019.
- Kuula, Arja 2006: *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Vastapaino. Tampere.
- Lahtinen, Pia; Männistö, Leena & Raivio, Marketta 2017: Kohti suomalaista systeemistä lastensuojelun toimintamallia. Keskeisiä periaatteita ja reunaehtoja. *Terveyden- ja hyvinvoinninlaitoksen työpaperi 7/2017*. Helsinki.
- Laine, Markus; Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka 2007: *Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria*. Teoksessa Laine, Markus; Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (toim.): *Tapaustutkimuksen taito*. Gaudeamus Helsinki University Press, 9–38.

- Matela, Kari 2009: Viihtyvät ja vaihtuvat. Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden työssä pysymiseen ja työstä lähtemiseen vaikuttavat tekijät, lisensiaatintutkimus, 5–6. <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=455558fd-e073-4fa2-8987-4df5f2a25b6c>. Viitattu 19.5.2019.
- Metsämuuronen, Jari 2008: Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia-sarja 4. International Methelp ky. Helsinki.
- Munro, Eileen 2012: Foreword. Teoksessa Goodman, Steve & Towler, Isabelle (toim.): *Social Work Reclaimed: Innovative Frameworks for Child and Family Social Work Practice*. London: Jessica Kingsley Publishers, 9–10. <http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.uef.fi:2048/ehost/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzQyMDQxOF9fQU41?sid=7a156be2-7144-4e66-a157-7ecf628d303b@sessionmgr4007&vid=0&format=EB&rid=1>. Viitattu 25.4.2019.
- Peltola, Taru 2007: Empirian ja teorian vuoropuhelu. Teoksessa Laine, Markus; Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (toim.): *Tapaustutkimuksen taito*. Gaudeamus Helsinki University Press, 111–129.
- Pendry, Nick 2012: Systemic Practice in a Risk Management Context. Teoksessa Goodman, Steve & Towler, Isabelle (toim.): *Social work reclaimed: Innovative Frameworks for Child and Family Social Work Practice*. London: Jessica Kingsley Publishers, 26–33. <http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.uef.fi:2048/ehost/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzQyMDQxOF9fQU41?sid=7a156be2-7144-4e66-a157-7ecf628d303b@sessionmgr4007&vid=0&format=EB&rid=1>. Viitattu 25.4.2019.
- Petrelä, Päivi & Aaltio, Elina 2018: Lastensuojelun systeemisen mallin pilotointi -puolivälin opit. https://thl.fi/documents/605877/3898471/Petrelä++Aaltio_Puoliv%C3%A4lin+seminaarin+esitys_180320pp.pdf/02fd007e-81dc-48a8-ae32-4affe6aa15e2. Viitattu 27.5.2019.
- Pietilä, Ilkka 2017: Ryhmäkeskustelu. Teoksessa Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvoori, Johanna (toim.): *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Vastapaino. Tampere.
- Rooke, Julie 2012: Stories Lived, Stories Told Using a Systemic Approach to Case Recording in the Social Work Unit. Teoksessa Goodman, Steve & Towler, Isabelle (toim.): *Social work reclaimed. Innovative framework for child and family social work practice*. London: Jessica Kingsley Publishers, 57–68. <http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.uef.fi:2048/ehost/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzQyMDQxOF9fQU41?sid=7a156be2-7144-4e66-a157-7ecf628d303b@sessionmgr4007&vid=0&format=EB&rid=1>. Viitattu 25.4.2019.
- Ruusuvoori, Johanna & Nikander, Pirjo 2017: Haastatteluaineiston litterointi. Teoksessa Hyvärinen, Matti; Nikander, Pirjo & Ruusuvoori, Johanna (toim.): *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Vastapaino. Tampere, 427–442.
- Seikkula, Jaakko 1999: Reflektiivisen työskentelyn perussääntöjä. Teoksessa Aaltonen, Jukka & Rinne, Raili (toim.): *Perhe terapiassa. Vuoropuhelua vuosituhannen vaihtuessa*. Suomen mielenterveysseuran koulutuskeskus. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä, 86–94.
- Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>. Viitattu 16.5.2019.
- STM 2017: Sosiaalihuoltolain soveltamisopas. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2017:5. Helsinki. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80391/05_17_Sosiaalihuoltolain%20soveltamisopas.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 16.5.2019.
- STM 2018: LAPE-muutosohjelman vuoden 2019 toimintasuunnitelma. Sosiaali- ja terveysministeriö. https://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/lape-muutosohjelman-vuoden-2019-toimintasuunnitelma. Viitattu 22.5.2019.

- Talentia 2019: Mitoitus. Työmäärän mittarit. <https://www.talentia.fi/tyoelamainfo/hyvan-tyopaikan-kriteerit/mitoitus/>. Viitattu 16.5.2019.
- THL 2017: Systeminen toimintamalli. Ihmissuhteet lastensuojelun ytimeen. Verkkoesite. https://thl.fi/documents/605877/3580987/Systeminen_lastensuojelu_11092017_verkkoesite.pdf/d2ea3bd7-5b2c-472a-8a08-5da8e674b153. Viitattu 29.5.2019.
- THL 2018: Lastensuojelun kehittäminen. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/lapsi-ja-perhepalveluiden-muutosohjelma-lape-/erityis-ja-vaativan-tason-palvelut/lastensuojelun-kehittaminen>. Viitattu 25.4.2019
- THL n.d.: Lastensuojelun tilastoa. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/ajankoh-taista/lastensuojelu-thl-/lastensuojelun-tilastoa>. Viitattu 14.5.2019.
- Tillaeus, Juulia 2019: Yhdellä sosiaalityöntekijällä vastuullaan jopa 80 lasta – Suomen lastensuojelun kriisiin on haettu ratkaisua Lontoosta asti, mutta sekään ei riitä. Yle. <https://yle.fi/uutiset/3-10772675>. Viitattu 15.5.2019.
- Toikko, Timo 1999: Sociological and psychological discourses in social casework during the 1920s. Artikkelissa *Families in Society*; Milwaukee Vol. 80, Iss. 4, (Jul/Aug 1999), 351–358. DOI:10.1606/1044-3894.1230. <https://search-proquest-com.ezproxy.ulapland.fi/docview/230156197>. Viitattu 28.5.2019.
- TENK 2012: Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf. Viitattu 31.5.2019.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018: Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Tammi. Helsinki. Uudistettu laitos. 1. painos 2002.
- Tökkäri, Virpi 2018: Fenomenologisen, hermeneuttis-fenomenologisen ja narratiivisen kokemuksen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa Toikkanen, Jarkko & Virtanen Ira. A (toim.): Kokemuksen tutkimus VI. Kokemuksen käsite ja käyttö. Lapland university press. Rovaniemi, 64–84. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-310-940-7>. Viitattu 27.6.2019.
- Varilo, Esko; Lounasvaara-Rintala, Helena; Vuornos, Pirjo; Wahlbeck, Jan-Christer & Varilo, Leena 1999: Lastensuojeluperhe – malli ja toiminta sekä tällaiseen perheeseen kuuluvien nuorten hoito. Teoksessa Aaltonen, Jukka & Rinne, Raili (toim.): Perhe terapiassa. Vuoropuhelua vuosituuhannen vaihtuessa. Suomen mielenterveysseuran koulutuskeskus. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä, 50–59.
- Von Bertalanffy, Ludwig 1968: General system theory. George Braziller, Inc., New York.
- Walker, Steven 2012: Effective social work with children, young people & families. Putting systems theory into practice. SAGE Publications. London.

Liitteet

Liite 1: Teemahaastattelurunko

Taustoittavat kysymykset

Kauanko olette työskennelleet tiiminä?

Millainen on ollut oma henkilökohtainen urasi ja sen pituus? Mitä töitä olet tehnyt?

Millainen systeemisen toimintamallin koulutus oli ennen malliin ryhtymistä?

Millainen tuki koulutuksien jälkeen systeemisen mallin tiimoilta järjestettiin? Oliko se riittävää?

Käytiinkö systeemisen toimintamallin koulutuksessa läpi perheterapeutin roolia? Mitä siitä kerrottiin? Oliko tieto riittävää?

Onko mallin mukaiseen toimintaan ollut riittävästi tukea?

Mitä olisitte kaivanneet perheterapeutin rooleista /tehtävistä lisää?

Miten koette systeemisen toimintamallin?

Mikä on mielestänne siinä tärkeintä?

Mikä on haastavinta?

Miten koette roolit?

Miten roolit ovat rakentuneet/muotoutuneet?

Miten eri tehtävät siinä ovat rakentuneet? Oletteko esimerkiksi saaneet ne valmiina tai muokanneet niitä yhdessä?

Ovatko roolit tai tehtävät muokkautuneet erilaiseksi kuin alussa?

Varsinaiset kysymykset

Mitkä perheterapeutin tehtävät ovat ohjeistuksen mukaan? Millaiset ne ovat teillä olleet?

Systeemisen toimintamallin ohjeistuksen mukaan yhtenä perheterapeutin tehtävänä on tukea sosiaalityöntekijän työssä jaksamista. Ajatteletteko, että perheterapeutti tukee sosiaalityöntekijän työssä jaksamista? Miten? Miksi ei?

Systeemisen toimintamallin ohjeistuksen mukaan yhtenä perheterapeutin tehtävänä on tukea systeemisen ajattelutavan ylläpysymistä. Ajatteletteko, että perheterapeutti tukee systeemisen ajattelutavan ylläpysymistä? Miten, miksi ei?

Systeemisen toimintamallin ohjeistuksen mukaan yhtenä perheterapeutin tehtävänä on tuoda tietoa asiakkaan taustojen vaikutuksesta yhteistyöhön ja hänen elämäntilanteeseensa. Ajatteletteko tämän toteutuvan tiimissänne, miten tai miksi ei?

Systeemisen toimintamallin ohjeistuksen mukaan yhtenä perheterapeutin tehtävänä on tuoda tietoa lapsen ja aikuisen kehitysvaiheista sekä mielenterveysasioista. Ajatteletteko tämän toteutuvan tiimissänne, miten tai miksi ei?

Systeemisen toimintamallin ohjeistuksen mukaan yhtenä perheterapeutin tehtävänä on tuoda monipuolisuutta ja uutta näkökulmaa asiakkaan tilanteeseen. Ajatteletteko tämän toteutuvan tiimissänne, miten tai miksi ei?

Mitä perheterapeuttisia menetelmiä perheterapeutin mukaantulo on tuonut, ja millä tavalla ne ovat käytössä?

Millä tavalla sukupuu on teillä käytössä?

Millä tavalla hypoteesit ovat teillä käytössä?

Millä tavalla sirkulaariset kysymykset ovat teillä käytössä?

Millä tavalla reflektio on teillä käytössä?

Mitkä muut perheterapeuttiset menetelmät ovat teillä käytössä?

Koetteko perheterapeuttien työpanoksen edistävän asiakastyötä?

Edistääkö perheterapeuttien työpanos lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden jaksamista?

Auttavatko perheterapeutit kysymyksien tekemisessä?

Auttavatko perheterapeutit suunnitelmien tekemisessä?

Jos saisitte päättää tai toivoa, mitä perheterapeutti tekisi tai ei tekisi?

Mitä muuta haluaisitte vielä tuoda esille, mitä ei ole vielä käsitelty?